

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Rimantės Balevičiūtės,

V kurso, privatinės teisės: civilinių ginčų

studijų šakos studento

Magistro darbas

Sprendimas už akių

Decision in absentia

Vadovas: prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius

Recenzentė: doc. dr. Vīgita Vėbraitė

Vilnius

2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe atskleidžiama sprendimo už akių instituto samprata bei istorinė raida Lietuvoje, analizuojami naujausi CPK 2017 m. liepos 1 d. įsigalioję teisinio reglamentavimo ypatumai, jų praktinis aiškinimas, taikymas Lietuvos teismų praktikoje bei teisės doktrinoje. Sprendimo už akių institutas yra tiriamas bei lyginamas ieškant panašumų bei skirtumų ir Estijos, Vokietijos, Jungtinės Karalystės įtvirtintuose teisiniuose reguliavimuose.

Pagrindiniai žodžiai: sprendimas už akių, samprata, istorinė raida, teisinio reguliavimo ypatumai.

This work reveals the concept of the institute of decision in absentia and the historical development in Lithuania, analyses the latest 2017 July 1 peculiarities of legal regulation, their practical interpretation, application in the practice of Lithuanian courts and legal doctrine. The institute of decision in absentia is researched and compared in search of similarities and differences in the legal regulations established in Estonia, Germany and the United Kingdom.

Keywords: decision in absentia, concept, historical development, peculiarities of legal regulation.

TURINYS

IŽANGA.....	4
1. Sprendimo už akių samprata.....	7
1.1. Sprendimo už akių sąvoka, tikslai.....	7
1.2. Sprendimo už akių rūšys.....	12
1.3. Sprendimo už akių raida Lietuvoje	15
2. Sprendimo už akių institutas užsienio valstybėse	25
2.1. Sprendimo už akių institutas Estijoje	25
2.2. Sprendimo už akių institutas Vokietijoje.....	30
2.3. Sprendimo už akių institutas Jungtinėje Karalystėje.....	33
3. Sprendimo už akių priėmimas ir peržiūrėjimas	38
3.1. Sprendimo už akių priėmimo sąlygos ir tvarka	38
3.2. Sprendimo už akių peržiūrėjimas	56
IŠVADOS	61
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	63
SANTRAUKA	70
SUMMARY	71

IŽANGA

Teisingo ir tinkamo civilinio proceso idėja remiasi teiginiu, jog teisingas teismo sprendimas gali būti priimtas tik išklausius abi proceso šalis (Simaitis, 2004a, p. 31), kadangi manytina, jog abiem šalims dalyvaujant procese galima tinkamai išsiaiškinti ir ištirti visas reikšmingas bylos aplinkybes. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog dažnai vykstančiame teisminiame procese viena iš šalių sąmoningai siekia „išstempti“ ginčo nagrinėjimo laikotarpį, jog galbūt neigiamas teismo sprendimas jos atžvilgiu būtų priimtas ku vėliau. Toks šalies siekiamas tikslas išvengti nepalankaus teismo sprendimo vilkinant procesą veda prie to, kad teismui sunku įgyvendinti vieną iš civilinio proceso tikslų – kuo greičiau atkurti tarp šalių teisinę taiką, todėl jeigu be išlygų vadovautumėmės dogma dėl abiejų šalių išklausymo, procesas gali patekti į aklavietę, nes, neišklausius pasyvios šalies, teismas negalėtų priimti teisingo sprendimo dėl ginčo esmės (Simaitis, 2004a, p. 32).

Temos aktualumas. Sprendimo už akių institutas Lietuvoje atsižvelgus į istorinę kaitą patyrė įvairių pakeitimų, iš kurių vienas naujausių buvo priimtas 2016 m. lapkričio 8 d. Šia naujausia redakcija buvo tikimasi išspręsti iki tol egzistuojančias problemas – aiškaus sprendimo už akių modelio nebuvimas, nesvarbių priežasčių sąrašo įtvirtinimas įstatyme, pakartotinio sprendimo už akių taikymas ir kt. Reikėtų paminėti, jog nuo 2020 m. sausio 1 d. iki 2021 m. vasario 1 d. Vilniaus miesto apylinkės teisme buvo priimti 3757 sprendimai už akių (LITEKO duomenys nuo 2020 m. sausio 1 d.)¹. Šis skaičius parodo, jog šalies pasyvumas teisminiame procese vis dar yra dažnas reiškinys, todėl ši teismo sprendimo rūšis atsižvelgiant į jos paskirtį gali padėti kovoti su proceso vilkinimo ir piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis problemomis. Be to, sprendimo už akių institutas yra aktualus ir COVID – 19 pandemijos laikotarpiu vykstančių nuotolių teismo posėdžių atveju, kuomet viena iš šalių neprisijungia prie vaizdo konferencijos programos numatytuoju laikotarpiu. Atkreiptinas dėmesys, jog 2019 metais teismų praktika suformavo naujas teisės aiškinimo taisykles sprendimo už akių priėmimo sąlygų kontekste, todėl manytina, jog šių taisyklių analizavimas yra ypatingai reikšmingas tiek teoriniam, tiek praktiniam lygmeniui.

Darbo tikslas – atskleidus ir ištyrus sprendimo už akių instituto sampratą, istorinę raidą Lietuvoje, sprendimo už akių priėmimo sąlygas bei jo peržiūrėjimo galimybes, išanalizavus šio instituto panašumus, skirtumus užsienio valstybėse, bus

¹Įvertinus pagal LITEKO teikiamus duomenis nuo 2020 m. sausio 1 d. iki 2021 m. vasario 1 d. Vilniaus miesto apylinkės teismas priėmė 3757 sprendimus už akių, kurių didžioji dalis buvo susijusi su procesinio dokumento nepateikimu nustatytais terminais. Pažymėtina, jog šis teismas nutarčių priėmė apie 1343, o sprendimų bylose apie 1834.

siekama išsiaiškinti, su kokiomis problemomis susiduria teismai taikant sprendimą už akių.

Pagrindiniai darbo uždaviniai:

1. Apibrėžti sprendimo už akių institutą, analizuojant jo sampratą, tikslus, rūšis bei istorinę kaitą Lietuvoje;
2. Išskirti užsienio valstybėse (Estijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje) įtvirtinto sprendimo už akių instituto panašumus ir skirtumus, ištyrus jų teisinį reguliavimą bei teisės doktriną;
3. Įvertinti teorinius ir praktinius sprendimo už akių priėmimo sąlygų bei sprendimo už akių peržiūrėjimo ypatumus, atskleidžiant jų probleminius aspektus.

Tyrimo objektas – sprendimo už akių teisinio reglamentavimo ypatumai bei praktinis aiškinimas ir taikymas Lietuvos teismų praktikoje su kylančiomis problemomis.

Pagrindiniai naudojami tyrimo metodai: šiame darbe naudojami aprašomasis, istorinis, lyginamasis, loginis ir sisteminis metodai. Naudojant aprašomąjį metodą buvo siekiama atskleisti sprendimo už akių instituto sampratą, tikslus, taip pat šio instituto taikymo sąlygas. Naudojant istorinį metodą, buvo siekta apžvelgti sprendimo už akių instituto raidą Lietuvoje nuo tarpukario iki naujausios šio instituto redakcijos įtvirtinimo, parodant šio instituto teisinio reguliavimo kaitą. Lyginamuoju metodu buvo siekta išanalizuoti užsienio valstybėse (Estijos, Vokietijos, Jungtinės Karalystės) įtvirtintą sprendimo už akių teisinį reguliavimą, atskleisti šių reguliavimų panašumus ir skirtumus bei šiuo metodu teoriniu ir praktiniu pobūdžiu lyginamos naujausios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtos nutartys šio instituto kontekste. Loginis tyrimo metodas buvo taikomas išskiriant konkrečias problemas, formuojant išvadas bei vertinimus. Sisteminis tyrimo metodas buvo naudojamas atskleidžiant šio instituto paskirtį, analizuojant teorijoje išskiriamas sprendimo už akių priėmimo sąlygas kartu su Civilinio proceso kodekse įtvirtintomis teisės normomis bei siejant norminę, specialiąją literatūrą, teismų praktiką, darant apibendrinimus.

Darbo originalumas. Naujausioje Lietuvos ir užsienio šalių jurisprudencijoje pagrindinis dėmesys skiriamas sprendimo už akių priėmimo sąlygoms, ypatingai vienai iš jų - tinkamam šalies informavimui. Sprendimo už akių institutui Lietuvoje skirta gana didelis dėmesys nuo įvairių vadovėlių iki mokslinių straipsnių, apginti keli magistro darbai, kurie analizavo naujausią 2017 m. liepos 1 d. įsigaliojusį teisinį reguliavimą. Šio darbo originalumas pasireiškia tuo, jog nei viename anksčiau minėtame darbe nebuvo analizuota naujausio teisinio reguliavimo praktinis pritaikomumas,

suformuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, susijusi su viena iš sprendimo už akių priėmimo sąlygų – tinkamu šalies informavimu apie teisminį procesą. Be to, šiame darbe, skirtingai negu kituose darbuose, buvo atliktas išsamus užsienio valstybėse (Estijos, Vokietijos, Jungtinės Karalystės) įtvirtinto sprendimo už akių instituto tyrimas bei diskutuojama dėl sprendimo už akių instituto taikymo rengiamuose nuotoliniuose teismo posėdžiuose per vaizdo konferencijų programas (pavyzdžiui, ZOOM) COVID – 19 pandemijos laikotarpiu.

Svarbiausi tyrimo šaltiniai, kuriais remtasi rašant šį darbą: Civilinio proceso kodeksu, užsienio valstybių teisės aktais. Siekiant detaliau atskleisti magistro darbo problematiką buvo nagrinėjama tokių autorių kaip V. Nekrošiaus, R. Simaičio, V. Mikelėno, A. Driuko, V. Valančiaus, E. Laužiko, M. Poola, Ch., Wolf, L. Ude, M. Damjan teisinės publikacijos ir kita teisės doktrina. Didžiąją dalį magistro darbe sudarė aktualiausia teismų praktika, tai yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 11 d., 2019 m. kovo 21 d., 2019 m. gegužės 22 d., 2019 m. liepos 11 d. ir kitos nutartys bei Lietuvos apeliacinio teismo bei žemesnės instancijos teismų praktika, kuri padėjo atskleisti praktinį normų taikymą.

Šis **magistro darbas susideda** iš įvado, trijų dėstomųjų dalių, kuriose analizuojami pagrindiniai temos klausimai, ir yra baigiamas išvadamis, naudotų šaltinių sąrašu bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

1. Sprendimo už akių samprata

Kaip teigia F. Baur, nė vienas modernus civilinio proceso kodeksas, nesvarbu, jame vadovaujamas liberaliuoju ar socialistinio civilinio proceso modeliu, negali apsieiti be sprendimo už akių instituto (F. Baur, 1993, cituota V. Nekrošius, 2002, p. 172). Pirmiausiai, sprendimo už akių institutas atsirado ir jau buvo gerai žinomas Senovės romėnų laikais formulariniame procese, kai esant tam tikroms sąlygoms teisėjas turėjo teisę priimti sprendimą už akių. Šis sprendimas galėjo būti priimamas vienai iš šalių be svarbios priežasties neatvykus į teismo posėdį, kai teisėjas, remdamasis XII lentelių įstatymuose įtvirtintu principu: *Post meridiem praesenti litem addicito*, t. y. „po vidurdienio [teisėjau] priteisk atvykusiojo naudai“, priimdavo sprendimą už akių atvykusios šalies naudai (Jonaitis, 2014, p. 427, Pabin-Dzierwa, 2012, p. 47-48). Šio instituto naudingumas siekiant išvengti proceso vilkinimo lėmė tai, jog jis buvo naudojamas ir ekstraordinariame procese. Kaip pažymi kai kurie autoriai, būtent sprendimo už akių institutas ir yra puiki priemonė neleisti proceso šalims vengti dalyvauti nagrinėjant civilines bylas (Simaitis, 2004a, p. 31, Nekrošius, 2002, p. 172). Todėl siekiant suvokti sprendimo už akių taikymo sąlygas, problemas, prieš aptarinėjant šio instituto taikymą Lietuvoje bei užsienio valstybėse reikėtų paanalizuoti, kokių tikslų yra siekiama įtvirtinant tokią priemonę.

1.1. Sprendimo už akių sąvoka, tikslai

Sprendimo už akių sąvokos, kaip tokios, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – CPK) nepateikia (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, 2002). CPK 262 straipsnio 2 dalis atskleidžia, jog įstatyme numatytais atvejais ir tvarka teismas turi teisę priimti sprendimą už akių. Vadinasi, sprendimas už akių yra viena iš teismo sprendimo rūšių, pasižyminti tam tikrais ypatumais. Taip pat CPK 285 straipsnio 1 dalyje apibūdinant sprendimą už akių yra pateikiama tik sąlygos, kada tokia teismo sprendimo rūšis gali būti priimama (sąlygų turinys bus nagrinėjamas atskirame šio darbo skyriuje). Kaip pažymi autorė Izabela Dzierwa-Pabin apibūdinant sprendimo už akių institutą Lenkijoje, sprendimus už akių yra teismo sprendimo rūšis, kuomet viena iš šalių nedalyvauja, neatvyksta į teismo posėdį, elgiasi pasyviai (Izabela Dzierwa-Pabin, 2012, p. 48). Tam tikrą sprendimo už akių apibūdinimą pateikė ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas). Jis pažymėjo, jog ši teismo sprendimų rūšis yra specifinis ginčų sprendimų būdas, kai vienai iš šalių nusišalinus nuo civilinės bylos nagrinėjimo, byla nagrinėjama toliau ir yra priimamas toks sprendimas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio

Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas). Vadinasi, šiuo atveju matyti, kad šis institutas - sprendimas už akių - kaip toks, turi būti suvokiamas kaip teismo sprendimo rūšis, kuri yra siejama su šalies teise būti išklaustyta bei jos pareiga rūpintis proceso skatinimu (Nekrošius, 2002, p. 173).

Kaip jau ir minėta, sprendimo už akių institutas yra kartu ir priemonė, padedanti kovoti su pasyviosios šalies elgesiu. Analizuojant šį institutą yra reikšminga išskirti tikslus, kuriuos norima pasiekti įtvirtinus sprendimo už akių institutą teisiniame reglamentavime. Kaip pažymėjo Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT), CPK įtvirtintu sprendimo už akių priėmimo institutu siekiama ne nubausti pasyviają ginčo šalį, o užtikrinti sklandžią proceso eigą, užkirsti kelią šalims piktnaudžiauti savo teisėmis bei vilkinti procesą, taip pat sudaryti teises prielaidas civiliniame procese sąžiningos proceso šalies teisių ir teisėtų interesų apsaugai bei ekonomiškumo ir koncentracijos principų įgyvendinimui (Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje). Daugelyje valstybių taip pat yra pripažįstama, kad galimybė priimti sprendimą už akių yra veiksminga priemonė, skatinanti šalis rūpintis proceso skatinimu, užtikrinanti sklandžią proceso eigą, jei šalys yra tinkamai informuotos apie bylos nagrinėjimą (P. Gottwald *et al.*, 2004, p. 705). Taigi matyti, jog šis institutas turi keletą tikslų, iš kurių kiekvienas turėtų būti aptariamasis detaliau.

Visų pirma, šio instituto pagalba yra siekiama, jog šalis nepiktnaudžiautų procesinėmis teisėmis ir rūpintųsi proceso skatinimu, t. y. domėtųsi procesu, imtųsi aktyvių veiksmų ginant savo galimai pažeistas teises ar teisėtus interesus, praneštų apie aplinkybes, dėl kurių objektyviai asmuo negali dalyvauti bylos nagrinėjime ar pateikti tam tikrų procesinių dokumentų (pavyzdžiui, atsiliepimo į ieškinį). Kaip pažymi Virgilijus Valančius, sprendimas už akių yra neatsiejamai susijęs su šia minėta šalies pareiga rūpintis proceso eiga (Valančius, 2005, p. 59). Būtent CPK 42 straipsnio 5 dalis pabrėžia, jog šalys naudodamosis procesinėmis teisėmis turi pareigą veikti siekdamas, jog byla būtų išnagrinėta greitai ir teisingai, domėtis nagrinėjamos bylos eiga, pranešti teismui apie ketinimą nedalyvauti teismo posėdyje ir kt. Kaip pažymėjo Konstitucinis Teismas, iš Konstitucijos nekyla draudimas nustatyti tokį civilinio proceso teisinį reguliavimą, kad tais atvejais, kai proceso šalis savo valia nusišalina nuo dalyvavimo nagrinėjant civilinę bylą, atsisako bendradarbiauti nagrinėjant bylą, teismas turėtų įgaliojimus atitinkamą civilinę bylą nagrinėti bei sprendimą priimti ir nedalyvaujant savo valia nusišalinusiai, su teismu nebendradarbiaujančiai proceso šaliai (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas). Šalies pareigos rūpintis proceso skatinimu įgyvendinimas tiesiogiai lemia proceso koncentruotumo principo įgyvendinimą, kadangi tik tuo atveju,

jeigu šalis nuo pat pradžių rūpestingai, kaip to reikia pagal bylos nagrinėjimo eigą, teiks savo argumentus ir įrodymus, bus sudaryta reali galimybė išnagrinėti bylą jau per pirmąjį teismo posėdį, bus išvengta „lašinio“ informacijos pateikimo būdo ir kartu proceso vilkinimo (Nekrošius, 2004, p. 73-74). Šalies pareigos rūpintis procesu nevykdymas jai sukelia neigiamas pasekmes – sprendimo už akių priėmimą, kuris yra vienos iš ginčo šalių netinkamo, pasyvaus procesinio elgesio padarinys (Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje). Šiuo atveju norėtusi pabrėžti, jog sprendimo už akių institutu nėra siekiama nubausti pasyviają ginčo šalį, t. y. sprendimo už akių priėmimas nėra laikoma sankcija ar bauda, tai tik tolimesnė proceso eiga, jei šalis nepasinaudojo savo procesinėmis teisėmis (Laužikas *et al.*, 2005, p. 177). Tolimesnis proceso eigos žinomumas (kas laukia neįvykdžius priskirtų pareigų) padeda teisminiam nagrinėjimui neatsidurti aklavietėje, kada nei šalys, nei teismas nežinotų, kokius veiksmus toliau reikėtų atlikti. Pati ginčo šalis renkasi, kokius veiksmus nori atlikti ir kokių nenori, ji turi teisinį suinteresuotumą, jog teismas priimtų palankiausią sprendimą jos naudai, todėl sprendimo už akių sąlygos padeda šaliai suprasti, kaip ji turi elgtis, kad proceso eiga ir baigtis būtų jai palanki. Vadinasi, sprendimo už akių priėmimas yra tam tikra pasekmė, kurią nulemia atitinkami vienos iš šalių veiksmai. Atkreiptinas dėmesys, jog šalies pareiga rūpintis proceso skatinimu neturėtų būti painiojama vien su šalies teisių piktnaudžiavimu. Kaip pabrėžia profesoriai Vytautas Nekrošius bei Virgilijus Valančius, šis šalies piktnaudžiavimas siejamas su jos tyčiniu elgesiu (Nekrošius, 2004, p. 74, Valančius, 2007, p. 34), kada asmuo sąmoningai siekia vilkinti bylos nagrinėjimą, teisminį procesą arba sąmoningai trukdo teismui atlikti tam tikrus veiksmus. Šalies piktnaudžiavimas nėra viena iš sąlygų, kurioms esant gali būti priimamas sprendimas už akių, todėl sprendimas už akių gali būti priimamas ne tik nesąžiningai besielgiančios ir sąmoningai siekiančios vilkinti procesą šalies atžvilgiu, bet ir šalies, kuri dėl nuo jos nepriklausančių aplinkybių nepasinaudojo teise būti išklaustyta (Nekrošius, 2014, p. 375). Akivaizdu, jog siaurinamasis sprendimo už akių priėmimo galimybės aiškinimas, siejant vien su piktnaudžiavimo atvejais, būtų neparemtas įstatymu (Valančius, 2007, p. 34). Teismų praktika pateikia pavyzdžių, jog sprendimas už akių priimamas šaliai nepiktnaudžiaujant savo procesinėmis teisėmis, bet dėl jos neapdairumo ar nerūpestingumu, pavyzdžiui, laiku nepranešus apie esančias kliūtis atvykti į teismo posėdį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje). Šiuo atveju reikėtų paminėti, jog CPK suteikia galimybę kovoti su šalies piktnaudžiavimu, t. y. teismas gali skirti baudą remiantis 95 straipsnio 2 dalimi ir 106 straipsniu šaliai piktnaudžiaujant savo procesinėmis teisėmis. Pažymėtina, jog šalies piktnaudžiavimas savo procesinėmis teisėmis visada reikš ir šalies

pareigos rūpintis proceso skatinimu nevykdymą, tačiau ne atvirksčiai (Nekrošius, 2004, p. 74). Taigi šalies pareigos rūpintis procesu nevykdymas gali pasireikšti ir neatsargiu, neatidžiu elgesiu, kas gali lemti šalies neatvykimą į teismo posėdį ar apskritai procesinio dokumento nepateikimą. Tad tokių situacijų egzistavimas jau leistų svarstyti dėl sprendimo už akių priėmimo galimybės, jog būtų užtikrinta tolimesnė proceso eiga.

Antra, sprendimas už akių yra tam tikra dispozityvumo išraiška (Valančius, 2007, p. 34). Pažymėtina, jog CPK 13 straipsnyje įtvirtintas dispozityvumo principas yra vienas iš svarbiausių civilinio proceso principų, kuris negali būti paneigiamas nei viename civilinio proceso etape. Dispozityvumo principo esmė yra apibūdinama dviem lotyniškais sentencijomis – *nemo invitus agere cogitur* (niekas negali būti priverstas pateikti ieškinį prieš savo valią) ir *nemo iudex sine actore* (nėra teisėjo be ieškovo) (Nekrošius, 2017a, p. 9). Vadinasi, ieškovas siekiantis būti pasyvus negali būti priverstas pradėti teisminį procesą prieš kitą šalį, kaip ir kita šalis – atsakovas - negali būti verčiama pateikti atsikirtimus, gintis nuo pareikštų reikalavimų. Šiuo atveju aktyvioji šalis visada turi pasirinkimo galimybę, t. y. prašyti teismo atidėti teismo posėdį, prašyti bylą iš esmės nagrinėti toliau arba prašyti teismo, jog šis priimtų sprendimą už akių. Remiantis CPK 246 straipsnio 1 dalimi, jeigu atsakovas, neatvykus ieškovui, neprašo teismo priimti sprendimą už akių, šis palieka ieškinį nenagrinėtą. CPK 285 straipsnio 1 dalis numato, jog teismas savo iniciatyva negali priimti sprendimo už akių, jeigu nei viena iš šalių tokio prašymo nereiškia. Reikėtų pabrėžti, kad nenoras palaikyti savo reikalavimus (atsikirtimus) negali būti įvertintas kaip piktnaudžiavimas, nes taip šalis tiesiog išreiškia savo poziciją byloje, jei nėra kitų piktnaudžiavimo požymių (Valančius, 2007, p. 34). Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog yra tam tikrų išimčių, kada šalies teisė disponuoti jos materialinėmis bei procesinėmis teisėmis gali būti apribota, t. y. nedispozityvių bylų atveju. Tokiose bylose (šeimos, ypatingosios teisenos ir kt.) remiantis CPK 378 straipsniu, 443 straipsnio 9 dalimi negali būti priimamas ir sprendimas už akių. Tokiose bylų kategorijose šalies procesinės teisės, jos dispozityvumas yra apribojamas viešojo intereso apsaugai, todėl teismo proceso eiga nebus išimtinai nulemta pačios šalies elgesio.

Trečia, sprendimo už akių institutu siekiama užtikrinti bylos nagrinėjimo operatyvumą ir koncentruotumą (Driukas, Valančius, 2007, p. 671). CPK 7 straipsnyje yra įtvirtinamas siekis, kad byla būtų išnagrinėta per vieną teismo posėdį bei visi dalyvaujantys byloje asmenys rūpintųsi greitu bylos išnagrinėjimu. Operatyvumas ir koncentruotumas siekia užtikrinti, jog teisminis procesas nesitęstų ypatingai ilgą laiką bei dalyvaujantys byloje asmenys siektų laiku pateikti kiek įmanoma visus reikšmingus įrodymus, pagrindžiančius jų reikalavimus ar atsikirtimus, jog būtų aišku, kas sudaro įrodinėjimo

dalyką. Kiek įmanoma greitesnis bylos išnagrinėjimas neatsiejamas nuo teisingo jos išnagrinėjimo, o kilęs šių dviejų proceso tikslų konfliktas sprendžiamas vieno ar kito naudai, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, pavyzdžiui, jeigu šalis vilkina bylos nagrinėjimą, pirmenybė teikiama proceso koncentruotumo principui (Laužikas *et al.*, 2003, p. 204). Profesorius E. Vaskovskis yra vienas pirmųjų, kuris įvardijo, jog būtina siekti bylos nagrinėjimo koncentruotumo, ir koncentruotumą paminėjo kaip atskirą savarankišką civilinio proceso principą. Jo manymu, teismas susidarys gerokai aiškesnį ginčytinos situacijos vaizdą, jeigu jis tame pačiame teismo posėdyje prieš priimdamas sprendimą apklaus visus liudytojus, išnagrinės visus dokumentus ir atliks visų kitų įrodymų tyrimą. Esant procesinės medžiagos koncentracijai, teisėjo sąmonėje susiformuoja gyvas ir aiškiai struktūrizuotas bylos vaizdas, o jeigu įrodymai yra tiriami dalimis, teismas yra priverstas „baltais siūlais“ į vieną vaizdą sudėti ne visada derančias blankių atsiminimų ištraukas (Vasljkovckii, E. V., 1914, cituota V. Nekrošius, 2017a, p. 12). Tam, kad pasiektume koncentruotumo principo įgyvendinimo, šalys turėtų nepiktnaudžiauti savo procesinėmis teisėmis. Šalims yra suteikiamos tam tikros procesinės teisės, jog jomis naudojantis šalys padėtų teismui išnagrinėti bylą teisingai, tačiau jeigu šalys atlikdamos konkrečius veiksmus nepadedą teismui, o kaip tik trukdo, turi būti sukurtos priemonės, kurios padėtų kovoti tokiu šalies veikimu ar neveikimu (Nekrošius, 2017a, p. 12). Viena iš priemonių, padėsianti kovo su šalių piktnaudžiavimu, gali būti darbe analizuojamas sprendimo už akių institutas, kuris nėra klasikinė ir įprasta teisingumo įgyvendinimo forma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje). Kalbant apie koncentruotumą ir operatyvumą, reikėtų paminėti, jog jeigu šalis (priklausomai nuo to, ar neatvyksta į teismo posėdį ieškovas ar atsakovas) neprašo priimti sprendimo už akių, kaip jau ir buvo minėta, remiantis CPK 246 straipsniu teismas gali bylos nagrinėjimą atidėti, kas lemtų ilgesnę teismo proceso trukmę laukiant galutinio sprendimo, taip pat bylą nagrinėti iš esmės pagal bendrąsias ginčo teisenos taisykles arba apskritai ieškinį palikti nenagrinėtą. Vadinas, galime teigti, jog koncentruotumas ir operatyvumas yra įgyvendinamas sprendimo už akių instituto pagalba išvengiant ilgo proceso trukmės, kurią dažnai sukuria šalys - piktnaudžiaudamos savo procesinėmis teisėmis arba nesidomėdamos proceso eiga.

Taigi apibendrinus galime daryti išvadą, jog sprendimas už akių yra teismo sprendimo rūšis, kuriai keliami tam tikri specialūs tikslai. Šio instituto pagalba yra užtikrinama sklandi proceso eiga, užkertamas kelias šalims piktnaudžiauti savo teisėmis bei vilkinti procesą, taip pat sudaromos teisinės prielaidos civiliniame procese sąžiningos proceso šalies teisių ir teisėtų interesų apsaugai, dispozityvumo bei koncentracijos principų įgyvendinimui.

1.2. Sprendimo už akių rūšys

Aptarus sprendimo už akių instituto tikslus, reikėtų paanalizuoti, kokie yra šio sprendimo modeliai, rūšys. Doktrinoje yra žinoma, jog egzistuoja du skirtingi sprendimo už akių modeliai – tikrasis ir netikrasis (Simaitis, 2004a, p. 32).

Pirmiausiai, paanalizuosime tikrąjį sprendimo už akių modelį. Teisės teorijoje išskiriamas tikrasis už akių sprendimas reiškia, jog bylą nagrinėjantis teismas priima tokį sprendimą formaliai vertindamas tik atvykusios ar procesinį veiksmą atlikusios šalies įrodymus (Laužikas *et al.*, 2005, p. 173, Brazdeikis *et al.*, 2016, p. 59). Tikrasis sprendimas už akių remiasi aktyviosios šalies teismo fikcija (Simaitis, 2004a, p. 32), kas reiškia, jog teismas tarsi automatiškai sutinka su aktyviosios šalies pateiktais įrodymais, kurie patvirtina pareikštų reikalavimų ar atsikirtimų pagrindą. Šis sprendimo modelis suponuoja neigiamą teismo proceso baigtį pasyviajai šaliai bei užtikrina, jog byla bus išnagrinėta kuo operatyviau. Kaip ir minėta, būtent tikrojo sprendimo atveju teismas atlieka formalų atvykusios, aktyvios šalies įrodymų vertinimą (Nekrošius, 2017b, p. 29) – remiantis prielaida, jog pasitvirtinus įrodymų turiniui, pareikšti reikalavimai ar atsikirtimai būtų pagrįsti. Kaip pabrėžia R. Simaitis, šis įrodymų vertinimas yra gana vienpusis ir paviršutiniškas dalykas (Simaitis, 2004a, p. 36), kas padeda teismų įgyvendinti operatyvumo principą procese, be to, šis autorius pamini, kad Senovės Romos laikais dažnai net nebuvo vertinama, ar aktyviosios šalies reikalavimai yra bent tikėtinais pagrįsti (Simaitis, 2004a, p. 36). Vadinasi, teisminiame procese, kuriame yra įtvirtintas tikrasis sprendimas už akių, aktyvioji šalis nulemia pačią proceso eigą bei jos baigtį, t. y. kokį – naudingą ar nenaudingą – sprendimą jos atžvilgiu priims teismas. Šiuo atveju norėtusi paminėti, kad priimant naująjį Lietuvos CPK buvo kilę daug diskusijų, kokį modelį reikėtų pasirinkti (plačiau sprendimo už akių instituto raidą bei modelių pasirinkimus Lietuvoje autorė aptars kitame skyriuje), bei teisėjai, pasisakantys prieš tikrojo sprendimo už akių įtvirtinimą, teigė, jog neįmanoma įsivaizduoti, kaip teisėjai galės nevertinti neatvykusios šalies pateiktų įrodymų vien dėl to, kad ji neatvyko į teismo posėdį (Nekrošius, 2017b, p. 28). Šiuo atveju reikėtų pabrėžti, jog tam, kad tikrasis sprendimas nebūtų akivaizdi neteisybė (Simaitis, 2004a, p. 32), turi būti įtvirtinta įvairių priemonių, kaip tokį sprendimą galima būtų patikrinti. Vienas iš būdų – sprendimo už akių peržiūrėjimas. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju pasyvioji šalis jau turi pradėti „veikti“, būti aktyvi, įsitraukti į teisminį procesą siekiant jos atžvilgiu naudingiausio sprendimo, kadangi turi pateikti prašymą šį tikrąjį sprendimą už akių peržiūrėti. Kaip teigia R. Simaitis, materialaus teisingumo vykdymo vertybių apsauga šiuo atveju yra perkeliama į sprendimo už akių

peržiūrėjimo stadiją (Simaitis, 2004a, p. 32). Vadinasi, tikrasis sprendimas už akių būtent ir įgyvendina sprendimo už akių institutui keliamus tikslus, t. y. byla šiuo atveju nagrinėjama operatyviai, vertinant tik aktyviosios šalies pateiktus įrodymus, šiuo sprendimo modeliu pasyvioji šalis skatinama kuo greičiau pradėti veikti aktyviai, rūpintis procesu skatinimu, jeigu nori, kad priimtas sprendimas už akių būtų peržiūrėtas ir būtų priimtas galbūt kitoks, pasyviajai šaliai naudingas sprendimas.

Kita išskiriama rūšis - netikras sprendimas už akių - reiškia, jog bylą nagrinėjantis teismas priimant sprendimą ištiria visus byloje esančius įrodymus (Simaitis, 2004a, p. 36, Laužikas *et al.*, 2005, p. 174, Brazdeikis *et al.*, 2016, p. 59), t. y. tiek aktyviosios šalies, tiek pasyviosios. Šiuo atveju bylą nagrinėjantis teismas turi ištirti abiejų šalių pateiktus įrodymus, kas lemia, jog nėra automatiškai sutinkama su aktyviosios šalies pateiktais įrodymais. Toks įrodymų tyrimas suponuoja, jog byla šiuo atveju yra tarsi nagrinėjama iš esmės, kaip ir priimant kitokios rūšies teismo sprendimą, su išimtimi - neišklausant pasyviosios šalies, todėl šiuo atveju teisminis procesas tarsi išlieka toks pats, kaip ir pasyviajai šaliai aktyviai dalyvaujant procese. Šiuo atveju priimant netikrąjį sprendimą už akių bylą nagrinėjantis teismas įrodymus lyginant su tikrojo už akių sprendimo modeliu vertina atidžiau, nuodugniau. Atkreiptinas dėmesys, jog šis modelis turi tam tikrų trūkumų – netikrojo sprendimo už akių priėmimas yra sudėtingesnis, trunka ilgiau ir gali kelti keblumą, kada neįmanoma tinkamai įvertinti byloje esamos įrodomosios medžiagos neišklausius pasyviosios šalies (Simaitis, 2004a, p. 36). Šiuo atveju atsižvelgiant į sprendimo už akių institutui keliamus tikslus, galima būtų svarstyti, ar toks modelis iš tiesų paskatintų pasyviają šalį pradėti veikti aktyviai bei domėtis procesu, kadangi vis tiek bus atidžiai vertinami visi byloje esantys įrodymai, kas galėtų reikšti, jog aktyviajai šaliai nebūtinai pavyks įrodyti jos reikalavimų ar atsikirtimų pagrindą esamais įrodymais. Vadinasi, šis modelis ne visais atvejais galėtų įgyvendinti sprendimo už akių institutui keliamus tikslus – operatyvumą, šalies skatinimą rūpintis proceso eiga – kadangi priimant netikrąjį sprendimą už akių yra vertinami ir tiriami visi byloje esantys įrodymai.

Įdomu būtų paanalizuoti, kokius sprendimo už akių modelius yra pasirinkusios užsienio valstybės. Pavyzdžiui, Vokietijos civilinio proceso kodekse (Code of Civil Procedure of Germany, 2013) galime pastebėti, jog yra įtvirtintas tikrojo sprendimo už akių modelis, kai sprendimas yra grindžiamas tik atvykusios šalies pateiktais įrodymais, kadangi šio kodekso 334 straipsnis numato galimybę netaikyti sprendimo už akių instituto normų, jeigu ši šalis neįrodo savo reikalavimų pagrįstumo. Taip pat, kaip teigia profesorius Vytautas Nekrošius, vokiškosios civilinio proceso mokyklos įtaka jaučiama (Nekrošius, 2004, p. 79) ir Estijoje - Estijos civilinio proceso kodekse (Code of Civil Procedure of

Estonia, 2005) 407 straipsnio 1 dalyje, 413 straipsnio 1 dalyje galime pastebėti, jog yra įtvirtintas tikrasis sprendimas už akių, kadangi yra pabrėžiama, jog tiriami taip pat tik atvykusios šalies pateikti įrodymai. Įdomu pastebėtini, jog skirtingai negu Vokietija, Estija, Austrija įtvirtinusi tiek tikrąjį, tiek netikrąjį sprendimo už akių modelį civiliniame procese (Ballon, 1999 cituota Pelenis, 2002, p. 87). Koks modelis yra pasirenkamas šioje šalyje, priklauso nuo susiklosčiusios situacijos – ar yra neatvykstama į parengiamąjį posėdį, ar laiku nesurašomas atsiliepimo į ieškinį, ar neatvykstama į žodinių bylos nagrinėjimo posėdį. Pirmaisiais dviem atvejais priimamas vadinamasis „tikras“ sprendimas už akių (*echtes Versäumnisurteil*), o paskutiniu – „netikras“ (*unechtes Versäumnisurteil*) (Ballon, 1999 cituota Pelenis, 2002, p. 87- 88). Šiuo atveju galėtume teigti, jog ši šalis pasirinko įtvirtinti tarsi mišrų sprendimo už akių modelį savo teisiniame reguliavime, kas galbūt išties padeda išvengti probleminių situacijų bei įgyvendinti visus keliamus sprendimo už akių instituto tikslus. Kalbant apie bendrosios teisės valstybes – Jungtinėje Karalystėje – galime pastebėti, jog 12 skyriuje (The Civil Procedure Rules, 1998) yra įtvirtinta, jog teismas priima sprendimą už akių išstirdamas aktyviosios šalies (ieškovo) pateiktus įrodymus, vadinasi, priimamas tikrasis sprendimas už akių. Taigi galime matyti, jog priklausomai nuo to, kuriuos įrodymus tiria bylą nagrinėjantis teismas – ar tik atvykusios, aktyviosios šalies, ar ir kartu pasyviosios šalies – išsiskiria skirtingi sprendimo už akių modeliai užsienio valstybėse.

Be to, sprendimas už akių gali būti skirstomas pagal tai, kokios šalies atžvilgiu jis yra priimamas (Simaitis, 2004a, p. 35, Nekrošius, 2014, p. 377). Šią klasifikaciją norėtųsi paminėti, išskirti, jog suvoktume, kas gali būti vadinama, įtraukta į sąvoką „šalis“, t. y. ar sprendimas už akių gali būti priimamas tik prieš ieškovą ir atsakovą, ar būtų galima tokį sprendimą priimti prieš trečiąjį asmenį, turintį savarankiškus reikalavimus, bei trečiąjį asmenį, neturintį savarankiškų reikalavimų. CPK 230 straipsnio 1 dalis, 246 straipsnis, 285 straipsnio 1 dalis įtvirtinta, jog sprendimas už akių gali būti priimamas prieš šalį. Pastebėtina, jog CPK 46 straipsnis aiškiai įtvirtina trečiojo asmens, turinčio savarankiškus reikalavimus, bei ieškovo teisių ir pareigų vienodumą, kadangi abu šie proceso dalyviai turi tas pačias teises ir pareigas, vadinasi, ir pareigą rūpintis proceso eiga, laiku pateikti reikalingus įrodymus ir kitus dokumentus. Vadinasi, sąvoka „šalis“ turėtų būti suprantama, kaip apimanti ir trečiuosius asmenis, pareiškiančius savarankiškus reikalavimus, kadangi toks trečiasis asmuo gali būti prilyginamas ieškovo teisiniam statusui (Simaitis, 2004a, p. 35). Kalbant apie trečiuosius asmenis, nepareiškiančius savarankiškų reikalavimų, reikėtų pabrėžti, kad šių proceso dalyvių teisinis statusas skiriasi. CPK 47 straipsnis numato, kad šie tretieji asmenys įstoja į bylą ieškovo ar atsakovo pusėje, vadinasi,

jie nėra savarankiškai dalyvaujantys asmenys, turintys savo skirtingą suformuluotą reikalavimą. Taip pat CPK 142 straipsnio 4 dalis numato, kad jei atsakovas nepateikia atsiliepimo į ieškinį laiku be pateisinamos priežasties, teismas gali priimti sprendimą už akių. Vadinas, galime matyti, kad pareigos – pateikti atsiliepimą į ieškinį – neturi trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų. Be to, CPK 247 straipsnis numato jiems skirtingus neatvykimo į teismo posėdį padarinius, kas taip pat leidžia daryti išvadą, kad tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, neturėtų būti įtraukti į sąvoką „šalis“, tokios pačios pozicijos laikosi ir R. Simaitis savo darbuose (Simaitis, 2004a, p. 35). Vadinas, sprendimas už akių gali būti priimamas prieš ieškovą, atsakovą ar trečiąjį asmenį, pareiškusį savarankiškus reikalavimus.

Taip pat analizuojant CPK 285 straipsnio nuostatas galėtume pastebėti, kad pats įstatymas pateikia tam tikrą klasifikaciją sprendimo už akių priklausomai nuo to, ar bylos nagrinėjimas vyksta žodine tvarka ar rašytine, t. y. sprendimas už akių gali būti priimamas, kai šalis neatvyksta į teismo posėdį (vertinant su kitomis priėmimo sąlygomis), arba sprendimas už akių priimamas, kai nepateikiamas procesinis dokumentas (atsiliepimas, paruošiamasis dokumentas).

Taigi apibendrinus galime matyti, jog sprendimas už akių yra skirstomas į įvairius modelius bei rūšis – tikrasis ar netikrasis sprendimas už akių, sprendimas už akių, priimtas prieš ieškovą, atsakovą ar trečiąjį asmenį, pareiškusį savarankiškus reikalavimus ir kt. Šie įvairūs skirstymai, klasifikacijos turi ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę, kadangi nuo to, kokį modelį pasirenka valstybė teisiniame reguliavime įtvirtinti, priklauso daugelis veiksnių – sprendimo už akių instituto tikslų įgyvendinimas, vienos iš šalies ar abiejų šalių įrodymų tyrimas, vertinimas, pačio galutinio sprendimo priėmimas bei šio sprendimo už akių instituto efektyvumas teisinėje sistemoje.

1.3. Sprendimo už akių raida Lietuvoje

Ištyrus sprendimo už akių instituto esmę, siekiamus tikslus bei įvairius modelius ir rūšis, derėtų paanalizuoti sprendimo už akių instituto raidą Lietuvoje, kadangi šis institutas susilaukė ypatingai didelių diskusijų bei nepasitenkinimų.

Pirmiausiai, sprendimo už akių institutas jau buvo žinomas tarpukario Lietuvos civiliniame procese. Autorius Vladas Mačys 1924 metais pažymėjo, jog atsakovas nenoriai stoja į bylą dėl įvairiausių priežasčių, vienos iš jų – jis neturi kuo atsikirsti arba specialiai tyčia siekia vilkinti teisminį procesą (Mačys, 1924, p. 287). Tam, kad teisminis procesas netruktų amžinybę, buvo įtvirtintas sprendimo už akių institutas, kaip priemonė,

kovai su tokiu atsakovo procesiniu elgesiu. Tuo metu galiojantis Civilinės teisenos įstatymo 145 straipsnis (Civilinės teisenos įstatymas, 1938) numatė, kad bylą nagrinėjantis teismas gali priimti sprendimą už akių, kai atsakovas neatvyksta į teismo posėdį ar nepateikia procesinio dokumento, esant ieškovo prašymui, o kaip neatvyksta ieškovas ir nėra jo prašymo nagrinėti bylą iš esmės be jo - nutraukti bylą ir atsakovui prašant priteisti ieškovui atlyginti bylinėjimosi išlaidas ir nuostolius, padarytus atsakovui šaukiant į teismą arba atsakovui reikalaujant daryti sprendimą bendra tvarka (Pelenis, 2002, p. 88). Atkreiptinas dėmesys, jog tuomet ieškinys buvo tenkinamas tik ieškovui įrodžius ieškinio reikalavimų pagrįstumą, vadinasi, pats atsakovo neatvykimas savaime nelemdavo, jog ieškinys bus patenkintas (Mačys, 1924, p. 288). Be to, reikėtų pabrėžti, jog pagal Civilinės teisenos įstatymo 848 straipsnį atsakovas, prieš kurį buvo priimtas sprendimas už akių, turėjo atlyginti visas su bylos nagrinėjimu susijusias išlaidas, tame tarpe ir mokesčius teismui atšaukus bylą. Taip pat reikia paminėti, jog sprendimas už akių buvo vykdomas net nelaukiant jo įsiteisėjimo momento (Mačys, 1924, p. 288). Kaip pažymėjo Dainius Pelenis, išties įdomu pabrėžti tuo metu galiojusio įstatymo nuostatas, kai į teismo posėdį neatvykdavo abi šalys ir nebuvo gauta nei iš vienos šalies jokio prašymo toliau nagrinėti bylą – teismas bylą tarsi „išmesdavo“, nenagrinėdavo ir byla galėjo būti vėl paskirta nagrinėti tiktai vienai arba antrai šaliai prašant (Pelenis, 2002, p. 88). Panašią teisine prasme nuostatą galime rasti ir dabartiniame Lietuvos teisiniame reguliavime CPK 246 straipsnio 4 dalyje, kada abiem šalims be svarbių priežasčių neatvykus į teismo posėdį nepateikus jokio prašymo nagrinėti bylą joms nedalyvaujant, teismas ieškinį palieka nenagrinėtą, kas lemia, jog galimybė antrą kartą kreiptis į teismą su tuo pačiu reikalavimu bus išlikusi. Tęsiant tarpukaryje įtvirtino sprendimo už akių reguliavimą, pastebėtina, jog atsakovas, prieš kurį priimtas sprendimas už akių, galėjo šį teismo dokumentą skųsti apeliacine tvarka (šiuo atveju ir ieškovas gali teikti apeliacinį skundą) arba prašyti teismo iš naujo nagrinėti šią bylą, teikiant atsikirtimus į pareikštus reikalavimus (Mačys, 1924, p. 288). Vadinasi, šiuo atveju atsakovas turi dvi galimybes - teisę pateikti apeliacinį skundą (kas dabartiniame reglamentavime yra neleistina) arba prašyti teismo atnaujinti bylos nagrinėjimą esant įstatyme išvardintais atvejais. Atkreiptinas dėmesys, jog ieškovo ir atsakovo apeliacijos galimybė sprendimo už akių instituto atveju nebuvo nelogiška, kadangi šiame procese sprendimas buvo priimamas šiek tiek kitaip – teismas privalėjo atlikti tiek teisinės, tiek faktinės bylos medžiagos pagrįstumo kontrolę, o tai skatino tirti ieškovo pateiktus įrodymus byloje, todėl apeliaciniame skunde buvo galima ginčyti tai, kaip pirmosios instancijos teismas įvertino šiuos įrodymus (Nekrošius, 2002a, p. 176). Šiuo atveju svarbu pabrėžti dėl šio teismo sprendimo vykdytinumo savybės, kadangi, kaip ir buvo minėta, jis pradedamas

vykdyti net neįsiteisėjus, t. y. jau iškart skubiai yra sukeliama teisiniai padariniai šalims. Kadangi galima paduoti apeliacinį skundą arba teikti bylą nagrinėjančiam teismui prašymą atnaujinti bylos nagrinėjimą, turi būti sukurtos priemonės, kurios sustabdytų sprendimo už akių vykdymą. Pažymėtina, jog teisinis reguliavimas sukūrė tam tikrą mechanizmą - atsakovas galėjo prašyti teismo sustabdyti skubų teismo sprendimo vykdymą teikiant prašymą atnaujinti bylos nagrinėjimą (Mačys, 1924, p. 289). Įdomu pastebėti, jog jeigu per trejus metus nėra pateikiamas sprendimas už akių vykdyti, jis visai nustoja galioti (Mačys, 1924, p. 289). Tokia nuostata galėtų suponuotų, jog sprendimas už akių tarsi turi galiojimo laike trukmę, apibrėžtą konkrečiu skaičiumi – 3 metais. Pabrėžtina, kad profesorius Vladas Mačys teigė, jog sprendimo už akių su visomis apsaugos priemonėmis atsakovui peržiūrėjimas (bylos atnaujinimas) nebūtinai turėtų būti įtvirtintas teisiniame reguliavime dėl šių priežasčių – nereikia pataikauti atsakovui, jei jis tyčia nedalyvauja teisminiame procese, taip pat svarbios nedalyvavimo procese priežastys pasitaiko labai retai, kas lemia, jog nereikėtų palikti tokio sprendimo visiems tiems, kurie užsimano į procesą nestoti, trečia, atsakovas turi galimybes pateikti savo paaiškinimus skunde antrajai instancijai, kas, šio knygos autoriaus nuomone, leistų greičiau užbaigti bylą negu teikiant prašymą atnaujinti bylos nagrinėjimą ir, ketvirta, atsakovui teikiant prašymą teismas tarsi priverstas gaudyti nežinia ką – gal atsakovas turi ką pasakyti, gal jis nepatenkintas sprendimu, o pats atsakovas tyčiojasi iš ieškovo sau sėdėdamas namuose (Mačys, 1924, p. 289-290). Vis dėlto, autorės nuomone, sprendimas už akių kaip tik padeda teismui kovoti su pasyviosios šalies neveikimu neatsiduriant aklavietėje, nėra pataikaujama šiai šaliai, kadangi įstatymas vis tiek turėjo tam tikrus saugiklius, kad nebūtų piktnaudžiuojama šiuo institutu. Taigi matyti, jog sprendimas už akių su įvairiais savo ypatumais buvo įtvirtintas ir galiojo tarpukario Lietuvos civiliniame procese.

Toliau bus aptariama sprendimo už akių institutas Lietuvai atgavus nepriklausomybę, kadangi Lietuvos okupacijos metu Lietuva laisvai savo teisinės sistemos kurti, plėtoti neturėjo galimybių, vadinasi, ir sprendimo už akių institutas nebuvo savarankiškai išvystytas bei formuotas.

Lietuvai 1990 m. kovo 11 d. atkūrus nepriklausomybę prasidėjo savarankiškas naujos teisinės sistemos kūrimas. Tuo metu Lietuvoje galiojo Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodeksas (Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, 1964), kuriame sprendimo už akių institutas nebuvo įtvirtintas. Šiame Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodekso 181 straipsnyje buvo numatyta šalių neatvykimo padariniai, vienas dažniausių –

bylos nagrinėjimo atidėjimas. Kaip pažymi profesorius Vytautas Nekrošius, neatvykimo padariniai buvo tokie komplikuoti, jog protingai jais vadovautis buvo sunku, o vis dėlto bandant jais vadovautis proceso eiga dar labiau pailgėdavo, kadangi normų neaiškumas leido plačiai naudotis teismų sprendimo kontrolės formomis (Nekrošius, 2002a, p. 172). Autorius Rimantas Simaitis pažymėjo, kad buvo įsisvyravęs beveik nežabojamas proceso vilkinimas ir piktnaudžiavimas procesinėmis teisėmis (Simaitis, 2004b, p. 8). Šiuo atveju teisminis procesas negalėjo būti niekaip paspartinamas, nes šalys nesirūpino proceso skatinimu, o teismas kitokių priemonių tokiems veiksams stabdyti neturėjo. Vadinasi, normų neaiškumas, vienos iš šalių neaktyvumas, noras kuo labiau užtęsti teisminį nagrinėjimą lėmė, jog turi būti siekiama kuo greičiau reformuoti teisinį reguliavimą, įtvirtinti tam tikras priemones, užkertančias kelią tokiems veiksams, o efektyviausia priemonė, galinti padėti spręsti šias problemas, galėjo būti sprendimo už akių įtvirtinimas.

Reaguojant į minėtus veiksnius bei su kitais institutais susijusias problemas, Lietuvos Respublikos Seimas 2002 m. vasario 28 d. priėmė naują Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą, kuris įsigaliojo nuo 2003 m. liepos 1 d. (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, 2002 m. vasario 28 d. redakcija) (toliau – civilinio proceso kodeksas). Šiame civilinio proceso kodekse buvo įtvirtintas sprendimo už akių institutas, kuris buvo reglamentuotas 285 – 289 straipsniuose. 285 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog sprendimas už akių gali būti priimamas, kai į teismo posėdį neatvyksta viena iš šalių, kuriai buvo tinkamai pranešta apie posėdį, ir nėra gautas joks prašymas bylą nagrinėti jai neatvykstant. Kaip matyti, šioje teisės normoje mato, kad įstatymų leidėjas išskyrė sprendimo už akių priėmimą, kai šalis neatvyksta į teismo posėdį bylą nagrinėjant žodinio proceso tvarka. Iškart galėtų kilti klausimas, ar sprendimas už akių gali būti priimamas, jei byla nagrinėjama rašytinio proceso tvarka? Pastebėtina, jog šioje normoje yra įtvirtinta, kad sprendimas už akių gali būti priimamas ir kitais kodekso numatytais atvejais. Pavyzdžiui, 135 straipsnio 1 dalies 5 punkte, 142 straipsnio 2 dalies 4 punkte ir to pačio straipsnio 4 dalyje galime rasti normas apie sprendimo už akių priėmimą, kai viena iš šalių nepateikia procesinio dokumento. Atkreiptinas dėmesys, jog teismai, galiojus šiam reguliavimui, priimdavo sprendimą už akių ir nepateikus procesinio dokumento (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2008 m. gruodžio 31 d. sprendimas už akių civilinėje byloje). Vadinasi, galime matyti, jog įstatymų leidėjas yra „išmėtęs“ sprendimo už akių priėmimo sąlygas skirtinguose straipsniuose, kas lemia tai, jog sąlygos nėra sukoncentruotos viename straipsnyje, nėra aiškiai bei tiksliai apibrėžta, kokiais atvejais sprendimas už akių gali būti priimamas, t. y. nagrinėjant bylą ir žodine, ir rašytine tvarka.

Taip pat ši įstatymo redakcija numatė, jog byla nagrinėjantis teismas priima sprendimą už akių formaliai įvertinęs byloje pateiktus įrodymus, t. y. įsitikina, kad pasitvirtinus šių įrodymų turiniui būtų pagrindas priimti tokį sprendimą. Šiuo atveju galėtų kilti kitas klausimas, kokius – ar atvykusios, aktyvios šalies, ar pasyviosios, ar abiejų šalių – įrodymus reikėtų tirti byla nagrinėjančiam teismui siekiant priimti teismo sprendimą? Atkreiptinas dėmesys, jog sprendžiant, kokius įrodymus teismas privalo formaliai vertinti, Lietuvos įstatymų leidėjas nukrypo nuo bendros europinės praktikos, iš esmės nurodydamas, jog formaliai vertinami yra visi, o ne tik atvykusios į teismo posėdį šalies byloje esantys įrodymai (Nekrošius, 2002a, p. 111). Norėtusi paminėti, jog profesorius Vytautas Nekrošius šį reguliavimą pavadino išrastu „lietuvišku dviračiu“ (Nekrošius, 2014, p. 382). Toks reglamentavimas tarsi suponuoja apie netikrojo sprendimo už akių modelio įtvirtinimą, nes yra vertinami visi byloje esantys įrodymai, o ne tik atvykusiosios, aktyviosios šalies. Tačiau taip pat reikėtų pažymėti, jog įstatyme įtvirtinta formalus įrodymų vertinimas galėtų reikšti tikrojo sprendimo už akių modelio įtvirtinimą, kadangi būtent, kaip ir buvo minėta anksčiau, tikrojo sprendimo už akių atveju yra formaliai vertinami aktyviosios šalies pateikti įrodymai, darant prielaidą, jog pasitvirtinus jų turiniui, pareikšti reikalavimai ar atsikirtimai būtų pagrįsti. Autoriai, nagrinėdami šią įstatymo redakciją, būtent ir pabrėžė, jog galime aptikti tiek tikrojo, tiek netikrojo sprendimo už akių modelio bruožus (Laužikas, E., Mikelėnas, V. ir Nekrošius, V., 2005, p. 173). Pavyzdžiui, galime pastebėti, jog tuo metu priimamuose teismo sprendimuose teismai taip pat pabrėžė, jog turi būti tiriami ir vertinami visi byloje pateikti įrodymai, įskaitant ir atsakovo, kuris neatvyko į teismo posėdį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi matyti, kad įstatymų leidėjas tarsi suplakė du modelius į vieną, padarant „mišrų“ modelį, kuris, tuometiniu jų manymu, turėjo būti tinkamas siekiant, kad sprendimas už akių būtų kuo artimesnis kitoms teismų sprendimo rūšims. Tokio reglamentavimo įtvirtinimas mums leidžia daryti išvadą, jog sprendimas už akių gali būti nepalankus aktyviajai šaliai, bet palankus pasyviajai šaliai, kadangi aktyviosios šalies įrodymai gali nepatvirtinti jos pateikto reikalavimo. Tokiai išdėstytai pozicijai pritarė ir LAT tuometinėse savo bylose (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje). Tačiau šiuo atveju reikėtų paminėti, kad tam tikrais atvejais gali susiklostyti tokios situacijos, kada aktyviosios ir pasyviosios šalies įrodymai yra visiškai priešingi vienas kitam (pavyzdžiui, ieškovas teigia, kad tam tikras rašytinis įrodymas patvirtins tam tikrą aplinkybę, o atsakovas teigia, kad kitas jo turimas rašytinis įrodymas šią aplinkybę akivaizdžiai paneigs) ir formalusis įrodymų tyrimas galėtų tapti ypatingai komplikotas. Tokiu atveju teismas tarsi pakliūva į procesinę aklavietę, kadangi formaliai

tokius pateiktus įrodymus vertinti yra sudėtinga (Driukas, Valančius, 2007, p. 703), nes neįmanoma atsakyti, kaip būtų jei abiejų šalių pateikti įrodymai pasitvirtintų, o išsamus įrodymus tyrimas ir vertinimas gali būti atliekamas tik bylą nagrinėjant bendra tvarka. Pastebėtina, jog tuo metu Lietuvos apeliacinis teismas vienoje byloje nutarė sprendimo už akių nepriimti dėl pačio ginčo pobūdžio (ieškovas siekė prisiteisti dėl sveikatos sužalojimo turtinę bei neturtinę žalą), kur formalus įrodymų tyrimas tiesiog nebuvo negalimas (Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje). Vadinasi, šiuo atveju kiltų didelių abejonių, ar toks mišraus modelio įtvirtinimas, apskirtai sprendimo už akių instituto įtvirtinimas yra toks efektyvus, kaip buvo tikėtasi siekiant išvengti proceso vilkinimo bei kitų procesinių principų įgyvendinimo. Taigi tokio kompromisinio ir mišraus reguliavimo įtvirtinimas laikui bėgant turėjo sukelti ypatingai daug problemų, kas sąlygotų naujų pakeitimų įtvirtinimą.

Be to, atkreiptinas dėmesys, jog 285 straipsnio 5 dalis numatė, jog neatvykusi šalis, dėl kurios priimtas sprendimas už akių, negali šio sprendimo skųsti nei apeliacine, nei kasacine tvarka. Ši šalis turi vienintelę galimybę, kuri buvo įtvirtinta 287 straipsnyje, t. y. paduoti pareiškimą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo. Remiantis 288 straipsniu teismas galėjo tokį šios šalies pareiškimą netenkinti arba panaikinti sprendimą už akių bei atnaujinti bylos nagrinėjimą. Šis atnaujinimas galėjo būti tik tada, jeigu konstatuoja, kad šalis į teismo posėdį neatvyko dėl svarbių priežasčių, apie kurias negalėjo laiku pranešti teismui, ir jos pareiškimе nurodyti įrodymai gali turėti įtakos priimto sprendimo už akių teisėtumui ir pagrįstumui.

Taip pat civilinio proceso kodekso 289 straipsnyje buvo įtvirtinta pakartotinio sprendimo už akių priėmimo galimybė. Šiame straipsnyje buvo įtvirtinta galimybė priimti pakartotinį sprendimą už akių, jeigu atnaujinus bylos nagrinėjimą dėl to, kad šalis į teismo posėdį neatvyko dėl svarbių priežasčių, apie kurias negalėjo laiku pranešti teismui, ir jos pareiškimе nurodyti įrodymai galėjo turėti įtakos priimto sprendimo už akių teisėtumui ir pagrįstumui, ši šalis tinkamai pranešus apie teismo posėdžio laiką ir vietą antrą kartą neatvyksta į teismo posėdį be svarbių priežasčių. Tokiu atveju priėmus pakartotinį sprendimą už akių dėl jo peržiūrėjimo pareiškimas negalėjo būti paduodamas. Taigi matyti, jog pakartotinio sprendimo už akių priėmimas sukelia rimtas teisinės pasekmes, nes šalis, kuri vėl neatvyko į teisminį bylos nagrinėjimą, nebetenka teisės reikšti jokių prieštaravimų. Atrodytų, jog tokia įtvirtinta teisės norma, kaip tik, gali padėti kovoti su dar vienu siekiu vilkinti procesą, tačiau tuo metu tokių normų įtvirtinimas kėlė dideles diskusijas (Driukas, Valančius, 2007, p. 739, Norkus, 2003, p. 38). Autoriai abejojo tokio absoliutaus draudimo įtvirtinimo efektyvumu. Pirma, diskutuotina ir dėl reguliavimo prieštaravimo, kadangi

jeigu pirmasis sprendimas už akių panaikinamas, vadinasi, tam tikros šalies atžvilgiu jį net nebuvo teisinio pagrindo, todėl tokio sprendimo pripažinimas tai šaliai pirmuoju sprendimu už akių gali neatitikti teisinės logikos (Driukas, Valančius, 2007, p. 739). Antra, uždraudamas paduoti pareiškimą dėl pakartotinio sprendimo už akių peržiūrėjimo, įstatymų leidėjas neginčijamai nustato, jog objektyvios neatvykimo į teismo posėdį priežastys negali pasikartoti, o tai neabejotinai yra klaidinga (Norkus, 2003, p. 38), kadangi gali pasitaikyti situacijų, jog vis dėlto neatvykusi šalis tikrai turi svarbią priežastį, tačiau dėl tokio įtvirtinto draudimo priežastis negalės būti vertinama.

Taigi matyti, jog 2002 metų redakcijoje įtvirtintas reguliavimas kėlė įvairius pamąstymus, todėl ilgai nelaukus sprendimo už akių instituto teisinis reguliavimas buvo pateiktas vertinti ir Konstituciniam Teismui. 2006 m. rugsėjo 21 d. Konstitucinis Teismas savo nutarimu dalį CPK nuostatų, reguliavusių sprendimo už akių institutą, pripažino antikonstitucinėmis (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas). Pirmiausiai, buvo nagrinėjimas klausimas dėl formalaus įrodymų vertinimo. Konstitucinis Teismas konstatavo, jog Civilinio proceso kodekso 285 straipsnio 2 dalies nuostatos negalima aiškinti kaip reiškiančios, esą teismas neprivalo visapusiškai ištirti byloje pateiktų įrodymų, gali juos tirti paviršutiniškai, neįsigilinęs. Šios nuostatos negalima aiškinti ir kaip įpareigojančios teismą priimti sprendimą už akių net ir tuo atveju, kai, jo manymu, byloje pateiktų įrodymų nepakanka teisingam sprendimui byloje priimti. Net ir tuo atveju, kai yra visos CPK numatytos sąlygos sprendimui už akių priimti, teismas, vadovaudamasis, *inter alia*, teisingumo, protingumo principais, turi įgaliojimus nuspręsti, ar priimti sprendimą už akių, ar tokio sprendimo nepriimti (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas nepripažino šios nuostatos antikonstitucine bei tarsi leido suprasti, kad tuometinis reguliavimas aiškiai įtvirtino netikrojo sprendimo už akių modelį. Kaip pažymi profesorius Vytautas Nekrošius, Konstitucinis Teismas sprendimą už akių sulygino su paprastu galutiniu sprendimu, o tai iš principo neatitiko šio sprendimo esmės (Nekrošius, 2017b, p. 29), t. y. jog būtent sprendimu už akių siekiama užkirsti kelią proceso vilkinimui, paskatinti šalį domėtis procesu bei rūpintis šia savo pareiga. Antra, Konstitucinis Teismas pasisakė ir dėl draudimo pasyviajai šaliai skųsti sprendimą už akių apeliacine ir kasacine tvarka. Pažymėtina, kad, atsižvelgiant į sprendimo už akių priėmimo tikslus, esmę, prigimtį, ypač į tai, kad šiuo institutu siekiama užkirsti kelią šalių piktnaudžiavimui savo teisėmis bei proceso vilkinimui ir sudaryti teises prielaidas *inter alia* sąžiningos proceso šalies teisių ir teisėtų interesų apsaugai, yra galimi tam tikri už akių priimto sprendimo peržiūrėjimo ribojimai. Tokie ribojimai gali būti pateisinami, kai proceso šalis savo valia nusišalina nuo dalyvavimo civiliniame procese ir

kai teismui, sprendžiančiam, ar peržiūrėti už akių priimtą sprendimą, nėra pateikiami įrodymai, patvirtinantys, kad teismo priimtas sprendimas yra akivaizdžiai neteisingas. Todėl civilinio proceso kodekso 288 str. 4 d. ta apimtimi, kuria teismui neleidžiama už akių priimtų sprendimų peržiūrėti ir tokiais atvejais, kai jam yra pateikiami tokie įrodymai, kurie patvirtina, kad tas sprendimas buvo akivaizdžiai neteisingas, kad juo buvo akivaizdžiai pažeistos asmens teisės, pripažinta prieštaraujanti Konstitucijai, konstituciniams teisinės valstybės ir teisingumo principams (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas). Vadinasi, Konstitucinis Teismas nepripažino antikonstitucine norma, kuri atimta iš pasyviosios šalies galimybę skusti priimtą sprendimą už akių apeliacine ir kasacine tvarka. Trečia, Konstitucinis Teismas taip pat pasisakė ir dėl pakartotinio sprendimo už akių reglamentavimo. Konstitucinis Teismas pripažino antikonstitucine civilinio proceso kodekso 288 str. 4 d. ta apimtimi, kuria teismui neleidžiama už akių priimtų sprendimų peržiūrėti ir tokiais atvejais, kai jam yra pateikiami tokie įrodymai, kurie patvirtina, kad tas sprendimas buvo akivaizdžiai neteisingas, kad juo buvo akivaizdžiai pažeistos asmens teisės (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas). Taigi matyti, jog Konstitucinio Teismo pateikti išaiškinimai lėmė būtinybę kuo greičiau keisti įtvirtintą teisinį reguliavimą sprendimo už akių instituto kontekste.

Lietuvos Respublikos Seimas pirmuosius pakeitimus priėmė 2011 m. birželio 21 d. (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, 2011 m. birželio 21 d. redakcija). Šioje redakcijoje matyti, jog 285 straipsnio 1 dalis buvo praplėsta lyginant su nuo 2003 metais galiojančia redakcija įtvirtinant galimybę sprendimą už akių priimti ir tada, kada yra nepateikiamas atsiliepinimas į ieškinį ar kitas procesinis dokumentas. Vadinasi, sprendimas už akių galėjo būti priimtas viso proceso pirmosios instancijos teisme metu (Nekrošius, 2017b, p. 30). Be to, to pačio straipsnio 2 dalis numatė, jog sprendimas už akių priimamas tik tais atvejais, kai byloje yra pateikti tik vienos iš šalių įrodymai bei įtvirtino galimybę teismui bylą nagrinėti pagal bendrąsias ginčo teisenos taisykles, jeigu byloje yra pateikti abiejų šalių įrodymai. Šios įstatymo normos iš tiesų vertos didesnio aptarimo. Kaip matyti, tokiu reguliavimu buvo siekta įtvirtinti tikrąjį, kai vertinami tik aktyviosios šalies pateikti įrodymai, sprendimo už akių modelį. Šio straipsnio 1 dalyje įtvirtinti atvejai bei 2 dalyje įtvirtinta sprendimo už akių priėmimo galimybė, kada tik viena iš šalių pateikia įrodymus, yra tarsi viena kitai prieštaraujanti savo esme. Galime matyti, jog sprendimas už akių praktiškai galėjo būti priimtas tik jeigu atsakovas nepateikė atsiliepinimo į pareikštą ieškinį, nes, jeigu atsiliepinimas buvo pareikštas, kartu su juo turėjo būti pateikti ir šalies poziciją pagrindžiantys įrodymai (Nekrošius, 2017b, p. 30),

kas reikštų, jog byloje jau yra pateikti abiejų šalių įrodymai ir nebūtų tenkinama šio straipsnio 2 dalies nuostata, susijusi su vienos iš šalių pateiktais įrodymais. Taigi šia įstatymo redakcija buvo siekiama apimti kuo daugiau atvejų, kada teismas galėtų priimti sprendimą už akių, tačiau tuo pačiu toks reglamentavimas gavosi labai painus bei normos tapo tarsi viena kitai prieštaraujančios, kas lėmė tai, jog sprendimo už akių priėmimo galimybės tapo dar siauresnės negu buvo.

Taip pat šioje įstatymo redakcijoje buvo įtvirtinta su sprendimo už akių peržiūrėjimo galimybe susiję pakeitimai. Pirmiausiai, norėtusi pabrėžti, jog skirtingai negu anksčiau galiojusioje redakcijoje, 287 straipsnio 1 dalyje numatyta naikinamasis terminas pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimui – 3 mėnesiai, kas šiuo atveju duoda tam tikrą aiškumą per kiek laiko pasyvioji šalis turėtų prašyti sprendimo už akių peržiūros. Šios civilinio proceso kodekso redakcijos 288 straipsnio 4 dalis numatė, jog teismas gali panaikinti sprendimą už akių dviem atvejais, t. y. kai šalies pareiškime nurodyti įrodymai gali turėti įtakos priimto sprendimo už akių teisėtumui ir pagrįstumui bei tada, kai sprendimas už akių apskritai negalėjo būti priimamas tokioje byloje. Taigi matyti, jog ši 2011 metų redakcija lyginant su 2002 metais buvusia redakcija įtvirtino platesnę galimybių sąrašą, kada sprendimas už akių panaikinamas ir yra atnaujinamas bylos nagrinėjimas. Be to, tame pačiame straipsnyje įtvirtinta, jog teismas, nustatęs, jog pasyvumo priežastys nebuvo svarbios, gali gauti tik 50 procentų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą bei taip pat gali būti skiriama bauda. Iš šios nuostatos galime pastebėti, jog įstatymų leidėjas siekia ekonominėmis sankcijomis įveikti šalies pasyvumą, jos siekį vilkinti procesą. Tačiau galima būtų svarstyti, ar piniginių baudos pritaikymas iš tiesų asmeniui bus toks efektyvus, jog jis daugiau nesieks vilkinti proceso. Šiuo atveju pritaria kitų autorių pozicijai, jog piniginė sankcija ne būtinai padės išvengti šalies piktnaudžiavimo savo teisėmis, o numatytos konkrečios sprendimo už akių peržiūrėjimo galimybės gali būti pakankamai efektyvios priemonės (Nekrošius, 2017b, p. 31). Taip pat svarbu paminėti 287 straipsnio 3 dalį, kurioje pabrėžta, jog su pareiškimu turi būti pateikti visi šalies turimi įrodymai. Ši nuostata yra tam tikra saugumo priemonė, kuri užtikrintų, jog pasyvioji šalis dar kartą nesieks vilkinti proceso. Tačiau profesorius Vytautas Nekrošius pastebi, jog būtent šios nuostatos veikimas susijęs su civilinio proceso kodekso 181 straipsnio 2 dalimi dėl atsisakymo priimti įrodymus pateiktus pavėluotai (Nekrošius, 2017b, p. 31). Šiuo atveju manytina, kad pasyviosios šalies nauji įrodymai galėtų būti priimami tik tada, jeigu jų nebuvo objektyviai įmanoma pateikti anksčiau, kadangi jeigu leistume pasyviajai šaliai kada tik nori pateikinti įrodymus, t. y. vieną kartą vienus, kitą kartą kitus, galėtų susiklostyti tokia situacija, jog procesas dar labiau pailgėtų, būtų vilkinamas ir sprendimo

už akių institutas šiuo atveju nebe gelbėtų ir visiškai nebe tektų prasmės. Todėl diskutuotina, ar ši norma iš tiesų bus efektyvi, kadangi dažnai atsisakymo priimti pavėluotai pateiktus įrodymus institutas nebūna taikomas (Nekrošius, 2017b, p. 31).

Atkreiptinas dėmesys, jog šioje 2011 metų redakcijoje keitėsi ir su pakartotiniu sprendimu už akių susijusios normos. Civilinio proceso kodekso 289 straipsnis numatė, jog jeigu teismas atnaujina bylos nagrinėjimą iš esmės šio Kodekso 288 straipsnio 4 dalyje numatytais pagrindais, jis turi teisę bendrais pagrindais priimti pakartotinį sprendimą už akių. Kaip matyti, šioje redakcijoje nebeliko draudimo skūsti priimtą pakartotinį sprendimą, tačiau šiuo atveju reguliavimas pakrypo į dar blogesnę pusę. Iš esmės pakartotinio sprendimo už akių instituto veikimas, kaip jis turėtų būti pagal savo prigimtį, buvo panaikintas, kadangi kiekvieną kartą priėmus sprendimą už akių, turėjo būti inicijuojama šio sprendimo peržiūra (Nekrošius, 2017b, p. 31).

Vadinasi, 2011 metų redakcija buvo bandoma išspręsti iki tol egzistavusias problemas atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo pateiktus išaiškinimus, tačiau bandant suregulamentuoti efektyviau, reguliavimas tam tikrose sferose gavosi tik dar labiau komplikuoatas, kas reiškė, jog sprendimo už akių institutas neišvengiamai privalės turėti dar vienos naujos redakcijos įtvirtinimą.

Dar viena sprendimo už akių redakcija Lietuvos Respublikos Seime buvo pateikta 2016 m. lapkričio 8 d. (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, 2016). Šia redakcija buvo siekiama išspręsti iki tol egzistavusias problemas keliais būdais. Pirma, buvo įtvirtinta, kad teismas priimdamas sprendimą už akių formaliai vertina tik atvykusios (ar procesinį dokumentą) pateikusios šalies įrodymus. Pabrėžtina, jog nebeliko nuostatos, jog teismas vertina tik vienos iš šalių pateiktus įrodymus. Vadinasi, nuo šiol Lietuvoje bus aiškiai įtvirtinta, kokį sprendimo už akių modelį Lietuva bus pasirinkusi. Šiuo atveju įstatymų leidėjas įtvirtina tikrojo sprendimo už akių modelio buvimą teisinėje sistemoje. Antra, remiantis CPK 285 straipsnio 3 dalimi teismas prašymo priimti sprendimą už akių netenkina, jeigu yra pagrįstų abejonių dėl atvykusios ar procesinį dokumentą pateikusios šalies pateiktų aplinkybių bei įrodymų. Trečia, aiškiai įtvirtinta pozicija dėl atsisakymo priimti pavėluotai įrodymus, jeigu jie galėjo būti pateikti anksčiau ir tokių įrodymų pateikimas užvilkins bylos nagrinėjimą. Ketvirta, nors ir anksčiau autorė nebuvo užsiminusi apie sąrašą priežasčių, kurios visada nesvarbios ir paprastai nesvarbios, kurias galima pripažinti svarbiomis priežastimis, dėl kurių viena iš šalių neatvyko į teismo procesą ar nepateikė procesinio dokumento, tačiau šiuo atveju norėtusi pažymėti, nes įvairios priežastys yra ypatingai svarbios sprendžiant dėl sprendimo už akių priėmimo, tačiau įstatymų leidėjas tokį sąrašą apskritai panaikino ir teismams

suteikė galimybę patiems spręsti, ar konkreti priežastis gali būti laikoma svarbia. Penkta, dar vienas pakeitimas susijęs su pakartotiniu sprendimu už akių. Įstatymų leidėjas numatė, jog tuo atveju, jeigu šalis, prašiusi peržiūrėti sprendimą už akių, neatvyksta be svarbių priežasčių į teismo paskirtą posėdį, šalies prašymu bylą nagrinėjantis teismas gali priimti galutinį sprendimą pagal byloje esančią medžiagą. Žinoma, buvo priimta ir kitų svarbių pakeitimų, susijusių su sprendimo už akių institutu, juos bei šio reglamentavimo efektyvumą bei problematiką autorė nagrinės trečioje savo magistro darbo dalyje.

Apibendrinus galime daryti išvadą, jog sprendimo už akių institutas patyrė daug pokyčių nuo tarpukario iki dabartinės redakcijos įtvirtinimo. Matyti, jog kiekviename naujame reglamentavime buvo stengiamasi išspręsti iškilusias problemas, atsižvelgti į užsienio valstybių praktiką, bet neišvengiamai kiekviename jų buvo padaryta klaidų, kurios reikalavo būti išspręstos kuo greičiau, jog sprendimo už akių veikimas atitiktų šiam institutui keliamus tikslus.

2. Sprendimo už akių institutas užsienio valstybėse

Aptarus sprendimo už akių instituto pokyčius, raidą Lietuvoje, būtų įdomu paanalizuoti šio instituto reglamentavimą kitose užsienio valstybėse, t. y. kokį sprendimo už akių modelį pasirinkusi tam tikra valstybė, kokiais atvejais priimamas sprendimas už akių, kokias galimybes (ar sprendimo peržiūrėjimą, ar apeliacijos teisę) turi pasyvioji šalis dėl sprendimo už akių. Šiame darbe bus aptariama Lietuvos kaimynės, vienos iš Baltijos šalių, sprendimo už akių reglamentavimas – Estijos, kuri istoriškai turėjo nueiti tą patį kelią siekiant formuoti savo savarankišką teisinę sistemą, taip pat bus analizuojamas kontinentinės teisės tradicijos atstovės Vokietijos teisinis reguliavimas, nes dažnu atveju šios valstybės teisinis reglamentavimas tampa pavyzdžiu kuriant kitų šalių teisinę sistemą (kas būdinga ir Lietuvai), taip pat bus analizuojamas vienos iš bendrosios teisės tradicijas turinčios šalies teisinis reguliavimas, t. y. Jungtinės Karalystės.

2.1. Sprendimo už akių institutas Estijoje

Pirmiausiai, galime pastebėti, jog Estijos civilinio proceso kodekse (Code of Civil Procedure of Estonia, 2005) (toliau – Estijos CPK) atskiruose straipsniuose yra išskirti atvejai, kada sprendimas už akių yra priimamas. Remiantis 407 straipsnio 1 dalimi sprendimas už akių priimamas, jeigu pasyvioji šalis nepateikia procesinio dokumento, t. y. kai teismo procesas vyksta rašytine tvarka, bei remiantis 413 straipsnio 1 dalimi sprendimas už akių priimamas, kai pasyvioji šalis neatvyksta į teismo posėdį, t. y. kuomet ieškiny yra

nagrinėjamas žodine tvarka. Taigi matome, kad Estija pasirinkusi išskirti į atskirus straipsnius atvejus, kada sprendimas už akių priimamas pagal tai, ar procesas vyksta rašytine ar žodine tvarka. Lietuvoje, kaip bus matyti trečiame šio darbo skyriuje, įstatymų leidėjas pasirinkęs neišdalinti šių atvejų atskirai. Atkreiptinas dėmesys, jog tam, kad teismas galėtų priimti sprendimą už akių tiek tada, kai pasyvioji šalis neatvyksta į teismo posėdį, tiek tada, kada ji nepateikia procesinio dokumento, galima tik, jeigu šiai šaliai buvo tinkamai pranešta apie teisminį procesą. Tinkamas šalies informavimas užtikrina šalies teisės būti išklaustyti, teisės į tinkamą teismo procesą įgyvendinimą. Pastebėtina, jog 407 straipsnio 4 ir 5 dalyse bei 413 straipsnio 4 ir 5 dalyse numatyta, kada sprendimas už akių negali būti priimamas. Estijos CPK 407 straipsnyje numatyta, jog sprendimas už akių rašytiniame procese negali būti priimtas, jeigu atsakovui nustatytas terminas pateikti atsiliepimą buvo per trumpas, taip pat atsakovas nebuvo informuotas apie atsiliepimo nepateikimo į ieškinį pasekmes, atsakovas prašė suteikti valstybinę teisinę pagalbą per atsiliepimo pateikimo terminą, kad galėtų atsiliepimą pateikti per advokatą, ieškinys negalėjo būti priimtas nagrinėti teisme, atsakovas pateikė pagrįstą priešastį, kodėl neatsakė į ieškinį, ir pagrindė tai teismui. Be to, šio straipsnio 3, 5 ir 6 dalys numato, jog sprendimas už akių negali būti priimtas šeimos bylose, išskyrus tada, kai nagrinėjamas turto padalijimo klausimas atskirai nuo santuokos bylos, taip pat jeigu ieškinys buvo įteiktas viešojo paskelbimo būdu ir tada, jeigu ieškinys yra teisiškai nepagrįstas. Kalbant apie sprendimo už akių priėmimą, kada teisminis procesas vyksta žodine tvarka, remiantis Estijos CPK 413 straipsnio 3 dalimi jis negali būti priimtas, jeigu atsakovui nebuvo tinkamai pranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą, atsakovas pateikė svarbią priešastys, dėl kurios jis negali dalyvauti teismo posėdyje ir teismas tokią priešastį pripažino svarbia bei tada, kai atsakovas pateikė prašymą bylą nagrinėti rašytinio proceso tvarka arba prašė bylą nagrinėti jam nedalyvaujant. Be to, šiame straipsnyje taip pat pažymėta dėl sprendimo už akių priėmimo negalimumo, kai įteikimas vyksta viešojo paskelbimo būdu bei tada, kuomet yra nagrinėjama šeimos byla, išskyrus atvejus, kada turto padalijimo klausimą galima išspręsti atskirai nuo pagrindinės santuokos nutraukimo bylos. Taigi matyti, jog sprendimo už akių instituto taikymo sritis yra pakankamai plati, apimanti kelis atvejus bei priešastis, dėl kurių sprendimas už akių negali būti priimtas, jos yra susijusios su šalies teise būti išklaustyti teisminiame procese, kadangi jei šalis nebuvo tinkamai informuota apie vykstantį teisminį procesą arba informavimas buvo tam tikra fikcija, arba šalis turėjo svarbią ir objektyvią priešastys, dėl kurios ji negalėjo dalyvauti procese, sprendimo už akių institutas negali būti priemonė, padėsianti toliau tęstis procesui, nes būtų pažeidžiami kiti civilinio proceso principai. Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvoje taip pat laikomasi šios pozicijos.

Tiek Estijos CPK 407 straipsnis, tiek 413 straipsnis numato, jog priimant sprendimą už akių yra vertinami tik ieškovo pateikti įrodymai, t. y. jog pasitvirtinus šių įrodymų turiniui, galėtume daryti prielaidą, jog ieškovo reikalavimai yra pagrįsti. Vadinasi, Estija yra pasirinkusi įtvirtinti tikrąjį sprendimo už akių modelį savo teisiniame reguliavime, kas reiškia, jog bylą nagrinėjantis teismas formaliai vertina tik aktyviosios šalies pateiktus įrodymus (Nekrošius, 2004, p.77). Būtent vertinant tik aktyviosios šalies pateiktus įrodymus galime suvokti sprendimo už akių skirtingumą nuo kitų teismo priimamų sprendimų rūšių (Nekrošius, 2004, p.77). Akivaizdu, jog būtent tokio modelio pasirinkimas, kaip ir buvo minėta anksčiau, gali padėti įgyvendinti sprendimo už akių institutui keliamus tikslus – siekti koncentruotumo, operatyvumo, dispozityvumo principų veikimo, paskatinti šalis rūpintis procesu, apginti sąžiningos šalies teises ir teisėtus interesus. Norėtusi pabrėžti, jog Estijos CPK taip pat turi tam tikrus saugiklius, jog sprendimas už akių nebūtų priimtas neteisėtai. Teismui manant, jog ieškovo reikalavimai nėra teisiškai pagrįsti, jis gali atmesti ieškinį, kas reikštų, jog bylą nagrinėjantis teismas šiuo atveju gali priimti sprendimą, kuris ne visada bus palankus ieškovo naudai. Kitas saugiklis, kuris įsijungia tik tada, kada pasyvioji šalis jau pradeda aktyviai veikti procese, yra sprendimo už akių peržiūrėjimo galimybė. Atkreiptinas dėmesys, jog visi šie įvardinti saugikliai yra įtvirtinti ir Lietuvos teisiniame reguliavime, todėl matyti, kad Estijoje ir Lietuvoje įtvirtintas sprendimo už akių institutas turi daugiau panašumų nei skirtumų.

Sprendimo už akių peržiūrėjimo galimybę, o ne apeliacijos teisę, remiantis Estijos CPK 415 straipsniu bei 420 straipsnio 1 dalimi turi pasyvioji šalis, prieš kurią yra priimtas sprendimas už akių, o ieškovas – aktyvioji šalis - remiantis 420 straipsnio 1 dalimi gali pateikti apeliacinį skundą, jeigu neigiamas jos naudai sprendimas už akių buvo priimtas, taip pat jeigu ieškovo prašymas priimti sprendimą už akių buvo netenkintas bei ieškinys buvo atmestas. Vadinasi, šalis, kurios atžvilgiu buvo priimtas sprendimas už akių, negali išlikti pasyvi stebėtoja, jeigu ji siekia, jog sprendimas už akių būtų peržiūrėtas, kadangi įstatyme numatytas konkretus terminas, per kurį pasyvioji šalis gali pateikti šį pareiškimą – 30 dienų. Pažymėtina, jog Estijos CPK tas pats straipsnis numato, jog tam, kad sprendimas už akių būtų panaikintas, pakanka tik konstatuoti pasyviosios šalies veiksmų neatlikimą dėl svarbių priežasčių. Šiuo atveju nėra įtvirtinta, jog sprendimas už akių panaikinamas ir atnaujinamas bylos nagrinėjimas tik tada, kai pasyviosios šalies argumentai leidžia daryti išvadą, jog sprendimas už akių yra nepagrįstas. Vadinasi, neatsižvelgiant į byloje esančių ar šalies pateikiamų įrodymų pobūdį (net ir kai jie akivaizdžiai nepakeis priimto sprendimo už akių turinio), teismas vis tiek atnaujins bylos nagrinėjimą (Nekrošius, 2004, p.78) konstatavus svarbių priežasčių buvimą.

Taip pat reikėtų pastebėti, jog skirtingai negu dabartiniame Lietuvos CPK, Estija savo CPK 422 straipsnyje yra įtvirtinusi svarbių priežasčių sąrašą. Šiame sąraše svarbiomis priežastimis yra įtvirtinta – netikėta šalies liga, netikėta šalies artimojo netektis bei transporto priemonės gedimas, kuris lėmė, jog šalis negalėjo atvykti į teismo posėdį. Šiuo atveju galėtume diskutuoti dėl būtinumo tokį sąrašą įtvirtinti įstatyme dėl kelių priežasčių. Pirmiausiai, tam tikrais atvejais konkrečioje situacijoje kitos priežastys, kaip pavyzdžiui, komandiruotė ar atostogos, gali būti pripažinta svarbia priežastimi, o tam tikrais atvejais liga, ne visada reikš, jog šalis tikrai negali atvykti į teismo posėdį ar pateikti procesinį dokumentą, todėl kiekvieną priežastį reikėtų vertinti individualioje situacijoje tų aplinkybių kontekste. Antra, sąrašo įtvirtinimas įstatyme tarsi galėtų suponuoti, jog teismui nėra paliekama diskrecijos teisės spręsti, ar konkrečioje situacijoje konkreti priežastis gali būti laikoma svarbia ar nesvarbia. Žinoma, jeigu įstatymas suteiktų teismui teisę pačiam nuspręsti, turėtų būti įtvirtinami tam tikri konkretesni kriterijai vertinant, ar ta priežastis svarbi, ar ne, atsižvelgiant ir į ankstesnę asmens procesinę elgesį, kadangi asmuo sąmoningai gali sudaryti proceso vilkinimo situaciją keletą kartų. Tačiau šiuo konkrečiu Estijos pavyzdžiu, norėtusi pažymėti, kad šis sąrašas nėra baigtinis, todėl vis dėlto teismai turi galimybę pripažinti ir kitas priežastis svarbiomis (Poola, 2015, p. 13), kas lemtų, jog sprendimas už akių, kaip toks, negalėjo būti priimtas byloje.

Tęsiant apie sprendimo už akių peržiūrėjimo galimybę, teikiamam prašymui Estijos CPK numato tam tikrus reikalavimus. Estijos CPK 416 straipsnis numato, jog prašyme turi būti nurodyta, dėl kokio sprendimo už akių yra teikiamas prašymas, taip pat turi būti deklaracija, jog šis sprendimas už akių turi būti panaikintas, bei priežastys, dėl kurių pasyvioji šalis nepateikė procesinio dokumento ar neatvyko į teismo posėdį. Kaip ir matysime, Lietuvos teisiniame reguliavime įtvirtinti reikalavimai yra labai panašūs. Jeigu sprendimas už akių buvo priimtas parengiamojoje stadijoje, pasyvioji šalis turi pateikti visą informaciją, kuri yra būtina bylos nagrinėjimui. Įstatymų leidėjas šia norma siekia, jog visa reikalinga bylai medžiaga būtų pateikta konkrečiu laiku toliau nevilkinant teismo proceso. Atkreiptinas dėmesys, jog aktyviajai proceso šaliai suteikiamas terminas pateikti atsiliepimą į pasyviosios šalies paduotą prašymą panaikinti sprendimą už akių taip užtikrinant, jog ir kita šalis turėtų galimybę pasisakyti į išreikštą pasyviosios šalies poziciją. Bylą nagrinėjantis teismas remiantis Estijos CPK 417 straipsnio 2 dalimi panaikina sprendimą už akių ir atnaujina bylos nagrinėjimą, jeigu pripažįsta pasyviosios šalies pateiktas priežastis svarbiomis, kurios iš tiesų lėmė, jog ši šalis negalėjo atlikti konkrečių veiksmų. Kaip ir anksčiau minėta, šiuo atveju bylą nagrinėjantis teismas vertina priežasčių svarbumą ir atnaujina bylos nagrinėjimą nepaisant to, jog pateikti įrodymai nebūtinai

pakeis priimto sprendimo už akių rezultata. Jeigu vis dėlto teismas atsisako panaikinti sprendimą už akių ir neatnaujina bylos nagrinėjimo, pasyvioji šalis, kaip ir Lietuvoje, šiuo atveju jau turi apeliacijos ir kasacijos galimybes. Taigi matyti, jog pasyvioji šalis turi įvairių procesinių teisių, kurių pagalba sprendimas už akių gali būti pakeistas ir priimtas naujas teismo sprendimas išklaudius ir ištyrus ir pasyviosios šalies poziciją, jos pateiktus įrodymus.

Atkreiptinas dėmesys, jog tam, kad pasyvioji šalis nesiektų dar kartą vilkinti bylos nagrinėjimo, skirtingai negu Lietuvos CPK, Estijos CPK 419 straipsnis numato dar vieną instrumentą – pakartotinį sprendimą už akių. Pakartotinio sprendimo už akių institutas buvo žinomas ir Lietuvoje, tačiau, kaip ir minėta, jis susilaukė ypatingo kvestionavimo. Jei šalis neatvyksta į atnaujintos bylos nagrinėjimo posėdį ar vėl neatlieka procesinių veiksmų, teismas priima pakartotinį sprendimą už akių ir pasyvioji šalis nebetenka teisės peržiūrėti ar skųsti tokį teismo sprendimą. Tokio pakartotinio sprendimo priėmimas iš esmės yra bylos nagrinėjimą užbaigiantis aktas (Nekrošius, 2004, p. 79), kadangi šis sprendimas, kaip ir minėta, užkerta kelią pateikti bet kokius prieštaravimus dėl jo priėmimo. Manytina, jog šis absoliutus draudimas skųsti pakartotinį sprendimą už akių priimtas siekiant galutinai užkirsti kelią pasyviajai šaliai toliau vilkinti procesą bei piktnaudžiauti savo procesinėmis teisėmis begalės kartų, kadangi šiai ankstesniuose etapuose jau buvo suteikta galimybė išreikšti savo prieštaravimus bei pateikti visu įrodymus, kurie galėjo pakeisti sprendimo už akių turinį.

Apibendrinus galime daryti išvadą, jog Estijos teisiniame reguliavime, kaip ir Lietuvoje, sprendimo už akių institutas yra puikiai žinomas ir naudojamas, kaip priemonė, padedanti užkirsti kelią proceso vilkinimui bei apginti sąžiningos šalies teises bei teisėtus interesus. Sprendimo už akių taikymo sritis yra pakankamai plati, kadangi jis gali būti priimamas ir tada, kada šalis nepateikia procesinio dokumento, ir tada, kada ji neatvyksta į teismo posėdį be svarbių priežasčių. Viena iš svarbiausių sąlygų, kada sprendimas už akių gali būti priimtas, yra tinkamas šalies informavimas, kadangi fikcija paremtas įteikimas šiuo atveju nėra traktuojamas tinkamu ir realiu pranešimu, todėl matyti, jog Estija ir Lietuva palaiko tą pačią poziciją dėl šalies informavimo apie procesą. Estijos CPK pasirinkusi tikrojo sprendimo už akių modelio įtvirtinimą, kada vertinami tik aktyviosios šalies pateikti įrodymai, tačiau pasyvioji šalis nepraranda teisės pateikti pareiškimą panaikinti sprendimą už akių ir atnaujinti bylos nagrinėjimą remiantis vien svarbios priežasties buvimu, net jeigu galutinis rezultatas gali išlikti toks pats. Jeigu vis dėlto pasyvioji šalis toliau vengia dalyvauti teisminiame procese, Estijos teismai, skirtingai negu Lietuvos teismai, gali priimti pakartotinį sprendimą už akių, dėl kurio jokie prieštaravimai negali būti teikiami.

2.2.Sprendimo už akių institutas Vokietijoje

Paanalizavus sprendimo už akių institutą Estijoje, kuris turi begalės panašumų į Lietuvoje įtvirtintą, būtų įdomu iširti, koks sprendimo už akių teisinis reguliavimas yra įtvirtintas Vokietijoje, kadangi šios minėtos Baltijos šalys kurdamos savo teisinę sistemą rėmėsi Vokietijoje įtvirtintu reglamentavimu.

Pirmiausiai, Vokietijos civilinio proceso kodeksas (Code of Civil Procedure of Germany, 2005) (toliau – ZPO) sprendimo už akių reglamentavimui, skirtingai negu Lietuvos CPK, yra suteikęs atskirą 3 skyrių. ZPO 330 ir 331 straipsniai numato, jog sprendimas už akių gali būti priimamas tiek prieš ieškovo, tiek prieš atsakovo, kaip ir Lietuvoje bei Estijoje. Šiuose straipsniuose numatyta, kad sprendimas už akių gali būti priimamas ir tada, kada yra neatvykstanta į teismo posėdį bei tuomet, kai nepateikiamas procesinis dokumentas (Pelenis, 2002, p. 87). Šiuo atveju norėtusi pažymėti, jog ieškovo ieškinys, jeigu jis neatvyksta į teismo posėdį, remiantis ZPO 330 straipsniu, yra atmetamas net nenagrinėtas. Manytina, jog toks reguliavimas, kada priimamas neigiamas teismo sprendimas ieškovo naudai, padeda išvengti situacijų, kuomet procesą vilkina ne tik atsakovas, bet ir ieškovas, taip pat užtikrina, jog kiekviena šalis rūpinsis savo pareiga skatinti procesą judėti toliau. Kaip pažymi užsienio valstybių autoriai, šalys, ypatingai atsakovas, yra tarsi įpareigojamos dalyvauti teisminiame procese, kad būtų įdėtos visos pastangos išvengti jiems nepalankaus teismo sprendimo (Ude, Damjan, 2016, p. 79). Tačiau, žinoma, niekas negali priversti nei vienos šalies dalyvauti procese, jeigu ji nenori ginti savo galimai pažeistos teisės ar gintis nuo pareikštų reikalavimų. Įvairūs autoriai pažymi, jog sprendimo už akių instituto įtvirtinimas Vokietijos teisinėje sistemoje nepažeidžia teisės būti išklausytam principo, kadangi šaliai buvo suteikta teisė dalyvauti ir išsakyti savo poziciją dėl pareikštų reikalavimų byloje, tačiau ji savanoriškai atsisakė tokia teise pasinaudoti (Wolf, Zeibing, 2015, p. 16). Be to, galime pastebėti, jog Vokietijoje, kaip ir Estijoje bei Lietuvoje, yra įtvirtintas tikrojo sprendimo už akių modelis, kai sprendimas yra grindžiamas tik atvykusios šalies pateiktais įrodymais, kadangi ZPO 334 straipsnis numato galimybę netaikyti sprendimo už akių instituto normų, jeigu ši šalis neįrodo savo reikalavimų pagrįstumo. Vadinasi, norint, jog prašymą dėl sprendimo už akių būtų nagrinėjantis teismas patenkintų, aktyvioji šalis privalo pagrįsti savo poziciją įvairiais įrodymais. Kaip ir kitose valstybėse, pavyzdžiui, Estijoje, Lietuvoje, ZPO 335 straipsnio 1 dalis numato atvejus, kada sprendimas už akių negali būti priimamas, t. y. kai atvykusi šalis dėl svarbių priežasčių negali teismui pateikti naujų būtinų įrodymų, neatvykusi šalis

nebuvo informuota taip, kaip reikalauja įstatymas, neatvykusiai šaliai pavėluotai buvo įteikti rašytiniai priešininko paaiškinimai, neatvykusi šalis apskritai nebuvo informuota apie vyksiančio teismo posėdžio laiką, vietą. Be to, 337 straipsnis numato galimybę teismui atidėti prašymo priimti sprendimą už akių nagrinėjimą, jeigu jis mano, kad posėdžio pirmininko nustatytas bylos nagrinėjimo teismo posėdyje arba pakvietimo terminas yra akivaizdžiai per trumpas, kad šalis atvyktų, arba šaliai ne dėl jos kaltės buvo kliūčių atvykti į posėdį. Taip pat atsižvelgiant į viešojo intereso svarbą bei padidintu teisėjo aktyvumu byloje, sprendimas už akių negali būti priimamas nedispozityviose bylose, pavyzdžiui, šeimos ir santuokos bei vaiko kilmės ir tėvystės nustatymo bylose (Steinhauer, 1996 cituota D. Pelenis, 2002, p. 89). Taigi matyti, kad kaip ir anksčiau aptartame Estijos teisiniame reguliavime, taip ir Vokietijoje sprendimas už akių negali būti priimamas visose bylų kategorijose bei viena svarbiausių sąlygų, kada sprendimas už akių gali būti priimamas yra tinkamas šalies informavimas apie vykstantį teismo procesą tam, kad šaliai būtų užtikrinta galimybė išsakyti savo poziciją, prieštaravimus prieš oponentą bei visas teisminis procesas nevyktų jai nežinant.

Vis dėlto jeigu prašymas priimti sprendimą už akių yra atmetamas, aktyvioji šalis remiantis ZPO 336 straipsnio 1 dalimi turi teisę paduoti atskirąjį skundą, t. y. šiai šaliai suteikiama apeliacijos galimybė, jeigu teismas netenkina prašymo priimti sprendimą už akių. Tam, kad pasyvioji šalis galėtų kvestionuoti priimto sprendimo už akių teisėtumu, ZPO 338 straipsnis numato, jog šalis, prieš kurią priimtas sprendimas už akių, gali pateikti protestą, prieštaravimą. Vadinas, pasyviajai šaliai nėra suteikiama apeliacijos teisė skųsti priimtą sprendimą už akių, jai suteikiama kita procesinė galimybė – sprendimo už akių peržiūrėjimas. Tad akivaizdu, jog Estija bei Lietuva perėmė didelę dalį teisinio reguliavimo įtvirtinant sprendimo už akių peržiūrėjimo galimybes. Svarbu paminėti, jog pasyvioji šalis, kaip ir numatyta Estijos CPK, privalo pradėti veikti nedelsiant, kadangi prieštaravimui pateikti ZPO 339 straipsnio 1 dalis numato dviejų savaitių laikotarpį, t. y. 14 dienų terminą. ZPO 340 straipsnis numato, kad prieštaravime pasyvioji šalis turi nurodyti konkretų sprendimą už akių, dėl kurio šalis pateikia prieštaravimus teismui, bei savo prieštaravimus dėl priimto sprendimo už akių. Be to, pasyvioji šalis, kartu su prieštaravimu, turi pateikti prieštaravimų motyvus, t. y. vadinamąsias „puolimo ir gynybos priemones“ (*Angriffs- und Verteidigungsmittel*) (Pelenis, 2002, p. 90), kurios padėtų įrodyti sprendimo už akių priėmimo negalimumą. Šalis taip pat gali pateikti prieštaravimus apskritai dėl pačio ieškinio priimtumo (pvz., ginčo nagrinėjimas neteismingas tam teismui; priimtas arbitražinio teismo sprendimas tuo pačiu klausimu ir tarp tų pačių šalių ir pan.) (Pelenis, 2002, p. 90). Vadinas, šalis kartu su prieštaravimu turi pateikti visus įrodymus, kurie

pagrįstų sprendimo už akių priėmimo negalimumą. Atkreiptinas dėmesys, jog skirtingai negu Estijoje, įstatyme nerasime įtvirtintos nuostatos, jog pasyvioji šalis turi pateikti objektyviai svarią priežastį, dėl kurios ji procese nedalyvavo, taigi tam, kad būtų peržiūrėjimas sprendimas už akių, pasyviajai šaliai nebūtinai reikia pateikti svarbią priežastį, dėl kurios ji nedalyvavo procese (Jolowicz J. A., C. H. van Rhee (eds.), 1999, cituota G. Ambrasaitė, 2005, p. 9, Jörg Risse, Hein-Jürgen Schramke, 2011, p. 8). Vadinasi, Vokietijoje pasyviajai šaliai pasiekti sprendimo už akių peržiūrėjimo yra lengviau negu Estijoje, kurioje peržiūrėjimas galimas, jeigu yra įvardijama svarbi neveikimo priežastis, tačiau pažymėtina, jog Vokietijoje įtvirtintos sprendimo peržiūrėjimo galimybės buvo perimtos ir mūsų minėtų Baltijos valstybių.

Teismas gavęs prieštaravimą, remiantis ZPO 340a straipsniu, perduoda jį priešingai šaliai susipažinti, jog ji žinotų, kokie motyvai yra pateikiami. Bylą nagrinėjantis teismas sprenddamas dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo, turi dvi galimybes – netenkinti pateikto prieštaravimo dėl sprendimo už akių remiantis ZPO 341 straipsnio 1 dalimi arba jis gali patenkinti pateiktą prieštaravimą ir atnaujinti bylos nagrinėjimą remiantis 341a straipsniu. Pastebėtina, jog Lietuvos teisinis reguliavimas teismams šias galimybes taip pat perėmė. Šiuo atveju prieštaravimas gali būti atmestas, jeigu jis pateiktas nesilaikant įstatyme numatytų reikalavimų, t. y. pavyzdžiui, nepateikti patys prieštaravimai, motyvai, arba jis pateiktas praleidus numatytą 14 dienų terminą. Abiem atvejais šalims nedalyvaujant teismas priima nutartį (*Beschluss*), kuri gali būti skundžiama atskiruoju skundu. Jeigu skundas teismo nutartimi yra pripažįstamas priimtinu, teismas remiantis 341a straipsniu nustato skundo ir pagrindinės bylos žodinio nagrinėjimo datą. Sprendimas už akių laikomas teisėtu ir pagrįstu, jeigu jis sutampa su naujo nagrinėjimo metu priimtu sprendimu. Jeigu nesutampa, už akių priimtas sprendimas naikinamas naujai priimtu sprendimu (Pelenis, 2002, p. 90).

Atkreiptinas dėmesys, jog Vokietija, kaip ir Estija, taip pat turi pakartotinio sprendimo už akių institutą, kuris skirtas užkirsti kelią šaliai dar kartą vilkinti procesą. ZPO 345 straipsnis numato, jog pakartotinis sprendimas už akių gali būti priimamas, jeigu antrą kartą šalis neatvyksta į teismo posėdį, atnaujintą bylos nagrinėjimą, kai jai buvo tinkamai pranešta apie vykiantį teismo posėdį. Dėl tokio priimto pakartotinio sprendimo šalis negali teikti jokių prieštaravimų. Tačiau šiuo atveju reikėtų pažymėti vieną ypatybę, kuri yra numatyta ZPO 514 straipsnyje. Šiame straipsnyje yra numatyta vienintelė galimybė apskusti apeliacine tvarka pakartotinį sprendimą už akių, kai skundas grindžiamas tuo, kad pakartotinis sprendimas už akių apskritai negalėjo būti priimtas, pavyzdžiui, dėl neatvykimo į teismo posėdį nėra šalies kaltės (Putzo, 1993 cituota R. Norkus, 2003, p. 39).

Taigi galime matyti, jog pasyviajai šaliai suteikiama galimybė patikrinti pakartotinio sprendimo teisėtumą, pagrįstumą labai siaura apimti – tik dėl to, jog toks sprendimas išvis negalėjo būti priimtas, todėl galėtume teigti, jog absoliutus draudimas skųsti pakartotinį sprendimą už akių nėra įtvirtintas ZPO.

Apibendrinus galime daryti išvadą, jog sprendimo už akių institutas yra taikomas ir Vokietijos teisinėje sistemoje, kuri buvo pavyzdys Lietuvai bei Estijai, kurios didžiąją dalį reguliavimo perkėlė į savo teisinę sistemą. Sprendimas už akių gali būti priimamas tiek prieš ieškovą, tiek prieš atsakovą, kai yra neatvykstama į teismo posėdį ar nepateikiamas procesinis dokumentas. Vokietijoje yra įtvirtintas tikrasis sprendimo už akių modelis, kadangi yra tiriami tik aktyviosios šalies pateikti įrodymai bei argumentai, o nepagrindžius reikalavimų bylą nagrinėjantis teismas gali atsisakyti priimti sprendimą už akių. Kitaip negu Estijos reglamentavime, ZPO nerasime nuostatos dėl neatvykimo į teismo posėdį ar dokumento nepateikimo priežasčių vertinimo, tačiau visais atvejais viena iš svarbiausių sąlygų priimti sprendimą už akių išlieka realus tinkamas šalies informavimas apie teisminį procesą. Pasyvioji šalis nesutikdama su priimtu sprendimu už akių turi galimybę pateikti prieštaravimus dėl tokio priimto sprendimo ir prašyti atnaujinti bylos nagrinėjimą. Jeigu vis dėlto bylą nagrinėjantis teismas atnaujina bylos nagrinėjimą ir pasyvioji šalis toliau vengia dalyvauti procese, teismas gali priimti pakartotinį sprendimą už akių šios šalies atžvilgiu, dėl kurio šalis negalės pateikti prieštaravimų. Tačiau skirtingai negu Estijos teisiniame reguliavime, pasyvioji šalis turi vienintelę galimybę pateikti apeliacinį skundą dėl pakartotinio sprendimo už akių, jei šis apskritai negalėjo būti priimtas.

2.3.Sprendimo už akių institutas Jungtinėje Karalystėje

Paanalizavus kontinentinės teisės tradicijos valstybes matyti, jog jų teisinis reguliavimas turi ypatingai daug panašumų, tad galėtų kilti klausimas, koks sprendimo už akių instituto reguliavimas yra įtvirtintas bendrosios teisės tradicijos valstybėje, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje.

Pirmiausiai, Jungtinės Karalystės civilinio proceso taisyklės (The Civil Procedure Rules, 1998) (toliau – JK CPR) sprendimo už akių institutui skiria atskirus 12 ir 13 skyrius, kuriuose vienoje vietoje siekiama sukcentruoti teisinių žinių bazę apie šį institutą. JK CPR 12 skyriaus 1 straipsnis numato sprendimo už akių sąvokos reikšmę, t. y. sprendimas už akių yra teismo sprendimas, kuris be teismo posėdžio yra priimamas prieš atsakovą, jeigu jis nepateikė įteikimo patvirtinimo dėl ieškinio (įteikimo patvirtinimas įteikiamas teismui tuomet, kai atsakovas nori gintis nuo pareikšto ieškinio, tačiau nustatyto

termino jam neužtenka) arba apskritai nepateikė jokie gynybos būdo per nustatytą laikotarpį. Atkreiptinas dėmesys, jog šiuos du atvejus paaiškina 12 skyriaus 3 straipsnis. Kalbant apie pirmąjį atvejį, JK CPR pabrėžia, jog jis apima atvejus, kuomet atsakovas nepateikė gavimo patvirtinimo dėl ieškinio ar jo dalies užpildant atitinkamą N9 formą (Practise Direction supplements CPR..., 2017) ir terminas, per kurį turėjo pateikti, pasibaigė. Būtent šis atvejis, įteikimo patvirtinimas, yra susijęs su atsakovo siekiu apsiginti nuo pareikšto ieškinio, tačiau jis atsiliepinimo parengti per nustatytą terminą gali nespėti, todėl pateikus teismui įteikimo patvirtinimą, teismas nustato papildomai 14 dienų parengti procesinį dokumentą. Antrasis atvejis siejamas su tuo, jog atsakovas pateikė patvirtinimą apie dokumentų gavimą (t. y. kad jis sieks apsiginti ir rengs atsiliepinimą į ieškinį), tačiau šis nepateikė jokie gynybos būdo, t. y. jokie procesinio dokumento (Practise Direction supplements CPR..., 2017), pavyzdžiui, atsiliepinimo į ieškinį, ir tokiam gynybos būdui pateikti nustatytas terminas pasibaigė. Šiuo atveju reikėtų paminėti, jog buvo kilę neaiškumų, kuriuo momentu reikia spręsti dėl šių sąlygų buvimo, t. y. ar prašymo priimti sprendimą už akių momentu ar tada, kuomet teismas priima sprendimą už akių. Jungtinės Karalystės ir Velso Aukščiausiasis Teismas (ang. *High Court*) byloje „Cunico Resources NV v. Daskalakis“ aiškindamas JK CPR 12 skyriaus 3 dalies nuostatas pateikė kelias interpretacijas dėl sprendimo už akių priėmimo sąlygų vertinimo momento. Vienas aiškinimas buvo susijęs su pažodiniu JK CPR aiškinimu, t. y. sprendimas už akių gali būti priimamas tik tuo atveju, jeigu sprendimo priėmimo metu nebuvo gautas patvirtinimas apie įteikimą ir pasibaigė jo pateikimo terminas. Kita pateikta interpretacija buvo apie tai, kad sprendimas už akių gali būti priimtas, jeigu tuo metu, kada pateiktas prašymas priimti sprendimą už akių, nėra gauta patvirtinimo apie įteikimą ir pateikimo terminas yra pasibaigęs. Vis dėlto šis teismas laikėsi įstatymo leidėjo pažodinio reglamentavimo ir palaikė savo pirmąją nuomonę (Jungtinės Karalystės ir Velso Aukščiausiasis Teismas 2018 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje). Pastebėtina, jog, skirtingai negu Estija, Vokietija, prašymams priimti sprendimą už akių Jungtinė Karalystė numačiusi tam tikras struktūruotas prašymų formas. Tokių formų sukūrimas leidžia ieškovui ir pačiam parengti tokius prašymus neieškant teisinės pagalbos pas advokatus. Vadinas, galime pastebėti, jog Jungtinė Karalystė sprendimo už akių priėmimo sąlygų vertinimo momentą sieja su šio sprendimo priėmimo laiku bei pabrėžia šalies veikimo svarbą procese, kadangi jei ji per nustatytus terminus neatlikus konkrečių procesinių veiksmų, ieškovas, užpildęs atitinkamas formas, pateikia prašymą priimti sprendimą už akių, kurio priėmimo galimybė yra ypatingai didelė. Tad matyti, jog ir bendrosios teisės tradicijoje, ir kontinentinės teisės tradicijoje sprendimo už akių instituto taikymui ypatingai didelę reikšmę turi šalies

pasyvumas. Tačiau svarbu pabrėžti, jog, panašumas su Lietuva, Estija bei Vokietija atsiskleidžia ties šalies informavimu, kadangi kaip bus matyti iš tolimesnio reguliavimo, visais atvejais neveikimo priežastis negali būti susijusi su įteikimo fikcija, nežinojimu apie vykstantį teismo procesą. Kaip ir kitose šalyse, JK CPR 12 skyriaus 2 straipsnis numato atvejus, kada sprendimas už akių negali būti priimamas, t. y. kuomet ieškinys yra susijęs su prekių pristatymu pagal susitarimą, kurį reglamentuoja 1974 metų Vartojimo kreditų įstatymas (the Consumer Credit Act 1974), taip pat tada, kai ieškovas naudojasi 8 skyriuje numatytomis alternatyviomis procedūromis (pavyzdžiui, tada, kai ieškovas ir atsakovas nekelia ginčo dėl esminių aplinkybių remiantis CPR 8 skyriaus 1 straipsniu) bei tuomet, kai praktikoje yra pasisakyta dėl konkrečių atvejų, kada sprendimas už akių negali būti priimamas, pavyzdžiui, arbitražo procese, procese, kuomet ieškinio dalykas yra laikinas žalos priteisimas, taip pat kai yra ginčijamas oficialus testamentas arba tada, kai ginčas yra kilęs dėl daikto valdymo (Practise Direction supplements CPR..., 2017). Taigi matyti, kad sprendimo už akių institutas taip pat, kaip ir Lietuvoje, Estijoje, Vokietijoje, nėra pritaikomas visose bylų kategorijose.

Analizuojant pačio sprendimo už akių priėmimo procedūrą, atkreiptinas dėmesys, kad šalis, siekianti, jog būtų priimtas sprendimas už akių, remiantis 12 skyriaus 4 straipsniu turi dvi galimybes, t. y. teismo administracijai pateikti užpildytą atitinkamos formos prašymą (ang. *request*) priimti sprendimą už akių arba tam tikrais atvejais pateikti tokį oficialų prašymą (ang. *application*) tiesiogiai teisėjui. Pastebėtina, jog šios situacijos skiriasi tuo, jog pirmuoju atveju aktyvioji šalis pateikia paprastos formos užpildytą prašymą teismo administracijai, kuri tokį prašymą perduoda teisėjui, o antruoju atveju – aktyvioji šalis įstatyme numatytais atvejais privalo pateikti prašymą tiesiogiai teisėjui, kuris ir priims sprendimą už akių. Norėtusi paminėti, jog skirtingai negu Jungtinėje Karalystėje, kitoje bendrosios teisės tradicijos valstybėje – Jungtinėse Amerikos Valstijose – sprendimą už akių gali priimti ne tik teisėjas, bet ir minėtas teismo administracinis personalas, tačiau šio personalo priimtas sprendimas už akių nėra galutinis sprendimas byloje (Pelenis, 2002, p. 88). Atsižvelgus į tai, kad prašymai pateikiami skirtingiems subjektams, toliau reikėtų paanalizuoti, kokiais atvejais aktyvioji šalis turi pateikti paprastos formos prašymą administracijai, o kada – oficialų prašymą teismui.

Sprendimas už akių gali būti priimamas pateikus užpildytos nustatytos formos (atsižvelgiant į ieškinio reikalavimą) prašymą teismo administracijai. JK CPR 12 skyriaus 4 straipsnio 1 dalis numato atvejus, kada tokio prašymo pateikimo užtenka, t. y. kuomet juo prašoma priteisti iš anksto žinomą, konkrečią pinigų sumą, taip pat tada, kai prašoma priteisti pinigų sumą, kurią vėliau nustatys teismas, be to, kai reiškiamas

reikalavimas dėl prekių pristatymo, kai yra leidžiama atsakovui vietoj prekių pristatymo sumokėti atitinkamą prekių kainą taip pašalinant savo prievolės nevykdymą ir tada, kai yra keli pareikšti tokie reikalavimai, pavyzdžiui, leidžiama sumokėti atitinkamą prekių kainą, tačiau tiksli kaina nėra žinoma, todėl ją turės nustatyti teismas. Taip pat, kaip ir minėta, sprendimas už akių gali būti priimamas tik pateikus oficialų prašymą teisėjui tada, kai remiantis 12 skyriaus 4 straipsnio 1 dalimi, 9 straipsnio 1 dalies b punktu ir 10 straipsniu yra šios kelios situacijos. Pirma situacija yra susijusi su atsakovo statusu, t. y. kuomet ieškiniai yra nukeipti į vaikus bei socialiai saugomus, pažeidžiamus asmenis, antra, kai vienas sutuoktinis reiškia reikalavimą kitam sutuoktiniui dėl padaryto teisės pažeidimo, trečia, kuomet ieškinys pareiškiamas valstybei bei asmenims ir organizacijoms, kurios naudojasi imunitetu (Practise Direction supplements CPR..., 2017). Antra situacija yra susijusi su pareikštų reikalavimų turiniu, t. y. kai reiškiamas reikalavimas dėl prekių pristatymo, kai yra neleidžiama atsakovui vietoj prekių pristatymo sumokėti atitinkamą prekių kainą taip pašalinant savo prievolės nevykdymą ir kai reikalavimas susijęs tik su išlaidų priteisimū (išskyrus fiksuotas išlaidas, dėl kurių gali būti pateikiamas paprastas užpildytas prašymas). Taip pat oficialų prašymą gali pateikti ir tuomet, kai yra teikiami ieškiniai, neprašyti 12 skyriaus 4 straipsnio 1 dalyje. Taigi galime matyti, jog nuo to, koks reikalavimas yra pateikiamas, JK CPR įtvirtina kelias prašymo priimti sprendimą už akių formas.

Akivaizdu, jog, kaip ir minėtos kontinentinės teisės tradicijos valstybės, Jungtinės Karalystės yra pasirinkusios tikrojo sprendimo už akių modelį, kadangi priimant sprendimą už akių vertinami tik aktyviosios šalies pateikti įrodymai, nes teismui kilus abejonių dėl reikalavimo pagrįstumo, šis gali nepriimti sprendimo už akių JK CPR 12 skyriaus 11 straipsnio 1 dalimi. Pažymėtina, jog tam, kad sprendimas už akių būtų priimtas, teismas remiantis 13 skyriaus 2 ir 3 straipsniu privalo įsitikinti, jog duomenys apie ieškinį buvo įteikti atsakovui, atsakovas nepateikė įteikimo patvirtinimo arba nepateikė atsiliepinimo į ieškinį ir kad abiem atvejais pasibaigė nustatytas terminas veiksams atlikti bei atsakovas nepatenkino ieškinio. Taigi galime pastebėti, jog Jungtinės Karalystės reguliavimas taip pat siekia užtikrinti, jog šalis būtų išklaudyta teisiniame procese, tačiau jeigu ji pati nesiima iniciatyvos išreikšti savo poziciją ar tyčia vilkina procesą, teismas gali priimti sprendimą už akių.

Vis dėlto pasyvioji šalis turi tam tikras galimybes siekti, kad būtų peržiūrėtas ir pakeistas arba panaikintas šis priimtas teismo sprendimas. Kaip ir anksčiau aptartose valstybėse, taip ir Jungtinėje Karalystėje pasyvioji šalis negali teikti apeliacinio skundo dėl sprendimo už akių, bet ji turi teisę paduoti prašymą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo ir

panaikinimo. Pažymėtina, jog JK CPR išskiria atvejus, kada teismas esant išvardintoms aplinkybės visada naikina priimtą sprendimą už akių, bei atvejus, kada teismas atsižvelgiant į įstatyme numatytas aplinkybes gali jį pakeisti arba panaikinti. Pirmiausiai, JK CPR 13 skyriaus 2 straipsnis numato, jog teismas panaikina priimtą sprendimą už akių, kai šis priimtas neteisėtai dėl to, nes ieškinio reikalavimai buvo patenkinti iki teismo sprendimo priėmimo, taip pat nebuvo laikytasi 12 skyriaus 3 straipsnio 1 ir 3 dalies taisyklių, pavyzdžiui, nebuvo pasibaigęs terminas pateikti procesinį dokumentą dėl savo gynybos būdų. JK CPR 13 skyriaus 3 straipsnis numato atvejus, kada teismas gali panaikinti arba pakeisti sprendimą už akių. Pirma, jeigu atsakovas turi realių galimybių apsiginti nuo pareikšto ieškinio. Šis atvejis yra susijęs su ieškovo reikalavimų pagrįstumu, kadangi jeigu atsakovas gali įrodyti, jog ieškovas nėra teisingas ir jo pareikšti reikalavimai nėra visiškai pagrįsti, teismas, ištyręs atsakovo pateiktus įrodymus, sprendimą už akių panaikina. Pažymėtina, jog atsakovas savo atsiliepime turi turėti tvirtus ir neišgalvotus argumentus (Joanna Connolly, 2021). Antra, sprendimas už akių gali būti pakeistas ar panaikintas, jeigu teismui atrodo, kad yra keletas kitų svarbių priežasčių, dėl kurių a) sprendimas už akių gali būti pakeistas ar panaikintas arba b) atsakovui turėtų būti leidžiama pateikti savo gynybą. Svarbiomis priežastimis gali būti laikoma ypatingai didelė ieškinio suma, ilgos atostogos, komandiruotė (Joanna Connolly, 2021). Panaikinus sprendimą už akių bylos nagrinėjimas yra atnaujinamas, o jeigu vis dėlto teismas nusprendžia, jog sprendimo už akių nereikia naikinti, tai atsakovas turi paskutinę galimybę šį priimtą sprendimą bandyti apskusti apeliacine tvarka. Taigi galime pastebėti, kad sprendimo už akių peržiūrėjimas Jungtinėje Karalystėje yra gana liberalus, suteikiantis daugiau galimybių siekti sprendimo už akių panaikinimo, kadangi jis gali būti panaikinamas ir remiantis svarbių priežasčių buvimo faktu.

Apibendrinus galime daryti išvadą, jog sprendimo už akių institutas taip pat gerai žinomas ir Jungtinės Karalystės teisinėje sistemoje bei turi tiek panašumų, tiek skirtumų lyginant su minėtomis kontinentinės teisės tradicijos valstybėmis. Sprendimas už akių naudojamas kaip priemonė užkirsti kelią proceso vilkinimui, tačiau visais atvejais prieš priimant šį sprendimą teismas privalo įsitikinti, jog šalis žino apie vykstantį teisminį procesą. Jungtinės Karalystės reguliavimas numato aktyviosios šalies galimybę pateikti užpildytos formos prašymą tiek teismo administracijai, tiek pačiam teismui priklausomai nuo ieškinio reikalavimo pobūdžio. Pastebėtina, jog sprendimo už akių priėmimo prašymui taikomos tam tikros nustatytos prašymų formos, kurias gali užpildyti ir pats ieškovas nesikreipiant į advokatą. Jungtinėje Karalystėje, kaip ir Lietuvoje, Estijoje ar Vokietijoje, yra įtvirtintas tikrasis sprendimo už akių modelis, kuris suponuoja, jog bylą nagrinėjantis

teismas vertina tik aktyviosios šalies pateiktus įrodymus. Taip pat jeigu pasyvioji šalis nesutinka su priimtu sprendimu už akių, ši turi galimybę pateikti prašymą dėl jo peržiūrėjimo. Bylą nagrinėjantis teismas sprendimą už akių gali panaikinti ne tik dėl to, jog sprendimas už akių priimtas neteisėtai (pavyzdžiui, nesilaikyta įstatyme numatytų taisyklių), bet ir tuomet, jeigu pasyvioji šalis įrodo svarbių priežasčių buvimą, dėl kurių toks sprendimas negalėjo būti priimtas. Pastebėtina, jog skirtingai negu Estijos bei Vokietijos, bet labai panašiai, kaip ir Lietuvos, Jungtinės Karalystės reguliavimas nenumato pakartotinio sprendimo už akių instituto.

3. Sprendimo už akių priėmimas ir peržiūrėjimas

Paanalizavus užsienio valstybėse įtvirtintą sprendimo už akių institutą ir matant, kiek daug panašumų turi įtvirtinti teisiniai reguliavimai, reikėtų sugrįžti ir išanalizuoti dabartinį Lietuvos teisinį reguliavimą teoriniame ir praktiniame lygmenyje.

3.1. Sprendimo už akių priėmimo sąlygos ir tvarka

Tam, kad sprendimas už akių būtų priimtas, bylą nagrinėjantis teismas privalo įvertinti CPK 285 straipsnyje įtvirtintas jo priėmimo sąlygas.

Pirmiausiai, norėtuši pabrėžti, jog, kaip ir Estijoje, Vokietijoje, sprendimą už akių draudžiama priimti didesnio viešojo intereso bylose, kur teismui vienareikšmiškai tenka pareiga siekti išaiškinti materialiąją tiesą (Simaitis, 2004, p. 35, Driukas *et al.*, 2007, p. 681). Pavyzdžiui, sprendimas už akių remiantis 378 straipsniu negali būti priimamas šeimos bylose, kuriose pati teisinio santykio prigimtis lemia, jog teismas privalo būti aktyvus ir išsiaiškinti tiesą byloje, taip pat remiantis 443 straipsnio 9 dalimi ypatingosios teisenos bylose, kuriose nėra šalių su priešingais interesais. Be to, remiantis 430 straipsnio 4 dalimi sprendimas už akių negali būti priimamas dokumentiniame procese, kuomet ieškovas nepateikia atsiliepimo į atsakovo prieštaravimus, tačiau šiuo atveju šis draudimas labiau siejasi su poreikiu užtikrinti specifinių teisenų nuoseklumą, jų procesinę logiką (Simaitis, 2004, p. 36). Taip pat teismo sprendimo už akių rūšis neturėtų būti taikoma vienoje iš nemokumo proceso bylų – juridinių asmenų bankroto bylose, kuriose taip pat didelę įtaką turi viešasis interesas (Driukas, 2007, p. 681, Norkus, 2004, p. 85). Tokiose bylų kategorijose, net ir esant visoms kitoms įstatyme numatytoms priėmimo sąlygoms, ši teismo sprendimo rūšis negali būti taikoma. Būtent dispozityvumo principo veikimas minėtose kategorijose yra apribojamas viešojo intereso apsaugai, todėl teismo proceso eiga nėra išimtinai nulemta pačios šalies elgesio.

Antra, sprendimas už akių gali būti priimamas tik tada, kai yra šalies pasyvumas (Simaitis, 2004, p. 33). Ši sąlyga yra viena iš svarbiausių, egzistuojanti ir kitų užsienio valstybių teisiniuose reguliavimuose, kadangi jos nebuvimas iškart eliminuoja sprendimo už akių priėmimo galimybę, nes, kaip ir minėta anksčiau, pagrindinis sprendimo už akių instituto tikslas yra kovoti su šalies neveikimu ir piktnaudžiavimu procesinėmis teisėmis. Šios sąlygos esmė, jog pasyvioji šalis be svarbių priežasčių turi neatlikti tam tikrų procesinių veiksmų, t. y. nepateikti procesinių dokumentų numatytu terminu arba neatvykti į teismo posėdį (parengiamąjį ar bylos nagrinėjimo). Atkreiptinas dėmesys, kad atsakovas negali būti laikomas pasyviu tada, kada jis pareiškia, jog pripažįsta ieškinį ir vėliau nepateikia paruošiamojo dokumento ar neatvyksta į teismo posėdį be pateisinamų priežasčių (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2003 m. birželio 12 d. konsultacija). Šiuo atveju taip pat reikėtų pabrėžti, jog sprendimu už akių negali būti laikomas sprendimas, priimtas rašytinio proceso tvarka pagal šalių parengiamuosius procesinius dokumentus išnagrinėtoje byloje, nedalyvaujant byloje dalyvaujantiems asmenims ir jų nekviečiant į teismo posėdį (Lietuvos apeliacinis teismas 2003 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi iš esmės, minėtą sąlygą sudaro keli elementai, t. y. pasyvioji šalis nepateikia procesinio dokumento arba ji nedalyvauja teismo posėdyje ir šių veiksmų neatlikimui pagrįsti šalis neturi svarbių priežasčių buvimo.

Vienas iš būdų, kaip šalies pasyvumas gali pasireikšti procese, yra susijęs su procesinių dokumentų nepateikimu rašytinio proceso tvarka. Procesinių dokumentų pateikimas laiku (atsiliepimo į ieškinį ar paruošiamojo dokumento) remiantis 142 straipsnio 1 dalimi yra įvardijamas kaip šalies pareiga, kurią ši privalo vykdyti, jeigu nori pasiekti pozityvaus rezultato savo atžvilgiu. Atkreiptinas dėmesys, jog sprendimas už akių remiantis CPK 227 straipsnio 3 dalimi gali būti priimtas ir šaliai laiku nepateikus pasirengiamojo dokumento (dubluko, tripliko) bei tokią galimybę patvirtina ir LAT praktika (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 18 d. konsultacija). Jeigu šalis neatlieka tokios pareigos, tolimesnė proceso baigtis gali būti sprendimo už akių priėmimas. Pavyzdžiui, vienoje nutartyje prieš atsakovą buvo priimtas sprendimas už akių, nes šis per teismo nustatytą terminą nepateikė atsiliepimo į ieškinį. Atsakovas ginčijo priimtą sprendimą už akių, kaip neteisėtą, dėl to, kad jam nebuvo įteiktas ieškinys ir šis negalėjo laiku pateikti savo pozicijos, tačiau bylos duomenimis atsakovui asmeniškai buvo įteikti procesiniai dokumentai, todėl jo pozicija dėl netinkamo įteikimo buvo nepagrįsta (Vilniaus apygardos teismo 2018 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje). Taip pat kitoje byloje teismas pripažino, jog atsakovas nepateikė procesinio dokumento (atsiliepimo į ieškinį), nes šis buvo pateiktas elektronine forma nesilaikant įstatyme numatytų reikalavimų. Šiuo

atveju atsižvelgiant į bylos aplinkybes atsakovui buvo suteikta teisinė pagalba, jis pats elektroniniame laiške nurodė, jog ieškinį ir jo priedus nagrinėja kartu su advokatu, be to, teismas buvo išaiškinęs, kokie reikalavimai yra taikomi atsiliepimui į ieškinį (Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi matyti, jog procesiniai dokumentai turi būti pateikti ne tik laiku, nustatytais terminais, bet turi atitikti ir įstatyme numatytus jiems keliamus reikalavimus.

Antras būdas, kaip gali pasireikšti šalies pasyvumas, susijęs su šalies dalyvavimu teismo posėdyje. Remiantis CPK 155 straipsnio 1 dalimi byloje dalyvaujantis asmuo nedalyvavo teismo posėdyje, jeigu jis neatvyko į jį, nors jam buvo tinkamai apie jį pranešta. Pabrėžtina, jog ši norma negali būti vertinami vien tik formaliai. Pavyzdžiui, vienoje byloje prieš atsakovą buvo priimtas sprendimas už akių, kadangi šis neatvyko į teismo posėdį. Šiuo atveju atsakovas teikė į bylą atsiliepiumus į ieškinį ir patikslintą ieškinį taip išreiškdamas savo poziciją, taip pat pranešimu prašė bylą parengiamajame teismo posėdyje nagrinėti jam nedalyvaujant, todėl atsakovas turėjo lūkestį, kad civilinė byla bus išnagrinėta ne formaliai, priimant teismo sprendimą už akių, bet pagal bendrąsias civilinio proceso ginčo teisenos taisykles, nustčius ir visapusiškai įvertinus visus ginčui reikšmingus įrodymus (Lietuvos apeliacinis teismas 2020 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi matyti, jog teismas šioje byloje atsižvelgė į visas reikšmingas aplinkybes ir padarė išvadą, jog atsakovas nesiekė vilkinti teismo proceso, o kaip tik rūpinosi jo skatinimu. Taip pat reiktų paminėti, jog remiantis CPK 51 straipsniu šalis gali pasirinkti, ar ji asmeniškai dalyvaus procese ar pasitelks atstovą, tačiau tam tikrais atvejais įstatymas ar teismas gali numatyti, jog teisminiame procese šalis privalo dalyvauti asmeniškai. Pažymėtina, jog CPK numato, kada yra tinkamas šalies dalyvavimas procese, o kada jis nėra tinkamas ir yra laikoma, jog šalis nedalyvauja procese. Kaip ir minėta, remiantis CPK 51 straipsnio 2 dalimi atstovo atvykimas į teismo posėdį laikomas tinkamu dalyvaujančio asmens, kuriam jis atstovauja, dalyvavimu, išskyrus atvejus, kada teismas nusprendžia, jog asmeninis dalyvavimas yra būtinas. Tokiu atveju, jeigu teismas nusprendė, jog atstovo dalyvavimo byloje nepakanka ir atstovaujamas nepasirodo teismo posėdyje, teismas, atsižvelgdamas į kitų sąlygų buvimą, turi teisę priimti sprendimą už akių. Tokio sprendimo priėmimo galimybę patvirtina ir kasacinio teismo praktika (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2003 m. birželio 30 d. konsultacija). Atkreiptinas dėmesys, jog įstatymas gali numatyti atvirkštinę situaciją, kuomet šalį privalo atstovauti advokatas, pavyzdžiui, bylose dėl juridinio asmens veiklos tyrimo (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Tokiu atveju remiantis CPK 155 straipsnio 3 dalimi šalies be atstovo nebeužtenka ir nepaisant to, kad pati šalis be atstovo dalyvaus teismo posėdyje, teismas jos dalyvavimą pripažins

netinkamu. Be to, CPK 155 straipsnio 2 dalis numato atvejus, kuomet byloje dalyvaujantis asmuo taip pat laikomas nedalyvausiu teismo posėdyje, jeigu jis nepasibaigus jam be teismo leidimo pasišalino. Šiuo atveju įstatymas nekonkretina, koku metu byloje dalyvaujantis asmuo turi pasišalinti, minima tik tai, jog posėdis neturi būti pasibaigęs. Šiuo atveju sutiktina su R. Simaičio nuomone, jog reikėtų vertinti, kada posėdžio metu buvo pasišalinta, t. y. ar dar tik prasidėjus teismo posėdžiui, kuomet byla dar nebuvo nagrinėjama iš esmės, ar tada, kada buvo sakomos baigiamosios kalbos (Simaitis, 2004, p. 34). Pavyzdžiui, vienoje byloje atsakovas atvyko į teismo posėdį, tačiau jam nepasibaigus, nepateikus jokios svarbios priežasties, šis iš jo pasišalino, todėl buvo priimtas sprendimas už akių. (Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje). Kitoje byloje atsakovas pasišalino iš teismo posėdžio, tačiau sprendimas už akių nebuvo priimtas, nes šis šalies pasišalinimas nebuvo nukreiptas į piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis ar bylos vilkinimą, kadangi teismas vertindamas visas bylos aplinkybes nustatė, jog atsakovas sąžiningai klydo dėl proceso eigos, nes viso teisminio proceso metu jis aktyviai palaikė savo poziciją, dalyvavo visuose iki anksčiau vykusiuose teismo posėdžiuose (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2006 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi matyti, jog visais šalies pasyvumo atvejais yra svarbu, jog teismas visapusiškai ir nuodugniai įvertintų visas žinomas aplinkybes, proceso eigą, šalies ankstesnę elgesį (Simaitis, 2004, p. 33), kadangi ne visais atvejais šalis siekia vilkinti teisminį procesą. Pastebėtina, jog CPK nerasime aptarto atvejo, kuomet šalis atvykusi į teismo posėdį elgiasi pasyviai, nepasisako dėl bylos aplinkybių, neatsakinėja į jai užduotus klausimus. Tačiau šiuo atveju sprendimas už akių neturėtų būti priimtas, kadangi šalis atvyko į teismo posėdį bei galbūt jame elgiasi pasyviai, nes savo poziciją išdėstė ankstesniuose procesiniuose dokumentuose (Driukas *et. al.*, 2007, p. 680), vadinasi, ji nebuvo pasyvi, kaip to reikalauja CPK.

Kalbant apie šalies pasyvumą reikėtų paminėti ir dabartiniu laikotarpiu dėl COVID-19 pandemijos labai aktualų bylų nagrinėjimą rengiant nuotolinius teismo posėdžius ir pasvarstyti, kaip yra su sprendimo už akių priėmimo galimybėmis. Atkreiptinas dėmesys, jog šie posėdžiai dažniausiai yra rengiami per įvairias vaizdo konferencijų programas, kaip antai ZOOM, Microsoft Teams (Nacionalinė teismų administracija, 2020), kas leidžia teismo posėdžiui vykti net tada, kada vienas iš proceso dalyvių negali atvykti nurodytu teismo adresu dėl ligos, atostogų, saviizoliacijos ar kitų priežasčių, todėl sutaupomas atvykimo laikas, transporto išlaidos bei mažai tikėtina, jog kita šalis negalės prisijungti prie vykstančio teismo posėdžio. Vadinasi, toks bylų nagrinėjimo organizavimas prisideda prie koncentracijos ir ekonomiškumo principų

įgyvendinimo (Kamarauskienė, 2020). Tačiau jeigu šalis vis dėlto ir čia siekia vilkinti procesą, piktnaudžiauja savo procesinėmis teisėmis sprendimo už akių institutas taip pat tampa itin aktualus. Organizuoti nuotolinį teismo posėdį gali pats bylą nagrinėjantis teismas savo iniciatyva arba proceso dalyvio prašymu (Lietuvos teismai, 2020). Akivaizdu, jog šiuo atveju teismo informavimo pareiga yra ypatingai reikšminga dėl sklandžios proceso eigos, t. y. teismas kiekvieną proceso dalyvį turi supažindinti su prisijungimo kodais, slaptažodžiais, kokia tvarka prisijungti prie minėtos programos išsiunčiant laiškus su nuorodomis. Žinoma, teismas tuo pačiu pranešimu turi informuoti šalį apie galimybę prieštarauti dėl nuotolinio posėdžio organizavimo, kas lemtų tai, jog bylą nagrinėjantis teismas nesirinktų tokio bylos nagrinėjimo būdo. Vadinas, jeigu proceso dalyvis nepateikia jokių prieštaravimų dėl minėtos posėdžio organizavimo formos, jo dalyvavimas ZOOM platformoje yra būtinas. Šiame kontekste galėtų kilti klausimas, ar galima priimti sprendimą už akių, jeigu šalis yra informuojama apie vykstantį nuotolinį teismo posėdį, aprašant visus reikalingus veiksmus (datą, laiką, prisijungimą prie programėlės, prieštaravimų pateikimą) bei ji nepareiškia prieštaravimų dėl tokio teismo posėdžio organizavimo ir neprisijungia numatytuoju laiku? Šiuo atveju reikėtų svarstyti, ar prieštaravimų nepateikimas ir neprisijungimas numatytuoju laiku yra laikomas šalies pasyvumu, proceso vilkinimu bei piktnaudžiavimu procesinėmis teisėmis. Kaip ir buvo minėta, sprendimo už akių institutas siekia kovoti su šalies pasyvumu, šios šalies procesinių teisių piktnaudžiavimu, kada ši nesirūpina procesu, o kaip tik skatina jį tęstis kuo ilgiau, todėl tikėtina, jog tokia pasyvi šalis ir vykstant nuotoliniam teismo posėdžiui galėtų elgtis panašiai. Pavyzdžiui, pasižvalgius užsienio valstybių autorių publikacijose galime pastebėti minimą sprendimą, kuomet Teksaso teismas vienoje iškeldinimo byloje priėmė sprendimą už akių prieš nuomininkus, nes šie neprisijungė prie naudojamos ZOOM platformos, tačiau komentuoju sprendimo už akių priėmimo galimybę buvo pabrėžta, jog ne visiems yra ypatingai lengva prisijungti prie šios platformos, todėl dažnai informacinių technologijų žinių trūkumas gali lemti nepalankaus sprendimo priėmimą (Majeed, 2020). Be to, kaip pabrėžė viena teisės profesorė E. Benfer, praleistas skambutis dėl negalėjimo prisijungti yra prilyginamas šalies neatvykimui į teismo posėdį, tačiau nemokėjimas prisijungti gali sukelti ypatingai skaudžius padarius priimant sprendimą už akių, kaip antai būsto praradimas šioje konkrečioje byloje (Arnold, 2020). Tačiau atsižvelgiant į Lietuvoje suteikiamas galimybes, šalis dėl informacinių technologijų žinių neturėjimo gali išreikšti prieštaravimus, jog ji nesutinka, kad bylos nagrinėjimas vyktų nuotoliniu būdu. Todėl manytina, kad, jeigu šalis buvo tinkamai informuota apie teismo posėdį, nepareiškė jokių prieštaravimų, ji rūpinsis savo procesinėmis teisėmis, sieks sau palankaus teismo

sprendimo ir nepraleis nuotolinio teismo posėdžio, o jeigu vis dėlto teismo posėdžio metu jai nepavyktų prisijungti, stengtųsi kuo greičiau apie tai informuoti teismą, tad tokie veiksmai rodytų, jog šalis yra aktyvi. Atkreiptinas dėmesys, jog Teksaso praktinis gidas pateikė praktiką, kuri, jų manymu, būtų tinkamiausia nuotolinių teismo posėdžių atveju sprendimo už akių kontekste, t. y. teismas turėtų dar kartą prieš teismo posėdį išsiųsti papildomus pranešimus apie vaizdo konferencijos klausimyną, kuriame būtų paaiškinta dėl pasekmių šalių teisėms ir sprendimo už akių priėmimo galimybės (Practical Guide to the Supreme Court of Texas's 18th Emergency Order, 2020). Pastebėtina, jog kai kuriuose Jungtinės Amerikos valstijų miestuose (kaip antai, Niujorke) apskritai sprendimo už akių instituto taikymas yra sustabdomas esant COVID-19 pandemijai (Practical Law Litigation, 2019) dėl savo ypatingai reikšmingų sukeliamų teisinių padarinių. Apibendrinus galime teigti, jog šiuo COVID-19 pandemijos laikotarpiu nuotolinių teismo posėdžių situacijos yra netradicinės ir vis dar labai naujoviškos, kas lemia ir tai, jog prie tokių teismo posėdžių šalims bei teismui reikia laiko prisitaikyti, konkrečios įsivyravusios praktikos vis dar nėra, todėl vienareikšmiško atsakymo dėl sprendimo už akių taikymo galimybės negalime pateikti, kadangi šiose situacijose vienos valstybės šį institutą taiko kovojant su šalies pasyvumu, kitos - ne. Tačiau vis dėlto siekiant išvengti sprendimo už akių taikymo šalis turi būti aktyvi (jeigu mano, kad būtina, pateikti prieštaravimus dėl posėdžio organizavimo būdo), o jos neprisijungimas vaizdo konferencijų programoje (pavyzdžiui, ZOOM) nepateikus jokių prieštaravimų atsižvelgiant į sprendimo už akių siekiamus tikslus Lietuvos teisinio reguliavimo atveju galėtų lemti šalies pasyvumo konstatavimą.

Kaip ir minėta anksčiau, bylą nagrinėjantis teismas turi įvertinti visas kitas aplinkybes, kurios gali turėti įtakos, jog šalis nepateikė procesinio dokumento ar neatvyko į teismo posėdį. Viena iš aplinkybių, kuri gali daryti įtaką šalies pasyvumui ir taip pat nuo kurios priklauso, ar bus galima priimti sprendimą už akių, yra svarbių ar nesvarbių priešasčių egzistavimas. Aptariant Lietuvoje įtvirtinto sprendimo už akių instituto raidą minėta, jog įstatymų leidėjas, kaip šiuo metu Estijos, buvo įtvirtinęs nesvarbių arba paprastai nesvarbių, bet tam tikrais atvejais pripažintų svarbiomis, priešasčių sąrašą. Aiškinamajame rašte buvo pastebėta, kad praktikoje pasitaiko situacijų, kai bylos nagrinėjimo data nustatoma šalims ar jų atstovams jau iš anksto suplanavus atostogas, komandiruotes ir pan., kurių nėra įmanoma atšaukti, todėl ne visais atvejais yra pagrįsta įstatyme įtvirtinta nuostata, kad svarbiomis neatvykimo į bylos nagrinėjimą priežastimis nelaikomi atostogos, komandiruotė, kitoks užimtumas ir kiti panašūs atvejai (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso..., 2015). Dėl minėtų situacijų dabartiniame reguliavime tokios normos nebeliko ir spręsti dėl svarbių priešasčių buvimo kiekvienoje

individualioje situacijoje palikta bylą nagrinėjančiam teismui. Teismas remiantis CPK 246 straipsnio 1 ir 2 dalimi priežasčių svarbą įvertina, atsižvelgdamas į bylos nagrinėjimo stadiją, ieškovo ir jo atstovo ankstesnį procesinį elgesį ir kitas svarbias aplinkybes. Sąvoka „svarbios priežastys“ yra vertinamoji, todėl, sprendžiamas ar priežastys yra svarbios, teismas privalo vadovautis teisingumo, sąžiningumo ir protingumo kriterijais (Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje). Pavyzdžiui, netikėta liga, avarija gali būti pripažinta svarbia priežastimi, o faktas dėl derybos dėl taikos sutarties sudarymo nebuvo laikytas svarbia priežastimi (Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje). Vienoje byloje advokatas laiku nepateikė atskirojo skundo dėl suplanuotų atostogų, tačiau teismas atostogų fakto nepripažino svarbia priežastimi siekiant atnaujinti terminą, kadangi advokatas nebuvo pakankami rūpestingas atsižvelgiant į jo išsilavinimą bei profesinę veiklą (Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje). Priešingai negu anksčiau minėtoje byloje, kitoje byloje taip pat buvo sprendžiamas klausimas, ar iš anksto suplanuotos atostogos gali būti laikomos svarbia priežastimi. Šioje byloje sprendžiant dėl priežasties pripažinimo svarbia buvo vertinamas ir ankstesnis šalių procesinis elgesys, t. y. iki paskirtojo 2017 m. balandžio 14 d. teismo posėdžio tinkamai naudojosi savo procesinėmis teisėmis, laiku teikė teismui procesinius dokumentus, turėjo atstovą, kuris juos atstovavo parengiamajame teismo posėdyje ir tame posėdyje, į kurį jie neatvyko, taip pat jie atvyko į 2017 m. birželio 9 d. paskirtą teismo posėdį ir pateikė paaiškinimus, ir pačio teismo atliekami veiksmai, t. y. bylą nagrinėjantis teismas kelis kartus nukeldavo teismo posėdžio datą dėl suplanuotų atostogų bei užimtumo kitose bylose ir teismo posėdis, į kurį ir neatvyko šalis, buvo suplanuotas prieš pat Velykas. Taigi šioje nutartyje teismas pripažino iš anksto suplanuotas atostogas svarbia priežastimi, nes šalis nevilkino proceso, nepiktnaudžiavo savo procesinėmis teisėmis (Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje). Panaši situacija susiklostė ir kitoje byloje, kurioje atsakovo atžvilgiu buvo priimtas sprendimas už akių, nes jis neatvyko į paskirtą pirmąjį parengiamąjį teismo posėdį taip pat dėl iš anksto suplanuotų atostogų. Šioje byloje teismas vertino ankstesnį šalies procesinį elgesį, t. y. nenusišalino nuo dalyvavimo procese ir / ar rūpinimosi proceso eiga, teikė procesinius dokumentus (atsiliepimą į ieškinį) bei rašytinius paaiškinimus, prašymą dėl teismo posėdžio atidėjimo šalis pateikė iš anksto, gerokai prieš teismo posėdį, nors jame nurodytas aplinkybes patvirtinančių dokumentų nepateikė (Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje). Akivaizdu, jog panaikinus priežasčių skirstymą į galimai svarbias ir nesvarbias sąrašą, teismams buvo suteikta platesnė diskrecija nuspręsti, ar konkreči priežastis individualioje situacijoje yra svarbi ar ne.

Dar viena, labai dažnai įvardijama, kaip svarbia, priežastis – užimtumas. Vienoje nutartyje buvo sprendžiamas klausimas, ar užimtumas kitoje byloje gali būti laikomas svarbia priežastimi, kuri pateisintų neatvykimą į teismo posėdį. Teismai šiuo atveju teigė, kad kasatorius turėjo pakankamą terminą (net kelis mėnesius) pasirūpinti, kad pranešimas apie dalyvavimą kitoje byloje būtų tinkamas ir pateiktas laiku, taip pat suderinti teismo posėdžio datą, tai prašymas keisti suplanuotą teismo posėdžio datą, motyvuojant atstovo užimtumu kitoje byloje, prieš pat teismo posėdį parodo nerūpestingą požiūrį į teismo procesą ir jo dalyvius, jų procesines teises ir teisėtus interesus, be to, neatvykimo negali pateisinti tai, kad jis tikėjosi, jog dėl kažkokių tariamai galėsiančių susiklostyti aplinkybių kitoje byloje teismo posėdis neįvyks ar bus atidėtas (Lietuvos Aukščiausiasis teismas 2015 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje). Kitoje byloje buvo sprendžiama, ar užimtumas darbe gali būti laikomas svarbia priežastimi. Teismas šioje byloje atkreipė dėmesį ir tai, kad atsakovas kelis kartus vis paskyrus naują teismo posėdžio datą prašydavo atidėti teismo posėdį dėl tų pačių priežasčių - užimtumo darbe ir negalėjimo susirasti atstovo – advokato. Teismo manymu, tie patys argumentai leidžia abejoti prašyme atidėti teismo posėdį nurodyto tikslo bei negalėjimą dalyvauti teismo posėdyje pagrindžiančių aplinkybių realumu, todėl įvardintos priežastys nebuvo pripažintos svarbiomis (Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugpjūčio 21 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi galime pastebėti, jog sprendžiant dėl svarbių priežasčių buvimo, teismų praktika kiekvienoje individualioje situacijoje gali būti visiškai skirtinga, kadangi vienoje byloje atsižvelgus į kitas aplinkybes įvardijama priežastis gali būti laikoma svarbia, kitoje - ne.

Toliau analizuojant sprendimo už akių sąlygas, trečia, bene svarbiausia sąlyga, kuri yra įvardijama tiek kontinentinės teisės tradicijos, tiek bendrosios teisės tradicijos valstybėse, dėl kurios teismų praktikoje dažniausiai yra keliamas klausimas, šaliai turi būti tinkamai pranešta apie teismo procesą. Asmens teisė būti informuotam apie teismo procesą ir būti išklaustam yra viena iš asmens teisės į teisingą teismą garantijų (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje). Tinkamas šalies informavimas apie procesą gali būti tik tada, kai jai yra įteikiami procesiniai dokumentai laikantis įstatyme nustatytų reikalavimų. Procesinių dokumentų įteikimą reglamentuoja CPK 117 – 134 straipsniai. Šie minėti straipsniai numato įvairius būdus bei priemones, kaip gali būti įteikiami procesiniai dokumentai, pavyzdžiui, įteikiami per atstovus, advokatus, registruota pašto siunta ar naudojantis elektroninėmis priemonėmis, taip pat per antstolius, per paskirtus kuratorius ar viešojo paskelbimo būdu. Šiuo atveju detaliau reikėtų paminėti viešojo paskelbimo būdą, kadangi jis savo esme atitinka įteikimo fikciją. Šis procesinių dokumentų paskelbimo būdas gali būti taikomas, kai nustatomos dvi

sąlygos: 1) adresato gyvenamoji ir darbo vietos yra nežinomos ir 2) CPK nustatyta tvarka nėra galimybės paskirti kuratorių (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2015 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje). Šis procesinių dokumentų įteikimas turi būti naudojamas, kaip kraštutinė (*ultimo racio*) priemonė, kada jokiais kitais būdais neįmanoma įteikti procesinių dokumentų, kadangi šis būdas yra tarsi fiktyvus, kas lemia tai, jog šalis apie teisminį procesą realiai nėra informuojama. Taip pat norėtusi paminėti, jog anksčiau įstatymų leidėjas buvo įtvirtinęs galimybę procesinius dokumentus įteikti per gyvenamųjų namų eksploatavimo tarnybą, seniūnus bei praktikoje šis būdas buvo naudojamas procesinių. Tačiau tuomet LAT analizuojant, ar šis būdas išties užtikrina tinkamą įteikimą, konstatavo, jog šaukimo, skirto suinteresuotam asmeniui, įteikimas Gyvenamųjų namų eksploatavimo tarnybai, neturint duomenų, kad ši tarnyba šaukimą įteikė suinteresuotam asmeniui, savaime negali būti prilyginamas realiam suinteresuoto asmens informavimui apie teismo procesą. Tokiomis aplinkybėmis informavimas apie teismo procesą turėtų būti prilyginamas formaliajam įteikimui, o tai praktiškai savo pobūdžiu yra lygiavertiška viešam įteikimui (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje). Sutiktina su kasacinio teismo pateiktu išaiškinimu bei sveikintina, jog tokio procesinių dokumentų įteikimo būdo įstatyme nebeliko. Apibendrinus galime teigti, jog įteikiant viešojo paskelbimo būdu teismai be jokio įsitikinimo fakto gali konstatuoti įteikimą, kaip tinkamą, nors procesiniai dokumentai nebūtinai bus pasiekę adresatą.

Remiantis CPK 121 straipsniu dalyvaujantis byloje asmuo privalo visais atvejais pranešti apie savo kiekvieną procesinių dokumentų įteikimo būdo, adreso pašto korespondencijos siuntoms pasikeitimą, kadangi jeigu asmuo nepraneša apie tokį faktą, procesiniai dokumentai siunčiami paskutiniu žinomu adresu ir laikomi įteiktais, kas sukelia ypatingai reikšmingus teisinius padarinius. Taigi galime pastebėti, jog ne tik teismas turi pareigą informuoti šalį apie vykstantį teismo procesą, kokių pasekmių sulauks šalis, jeigu neatliks tam tikrų veiksmų, bet ir šalis turi pareigą skatinti proceso eigą, informuoti apie bet kokį faktą, kuris gali turėti reikšmės procese bei rūpintis, jog jai būtų tinkamai įteikti visi dokumentai. Atkreiptinas dėmesys, jog tinkamas įteikimas turi keletą elementų, t. y. šalis turi būti ne tik iš anksto informuota apie vykstantį teismo posėdį ar reikalavimą pateikti procesinį dokumentą, bet taip pat jai turi būti suteiktas toks terminas, kuris būtų pakankamas paruošti dokumentą ar pasirengti teismo posėdžiui, be to, remiantis CPK 285 straipsnio 2 dalimi sprendimas už akių atsakovo atžvilgiu gali būti priimtas tik dėl tų ieškovo reikalavimų, apie kuriuos atsakovas buvo tinkamai informuotas (Simaitis, 2004, p. 35). Vadinasi, šios normos užtikrina, kad sprendimo už akių priėmimas nebūtų vien formalus, nesąžiningas veiksmas, kadangi sprendimo už akių institutas yra naudojamas

prieš pasyviają šalį, kuri specialiai siekia vilkinti teismo procesą. Pakankamas terminas pasiruošti gali būti labai įvairus ir priklausomas nuo įvairių situacijų, todėl kiekvienu konkrečiu atveju teismas turėtų įvertinti visas priežastis, kurios galėtų kliudyti tinkamai pasiruošti ginti savo poziciją. CPK 122 straipsnis numato, jog fiziniam asmeniui dokumentai įteikiami fizinio asmens gyvenamosios vietos adresu ar darbo vietoje arba kitoje vietoje, kurioje jis yra, išskyrus atvejus, kai fizinis asmuo nurodo kitą procesinių dokumentų įteikimo adresą ir asmenį, kuriam galima juos įteikti, arba kai įteikiama elektroninių ryšių priemonėmis, o juridiniams asmenims procesiniai dokumentai įteikiami juridinių asmenų registre nurodytu buveinės adresu, išskyrus atvejus, kai juridinis asmuo nurodo kitą procesinių dokumentų įteikimo adresą arba kai įteikiama elektroninių ryšių priemonėmis. Įteikimo tvarka yra reglamentuota CPK 123 straipsnyje. Pažymėtina, jog fiziniam asmeniui procesiniai dokumentai yra įteikiami asmeniškai, tačiau jeigu šio asmens nerandama jo gyvenamojoje vietoje ar kitu nurodytu adresu, ar darbo vietoje, dokumentai gali būti įteikiami vienam iš su juo gyvenančiam pilnamečiam šeimos nariui, tėvams. Jeigu procesinis dokumentas negali būti fiziniam asmeniui įteiktas jo nurodytos gyvenamosios vietos ar kitu jo nurodytu procesinių dokumentų įteikimo adresu, procesinį dokumentą pristatantis asmuo jį įteikia fizinio asmens deklaruotoje gyvenamojoje vietoje, o tais atvejais, kai fizinio asmens gyvenamosios vietos ar kitas nurodytas procesinių dokumentų įteikimo adresas sutampa su fizinio asmens deklaruotos gyvenamosios vietos adresu, procesiniai dokumentai įteikiami vieną kartą. Jeigu procesinis dokumentas negali būti fiziniam asmeniui įteiktas šioje dalyje nustatyta tvarka, jį pristatantis asmuo pranešimą apie įteiktinus procesinius dokumentus palieka adresato deklaruotoje gyvenamojoje vietoje ir tai nurodo teismui grąžintinoje pažymoje ir procesinis dokumentas šiuo atveju laikomas įteiktu praėjus trisdešimt dienų nuo pranešimo apie įteiktinus procesinius dokumentus palikimo adresato deklaruotoje gyvenamojoje vietoje. Ši nauja normos redakcija numato atvejį, kai asmeniui nepasiseka įteikti dokumento, laikoma, kad praėjus numatytam terminui, procesinis dokumentas yra įteiktas. Tačiau ir šiuo atveju labai svarbu užtikrinti, jog būtų įdėtos visos maksimalios pastangos įteikti dokumentus fiziniam asmeniui ir šis žintų apie vykstantį procesą, kadangi tokia norma suponuoja taip pat įteikimo fikciją. Kalbant apie juridinius asmenis šiems procesiniai dokumentai įteikiami vadovui, nurodytiems valdymo organams ar darbuotojui, tačiau neradus adresato ir nepavykus įteikti, procesinis dokumentas siunčiamas juridinio asmens buveinės adresu ir laikomas įteiktu praėjus dešimčiai dienų nuo išsiuntimo. Ši teisės norma nustato procesinių dokumentų įteikimą pagal įstatymą, t. y. vienas iš atvejų, kai procesinis dokumentas laikomas įteiktu pagal įstatymą netikrinant, ar dokumentas faktiškai buvo asmeniui įteiktas

(Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje). Pažymėtina, jog Europos Žmogaus teisių teismas suformulavęs kriterijus, kuriuos reikia vertinti tais atvejais, kai civilinės bylos išnagrinėjamos nedalyvaujant vienai iš proceso šalių: 1) ar teismas buvo pakankamai rūpestingas informuodamas šalis apie teisminį procesą ir ar šalys gali būti laikomos atsisakiusiomis savo teisės stoti prieš teismą ir gintis; 2) ar nacionalinė teisė suteikia galimybę asmenims, sužinojusiems apie prieš juos priimtą teismo sprendimą, reikalauti naujo teismo proceso, atitinkančio rungimosi principą. Sprendžiant dėl to, ar asmuo gali būti laikomas atsisakiusiu teisės stoti prieš teismą, išankstinė sąlyga yra ta, kad jis turi būti tinkamai informuotas apie tokią turimą teisę bei vykstantį teisminį procesą (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi matyti, kad kaip ir fiziniams asmenims, taip ir juridiniams asmenims nepavykus įteikti dokumentų, taikoma įteikimo fikcija, jog praėjus nustatytam terminui, laikoma, kad įteikimas įvyko ir galime skaičiuoti kitus procesinius terminus. Šiame kontekste norėtųsi aptarti ir paanalizuoti keletą svarbių, vienu iš naujesnių LAT priimtų nutarčių, susijusių su šalies informavimu, tinkamu procesinių dokumentų įteikimu.

Pirmiausiai, reikėtų aptarti 2018 m. spalio 11 d. priimtą LAT nutartį (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje). Šioje byloje Vilniaus miesto apylinkės teismas priėmė sprendimą už akių ieškovės naudai, nes atsakovė per nustatytą terminą nepateikė atsiliepimo į ieškinį. Atsakovė pateikė prašymą dėl termino atnaujinimo pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo, kuriame nurodė, kad ji nežinojo apie iškeltą bylą, kadangi jai dėl ieškovės kaltės nebuvo įteikti procesiniai dokumentai - ieškinyje nurodytas tik vienas atsakovės adresas, nors ieškovei buvo žinomas ir kitas atsakovės adresas, todėl ji negalėjo pateikti atsiliepimo ir teismas procesinius dokumentus privalėjo siųsti ir kitu žinomą adresu. Pirmos instancijos teismas atsisakė tenkinti šį pateiktą prašymą, nes ieškinys su priedais ir teismo pranešimas atsakovei buvo išsiųsti JAR deklaruotos buveinės adresu bei atsakovės pateiktas aplinkybes paneigia pažyma ir grįžęs vokas, iš kurių matyti, kad dokumentai jai buvo siųsti pirmiau nurodytu adresu, tačiau grįžo neįteikti. Vilniaus apygardos teismas pritarė Vilniaus miesto apylinkės teismui. Kasacinis teismas pažymėjo, jog CPK tiesiogiai nenustato draudimo priimti sprendimą už akių tuo atveju, kai šalis apie pradėtą prieš ją procesą informuojama CPK 123 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka, taip pat tokia pačia forma įteikti sprendimą už akių šaliai, prieš kurią jis priimtas. Nors sprendimo už akių priėmimas, jo įteikimas tokia forma neprieštarauja įstatymui, tačiau, atsižvelgiant į sprendimo už akių instituto specifiškumą, teismas turėtų būti ypač atidus, įsitikinti, kad kitu būdu nėra galimybės realiai informuoti apie teismo procesą, ir užtikrinti, kad nebūtų užkirsta teisė kreiptis į teismą. Be to, bendrasis

teisės į teisingą teismą principas reikalauja, kad visos šalys civiliniame procese turėtų galimybę susipažinti bei komentuoti pastabas ar pateiktus įrodymus, taip siekdamas daryti įtaką teismo sprendimui, todėl asmuo, prieš kurį yra pradėtas teismo procesas, turi būti informuotas apie šį faktą. Visais atvejais svarbu užtikrinti, kad asmuo būtų bent vieną kartą tinkamu būdu ir laiku informuotas apie prieš jį pradėtą teismo procesą. Nesant duomenų apie realų informavimą, teismas, informavęs asmenį apie pradėtą civilinę bylą CPK 123 straipsnio 4 dalyje nurodytu būdu, turėtų priimti įprastą sprendimą, nes pastaruoju atveju, priešingai nei sprendimo už akių atveju (sprendimo už akių atveju atliekamas tik formalus įrodymų vertinimas pagal CPK 285 straipsnio 2 dalį), atliekamas išsamus įrodymų tyrimas ir vertinimas (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje). Apibendrinus galime matyti, jog kasacinis teismas pabrėžė, jog sprendžiant dėl sprendimo už akių priėmimo, ypatingai svarbu įsitikinti, kad įteikimas būtų realus, o ne fiktyvus, jog šaliai būtų sudarytos visos įmanomos sąlygos išsakyti savo poziciją pagrindžiančius argumentus bei procesas nevyktų jai nežinant, o jeigu susiklosto tokia situacija, turi būti priimamas įprastas teismo sprendimas. Be to, sprendžiant klausimą dėl 3 mėnesių naikinamojo termino atnaujinimo, teigė, jog teismai neatsižvelgė į tai, jog CPK normose nėra tiesiogiai reglamentuota procesinė situacija, kai prašymą peržiūrėti sprendimą už akių paduoda šalis, kuri nebuvo tinkamai informuota apie priimtą sprendimą už akių. Šiuo atveju atsakovė apie pradėtą prieš ją civilinę bylą buvo informuota CPK 123 straipsnio 4 dalyje nustatyta tvarka, procesinius dokumentus siunčiant viešame JAR nurodytu adresu ir kitu ieškovei žinomam atsakovės adresu, tačiau teismas, priimdamas sprendimą už akių, neįsitikino, kad atsakovė buvo tinkamai (realiai) informuota apie pradėtą teismo procesą (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje). Tad naikinamojo termino, kuomet šalis nebuvo tinkamai informuota apie vykstantį teisminį procesą, pradžia negali būti pradėta skaičiuoti. Apibendrinus galime daryti išvadą, jog šia nutartimi LAT dar kartą pabrėžė, jog tinkamas šalies informavimas dėl vykstančio proceso yra viena svarbiausių sąlygų, kuriai nesant negali būti priimamas sprendimas už akių, kadangi šio instituto specifika reikalauja visais atvejais dėti visas protingas pastangas dėl įsitikinimo, jog šalis žino apie teisminį procesą, ir ji savo noru vis tiek sąmoningai renkasi išlikti pasyvi.

Kita išplėstinės septynių teisėjų kolegijos priimta nutartis, kurią taip pat derėtų paanalizuoti, yra 2019 m. kovo 21 d. (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje), kadangi šia nutartimi buvo suformuotas naujas precedentas sprendimo už akių kontekste. Vilniaus miesto apylinkės teismas priėmė sprendimą už akių, o atsakovės pateikė pareiškimą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo, nurodžiusios, kad apie

šį sprendimą sužinojo tik iš antstolio, gavusios patvarkymą, bei kartu prašė atnaujinti terminą šiam pareiškimui pateikti, nes teismas nesiuntė procesinių dokumentų visais atsakovių adresais, įskaitant el. pašta. Pirmos instancijos teismas atsisakė priimti pareiškimą, nes buvo konstatuota, jog atsakovėms procesiniai dokumentai siųsti registruotu buveinės adresu po 3 kartus, taip pat vadovams jų gyvenamosios vietos adresu, tačiau procesiniai dokumentai nebuvo atsiimti pašte per siuntos saugojimo terminą ir taip pažymėjo, kad jam nekilo pareiga ieškoti atsakovių adresų interneto svetainėje arba siųsti elektroniniu paštu. Vilniaus apygardos teismas taip pat pritarė išsakytai teismo pozicijai. Šiuo atveju LAT pabrėžė, jog procesinių dokumentų, išsiųstų juridinio asmens buveinės adresu, laikymas įteiktais pagal įstatymą, nepaisant to, kad asmuo faktiškai dokumentų neatsiėmė ir jie buvo gražinti teismui, savo esme yra įteikimo fikcija. CPK 123 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta būtina dokumentų įteikimo sąlyga – kai šioje dalyje nustatyta tvarka procesinių dokumentų įteikti nepavyksta. Taigi, įstatymo leidėjo valia šis teisine fikcija grindžiamas dokumentų įteikimo būdas nustatytas kaip subsidiarus, t. y. gali būti taikomas tik tais atvejais, kai teismas išnaudojo kitas CPK 123 straipsnio 4 dalyje nustatytas procesinių dokumentų įteikimo galimybes. Dėl šios priežasties aiškinant ir taikant šią nuostatą turi būti atsižvelgiama į EŽTT praktikoje suformuluotus tinkamo informavimo kriterijus, į teismo rūpestingumą ir pareigą informuoti šalis apie teisminį procesą. Ši pareiga bus pažeista, jeigu teismas, nesiėmęs papildomų priemonių, iškart po to, kai teismo procesinių dokumentų nepavyko įteikti juridinio asmens buveinėje, antrą kartą išsiųstus juridinio asmens buveinės adresu procesinius dokumentus laikys tinkamai įteiktais pagal įstatymą (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje). Šioje byloje, kaip buvo pabrėžta, pirmos instancijos teismas netikrino, neieškojo atsakovių kitų adresų, duomenų, kurių pagalba galėjo būti užtikrintas šalies informavimas. Be to, šioje nutartyje buvo cituota ir anksčiau minėtoji 2018 m. spalio 11 d. nutartis, tačiau išplėstinė teisėjų kolegija 2019 m. kovo 21 d. nutartyje nusprendė pakeisti anksčiau suformuotą praktiką dėl CPK 123 straipsnio 4 dalies įteikimo fikcijos, t. y. tuo atveju, kai šalis apie pradėtą prieš ją procesą informuojama CPK 123 straipsnio 4 dalyje nustatyta tvarka, teismas, prieš tai išnaudojęs kitas jam prieinamas protingas priemones, siekdamas faktiškai įteikti procesinius dokumentus šaliai, gali priimti sprendimą už akių, taip pat tokia pačia forma įteikti sprendimą už akių šaliai, prieš kurią jis priimtas, nes priešingu atveju būtų neveiksmingas šio instituto egzistavimas ir neproporcingai apsunkinama procese aktyviai dalyvaujančios šalies padėtis (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje). Vadinasi, remiantis pateiktu nauju išaiškinimu, teismas, išnaudojęs visas prieinamas

procesinių dokumentų įteikimo priemonės, turi priimti sprendimą už akių, o ne įprastą teismo sprendimą, nes kitokiu atveju galėtų būti minėto procesinių dokumentų įteikimo būdo nesuderinamumas su sprendimo už akių priėmimu, tačiau, kaip ir buvo minėta, šioje byloje teismas nebuvo išnaudojęs visų prieinamų protingų priemonių (kadangi dokumentai atsakovei nė karto nebuvo siųsti ieškinyje, pranešime nurodytu šios atsakovės adresu korespondencijai), todėl sprendimo už akių priėmimas neturėjo būti tinkamas veiksmas. Atkreiptinas dėmesys, jog teisine fikcija grindžiamas įteikimo būdas reikšmingas sprendžiant dėl prašymo dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo, kadangi kasacinis teismas konstatavo, kad šaliai pateikus pareiškimą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo praleidus nustatytą terminą, ta aplinkybė, kad buvo remtasi įteikimo fikcija, laikytina svarbia priežastimi, dėl kurios turi būti atnaujinamas terminas pareiškimui pateikti, taip užtikrinant asmens teisę į teisminę gynybą ir teisingą teismo procesą. Tačiau šiuo atveju svarbu paminėti, jog ypatingai svarbu, kad šalis pati rūpintųsi savo buveinės atskleidimu, kadangi nevykdant atskleidimo pareigos, jai tenka pareiga prisiimti visą galimą riziką dėl jos neinformavimo apie teisminį procesą (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi kasacinis teismas šioje savo nutartyje dar kartą pakartojo 2018 m. spalio 11 d. nutartyje išsakytas mintis, tačiau taip pat išsakė naują poziciją dėl dokumentų įteikimo fikcijos juridiniams asmenims, t. y. jog šis įteikimo būdas yra subsidiarus bei teismas, išnaudojęs visas protingas priemones įteikti dokumentams, gali priimti sprendimą už akių ir tokio būdo panaudojimo aplinkybė gali būti laikoma svarbia priežastimi praleisto termino dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo pateikti atnaujinimo.

Taip pat šiame kontekste reikia aptarti ir po naujosios aiškinimo taisyklės sukūrimo priimtą LAT 2019 m. gegužės 22 d. nutartį (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje). Šioje byloje atsakovei nepateikus atsiliepimo į ieškinį, Vilniaus miesto apylinkės teismas priėmė sprendimą už akių. Atsakovė pateikė pareiškimą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo kartu su prašymu atnaujinti praleistą terminą. Šis teismas pareiškimą tenkino, panaikino sprendimą už akių ir atnaujino bylos nagrinėjimą paskiriant teismo posėdį. Kadangi į šį posėdį jau neatvyko ieškovė, teismas ieškinį paliko nenagrinėtą ir iš ieškovės atsakovei priteisė patirtas bylinėjimosi išlaidas. Ieškovė prašė atnaujinti terminą atskirajam skundai paduoti ir pateikė atskirąjį skundą, nurodydama, kad procesiniai dokumentai nebuvo siųsti du kartus jos buveinės adresu, ieškovei jokie dokumentai nebuvo įteikti, be to, ieškovės viešai deklaruojamu adresu dokumentai nesiųsti. Vilniaus miesto apylinkės teismas atmetė prašymą atnaujinti praleistą terminą ir atsisakė priimti atskirąjį skundą, kadangi buvo nustatyta, jog šaukimai buvo

siųsti 3 kartus, kiekvieną kartą grįžo su pažyma neįteikta, be to, ieškovė pati inicijavo procesą, todėl turėjo domėtis procesu. Vilniaus apygardos teismas taip pat pritarė pirmosios instancijos teismui. Kasacinis teismas šioje byloje rėmėsi jau anksčiau minėta kovo 21 d. nutartimi dėl dokumentų įteikimo teisinės fikcijos subsidiarumo bei šios bylos kontekste pažymėjo kelias svarbias aplinkybes, jog procesą inicijavo ieškovė, atsakovei pateikus pareiškimą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo, ieškovė pateikė atsiliepimą į jį, visuose ieškovės procesiniuose dokumentuose nurodytas tas pats adresas, šis adresas JAR įregistruotas kaip ieškovės atskleistas buveinės adresas bei ieškovė nepateikė teismui informacijos apie adreso pasikeitimą ar prašymo siųsti dokumentus kitu adresu ir taip pat procesinių dokumentų ieškovei siuntimo ir (ne)įteikimo istoriją. Kasacinis teismas konstatavo, kad atsižvelgiant į minėtas aplinkybes bei į tai, jog teismas proceso metu dokumentus, siekdamas juos faktiškai įteikti, ieškovei siuntė ne vien šiuo, bet ir kitu teismui žinomam (vadovo gyvenamosios vietos) adresu, nepagrįsti ieškovės argumentai, jog teismas ieškovei procesinius dokumentus turėjo siųsti dar kitu viešai skelbiamu įmonės adresu ir realiai įteikti (informuoti). Minėta, kad jei juridinis asmuo teismui nėra nurodęs kito adreso, procesinius dokumentus teismas turi pareigą siųsti juridinio asmens buveinės adresu, o juridinis asmuo privalo pasirūpinti šių dokumentų priėmimu, todėl nepavykus įteikti CPK 123 straipsnio 4 dalyje nustatyta tvarka procesinis dokumentas laikomas įteiktu pagal įstatymą netikrinant, ar faktiškai jis buvo įteiktas. Atkreiptinas dėmesys, nors ieškovė teisingai nurodo, kad nutartis jos buveinės adresu buvo siųsta tik kartą, teisėjų kolegija šį argumentą vertina kaip vien formalų, nes pakartotinis nutarties neišsiuntimas buveinės adresu, kuriuo nė karto realiai procesiniai dokumentai ieškovei nebuvo įteikti, šiuo atveju negali būti laikomas esminiu proceso teisės normų pažeidimu, juolab įvertinus nutarties turinį (nutartimi iš ieškovės priteistas 38 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimas atsakovei) (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi ši teismo išvada skiriasi nuo anksčiau minėtos 2019 m. kovo 21 d. nutarties pateiktais išaiškinimais, kadangi šioje 2019 m. gegužės 22 d. nutartyje LAT teigia, kad nesvarbu, jog nebuvo pilnai įsitikinta procesinių dokumentų tinkamu įteikimu atsižvelgiant į mažą priteistiną sumą, pakartotinis siuntimas būtų beprasmis, nes dokumentai tuo adresu nei karto nebuvo įteikiami, todėl rezultatas vis tiek nebūtų pasiektas, t. y. šalis nebūtų informuota. Tačiau šiuo atveju diskutuotina su tokiu pateiktu teismo išaiškinimu, kadangi, kaip ir buvo minėta, procesinių dokumentų įteikimo teisinė fikcija yra subsidiari, t. y. ji gali būti taikoma tik realiai įsitikinus, išnaudojus visas įmanomas ir protingas priemones procesinių dokumentų įteikimui, o šioje 2019 m. gegužės 22 d. nutartyje teismas tarsi pabrėžia, jog pakartotiniai

siuntimai, kurie galbūt pasiektų adresatą, yra formalūs ir tikėtina nebus efektyvūs (vadinasi, įsitikinimo šiuo atveju nėra). Apibendrinus galime pastebėti, jog ši 2019 m. gegužės 22 d. nutartis skiriasi nuo anksčiau minėtų bylų, kuriose esminis akcentas buvo dedamas ties tuo, kad teismas prieš naudojantis įteikimo fikcija privalo imtis visų protingų priemonių pabandyti įteikti procesinius dokumentus bei siekti įsitikinti dėl dokumentų gavimo realumo. Taip pat šioje 2019 m. gegužės 22 d. nutartyje teismas, kaip ir buvo minėta, pabrėžė, jog pakartotinis procesinių dokumentų siuntimas adresu, kuriuo nei karto dokumentai nebuvo realiai įteikti, būtų tik formalus pažeidimas, nelemiantis proceso rezultato, nors galbūt dar vienas pakartotinis siuntimas gali pasiekti adresatą. Tad tinkamas šalies informavimas apie teismo procesą yra viena iš esminių sąlygų, jog sprendimas už akių galėtų būti priimamas teisėtai, tačiau pastebėtina, jog naujausia teisminė praktika yra skirtinga, vienu atveju siekiama išnaudoti visas įmanomas protingas priemones įteikimui ir įsitikinimui, kitu atveju – ne.

Ketvirta, ne ką mažiau svarbi sąlyga, tam, kad sprendimas už akių būtų priimtas, turi būti aktyviosios šalies prašymas. Kaip ir buvo minėta aptariant dispozityvumo principo išraišką šiame institute, aktyvioji šalis turi pasirinkimo teisę naudotis sprendimo už akių institutu ar ne. Akivaizdu, jog bent viena šali privalo būti aktyvi, kad sprendimas už akių būtų priimtas, kadangi remiantis CPK 246 straipsnio 4 dalimi, jei abi šalys yra pasyvios, teismas ieškinį palieką nenagrinėta. Be to, jeigu šalis pateikia teismui prašymą bylą nagrinėti jai nedalyvaujant, teismas taip pat negali priimti sprendimo už akių. Vadinasi, ir sprendimo už akių institute dispozityvumo principo veikimas nėra paneigiamas ir jeigu šalis nenori ir neketina naudotis šia priemone, pats bylą nagrinėjantis teismas negali atlikti veiksmų už šią šalį. Atkreiptinas dėmesys, jog remiantis CPK 285 straipsnio 1 dalimi aktyvioji šalis vietoj sprendimo už akių gali prašyti bylą nagrinėti iš esmės remiantis byloje pateikta medžiaga, tačiau įstatymas numato saugiklį, jog teismas netenkina šio prašymo, jeigu nėra atskleistos esminės bylos aplinkybės. Kaip teigia V. Nekrošius, ši teisės norma padeda šaliai kartu išvengti galimo proceso pratęsimo per gana liberalią sprendimo už akių peržiūrėjimo galimybę ir užtikrina greitą proceso baigtį pirmosios instancijos teisme (Nekrošius, 2017, p. 33). Teismui svarstant, šis turėtų daryti prielaidą, jog byloje yra pateikti visi egzistuojantys reikšmingi įrodymai, kurių pagrindu teismas gali priimti galutinį baigiamąjį aktą – teismo sprendimą. Pastebėtina, jog įrodymų pakankamumo prielaidą teismas galėtų daryti tik tokiu atveju, jeigu konstatuotų, kad jais gali būti atskleistos esminės bylos aplinkybės (Nekrošius, 2017, p. 33). Tačiau, kaip ir minėta, teismas gali netenkinti tokio prašymo, jei jis manytų, kad esminės bylos aplinkybės nėra atskleistos. Esminės bylos aplinkybės nėra atskleistos tada, kai pirmosios instancijos teismas šalių

santykių priešiškinio, kurio nepriėmė, dalies netyrė, neanalizavo, nenustatė svarbiausių faktinių aplinkybių, tačiau dėl šio klausimo priėmė sprendimą (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2012 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi matyti, jog teismo proceso eigą nulemia dispozityvumo principo veikimas, t. y. aktyvioji šalis sprendžia, ar nori pasinaudoti proceso skatinimo priemone, ar ne.

Apibendrinus galime daryti išvadą, jog visos sprendimo už akių priėmimo sąlygos, kurios yra būdingos ir užsienio valstybių reguliavimuose, yra ypatingai svarbios, t. y. turi būti šalies pasyvumas, jos tinkamas informavimas apie procesą, aktyviosios šalies prašymas bei pasyvumą pateisinančių svarbių priežasčių nebuvimas.

Aptarus sprendimo priėmimo sąlygas, reikėtų paanalizuoti šio sprendimo priėmimo tvarką. Pažymėtina, jog sprendimas už akių gali būti priimamas viso pirmosios instancijos teismo proceso metu, t. y. tiek pasirengimo stadijoje, tiek bylos nagrinėjimo stadijoje (Driukas *et al.*, 2007, p. 696, Nekrošius, 2017, p. 33). Be to, remiantis CPK 285 straipsnio 2 dalimi teismas priimdamas sprendimą už akių atlieka formalų atvykusios (procesinį dokumentą pateikusios) šalies pateiktų ir nurodytų įrodymų vertinimą. Galėtų kilti klausimas, ką reiškia formalusis įrodymų vertinimas bei ar galime priimti sprendimą už akių, jeigu yra pateikti abiejų šalių įrodymai? Pirmiausiai, minėta įstatymo nuostata pabrėžia, jog sprendimo už akių institute yra įtvirtinamas formalusis įrodymų vertinimas. Formalusis įrodymų vertinimas reiškia, jog formaliai vertindamas įrodymus teismas patikrina, ar byloje esantys įrodymai atitinka CPK 177 straipsnio ir kitų norminių aktų reikalavimus, ar jie gauti šių aktų nustatyta tvarka, ar turi ryšį su įrodinėjimo dalyku, ar yra leistini (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas, Nr. 51). Teismas daro prielaidą, kad byla būtų išspręsta tokiu būdu, jeigu byloje nurodyti įrodymai pasitvirtintų, vertina tik teisinį, bet ne faktinį įrodymų pagrįstumą (Nekrošius, 2002, p. 176, Nekrošius, 2004, p. 77). Kaip teigia profesorius Vytautas Nekrošius, sprendimui už akių nėra keliamas materialiosios tiesos nustatymo tikslas, šis sprendimas yra grindžiamas prielaida, kad atvykusios šalies reikalavimai yra pagrįsti (Nekrošius, 2002, p. 176). Vadinas, teismas vertina įrodymų leistinumą, sąsajumą bei kitus įrodymų požymius ir toks vertinimas teismui turi suponuoti, jog šių įrodymų pagrindu galima priimti tam tikrą sprendimą byloje, pavyzdžiui, tenkinti ieškinį ar atmesti. Taip pat remiantis minėta teisės norma sprendimas už akių gali būti priimamas tik tuomet, kai yra pateikti tik vienos iš šalių įrodymai. Tačiau tam, kad būtų išvengta priimto sprendimo neteisėtumo, įstatymas numato saugiklius, kada teismas gali atsisakyti priimti sprendimą už akių, t. y. kai aktyviosios šalies nurodytos aplinkybės ir jos pateikti bei nurodyti įrodymai kelia teismui rimtų abejonių. Šios nuostatos įtvirtinimas reiškia kompromiso įtvirtinimą tarp teismo tikslo atskleisti esmines

bylos aplinkybes konkrečioje byloje ir nustatyti joje materialiąją tiesą bei tikslo – užtikrinti efektyvią procesinių priemonių visumą kovai su nesąžiningos šalies piktnaudžiavimu savo procesinėmis teisėmis, siekiant vilkinti bylos nagrinėjimą (Nekrošius, 2017, p. 35). Kaip teigia profesorius V. Nekrošius, ši teisės norma apima dvi situacijas, pirma, kuomet abejonės kelia šios šalies pateikti įrodymai, ir antra, kai rimtų abejonių aktyviosios šalies pateiktos aplinkybės ar įrodymai teismui kelia dėl priešingos šalies byloje pateiktų įrodymų (Nekrošius, 2017, p. 32). Vadinasi, pirmasis atvejis yra susijęs su tuo, kad atlikus formalų įrodymų vertinimą, šie patvirtina, jog aktyviosios šalies pateiktas reikalavimas yra nepagrįstas, t. y. priimant sprendimą jis bus neigiamas aktyviajai šaliai. Antrasis atvejis yra susijęs su situacija, kuomet teismui akivaizdu, jog priimtas sprendimas už akių bus neteisėtas pagal materialiąją tiesą, todėl, kaip ir buvo minėta anksčiau, teisėjams nereikia kovoti su vidiniu moraliniu konfliktu (Nekrošius, 2017, p. 32). Taigi, galime pastebėti, jog sprendimas už akių gali būti priimamas atliekant formalų įrodymų tyrimą tik esant vienos iš šalių pateiktiems įrodymams, tad šis sprendimas bus arba visiškai naudingas aktyviajai šaliai, arba tik iš dalies, tačiau visiškai nenaudingas aktyviajai šaliai sprendimo už akių teismas negalės priimti dėl minėtų nuostatų.

Taip pat trumpai reikėtų paminėti sprendimo už akių turinį ir jo priėmimą. Remiantis CPK 285 straipsnio 6 dalimi sprendimo už akių priėmimas ir paskelbimas gali būti atidėtas ne ilgiau kaip 7 dienoms. Vadinasi, skirtingai negu anksčiau buvusiame reguliavime, teismui suteikiama teisė atidėti sprendimo už akių priėmimo ir paskelbimo klausimą, tačiau ne ilgiau nei numatytas terminas. CPK 286 straipsnis apibrėžia, kas sudaro šios teismo sprendimo rūšies turinį. Kaip ir įprastiems teismo sprendimams, šiam sprendimui taip pat būdinga įžanginė ir rezoliucinė dalys, tačiau skirtingai negu įprastai, sprendime už akių nelieka aprašomosios dalies bei šioje rūšyje motyvai turi būti sutrumpinti. Įstatyme nerasime įvardinta, kas turi būti paminėta sutrumpintuose motyvuose, tačiau priimant sprendimą už akių reikia vadovautis ir bendrosiomis nuostatomis, t. y. CPK 270 straipsniu (Driukas *et al.*, 2007, p. 707). Teismas turi nurodyti bylos aplinkybes, taip pat kokie esantys byloje įrodymai, jeigu pasitvirtintų jų turinys, leidžia padaryti tam tokią išvadą, argumentai ir teisės aktai, kuriais teismas vadovaujasi.

Šiuo atveju reikėtų paminėti, jog remiantis CPK 285 straipsnio 1 dalimi sprendimas už akių gali būti priimamas ir tuomet, kai yra privalomasis bendrininkavimas, t. y. kai byloje dalyvauja keli ieškovai ar atsakovai. Neprivalomojo bendrininkavimo atveju kiekvienas bendrininkas veikia savo vardu ir turi šalies teises ir pareigas, todėl tuo atveju, kai vienam iš jų nepranešta apie procesą, sprendimo už akių institutas jam netaikomas (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2004 m. balandžio 1 d. konsultacija). Jeigu ginčijamo

santykio pobūdis arba įstatymai lemia, jog teismo sprendimai nedalomai bus susiję su visų bendrininkų teisėmis ir pareigomis, visų procesinių veiksmų, atliktų dalyvavusių nagrinėjant bylą bendrininkų, pasekmės taikomos ir tiems, kurie į bylos nagrinėjimą neatvyko be svarbių priežasčių (Driukas *et. al.*, 2007, p. 696). Taigi įstatymas taip pat nepamiršta ir situacijų, kuomet yra šalių daugetas ir vienoje iš bendrininkavimo formų įtvirtinta galimybę taikyti sprendimo už akių institutą.

Apibendrinus galime daryti išvadą, jog, kaip ir visose nagrinėtose užsienio valstybėse, taip ir Lietuvoje tam, kad būtų galima priimti sprendimą už akių, reikia įvertinti visas jo priėmimo sąlygas, t. y. dispozityvios bylos buvimas, šalies pasyvumas, tinkamas šalies informavimas, svarbių priežasčių nebuvimas bei aktyviosios šalies prašymas. Šalies tinkamas informavimas yra viena iš opiausių egzistuojančių problemų, kuri yra įvairiai ir prieštaringai sprendžiama Lietuvos teismų praktikoje. Be to, sprendimas už akių gali būti priimamas tik tuomet, kai yra pateikti tik vienos iš šalių įrodymai bei šiuos pateiktus įrodymus teismas vertina formaliai, t. y. darant prielaidą, jog pasitvirtinus šių įrodymų turiniui aktyviosios šalies pateikti reikalavimai pasitvirtintų.

3.2.Sprendimo už akių peržiūrėjimas

Kaip ir buvo minėta, užsienio valstybės pasyviajai šaliai suteikiama galimybė pasinaudoti specialia procedūra siekiant pateikus savo argumentus panaikinti priimtą sprendimą už akių. Tokios procedūros gali reikėti dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, galbūt šaliai nebuvo tinkamai informuota apie teismo procesą, o galbūt pasyvioji šalis turi svarbią priežastį, dėl kurios aktyviai dalyvauti procese negalėjo.

CPK 285 straipsnio 5 dalis numato, jog dėl sprendimo už akių aktyvioji šalis gali pateikti apeliacinį skundą, o šalis, dėl kurios priimtas toks teismo sprendimas gali paduoti pareiškimą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo. Ši teisės norma identiška jau minėtai Vokietijos teisinėje sistemoje įtvirtintai nuostatai dėl šalių galimybių panaikinti ar peržiūrėti priimtą sprendimą. Kalbant apie aktyviosios šalies galimybę paduoti apeliacinį skundą reikėtų pabrėžti, jog, kaip ir minėjome, teismas gali atsisakyti priimti sprendimą už akių dėl aktyviosios šalies reikalavimų nepagrįstumo. Toks veiksmas suponuoja, jog teismas niekada nepriims neigiamo sprendimo už akių jo prašančiai šaliai. Minėta įstatymo norma tampa tarsi „mirusia“, kai kalbame apie šią situaciją dėl neigiamo sprendimo už akių priėmimo, tačiau ji aktuali tuomet, kai reikalavimai yra tenkinami tik iš dalies (Nekrošius, 2017, p. 32), kadangi aktyvioji šalis gali suformuluoti apeliacijos objektą remiantis jau formaliai ištirtų įrodymų pagrindu padarytomis išvados. Kalbant apie pasyviosios šalies

galimybes, svarbu pabrėžti, jog draudimas skųsti pasyviajai šaliai priimtą sprendimą už akių apeliacine ir kasacine tvarka nėra procesinė sankcija už jos veiksmus, tokia speciali tvarka yra todėl, nes sprendimas už akių priimamas neištirus byloje surinktų įrodymų, teismas analizuoja įrodymus tik formaliai, toks teismo sprendimas negali atitikti įprastų teisėtumo ir pagrįstumo reikalavimų (Driukas *et al.*, 2007, p. 711). Pareiškimas dėl teismo sprendimo už akių peržiūrėjimo nėra skundas dėl šio teismo sprendimo, paduodamas aukštesnės instancijos teismui, kuriuo būtų siekiama ištaisyti pirmosios instancijos teismo padarytas teisės arba fakto klaidas (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje). Kitaip tariant, pasyvioji šalis negalėtų suformuluoti apeliacijos ar kasacijos objekto, kuomet jos įrodymai apskritai nebuvo tiriami, teismas dėl jų net nebuvo pasisakęs. CPK 287 straipsnyje numatyta speciali peržiūros procedūra numato, jog pareiškimas per 20 dienų nuo šio sprendimo priėmimo paduodamas tam pačiam teismui, kuris ir priėmė sprendimą už akių bei praleistas terminas gali būti atnaujinamas. Pastebėtina, jog toje pačioje normoje įtvirtinta ir naikinamasis 3 mėnesių terminas, tačiau kasacinis teismas anksčiau minėtoje byloje pabrėžė, jog toks terminas negali būti pradėtas skaičiuoti, jeigu procesiniai dokumentai tinkamai nebuvo įteikti atsakovui (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje). To pačio straipsnio 2 ir 3 dalys nurodo specialius reikalavimus (CPK 111 straipsnio bendrieji reikalavimai taip pat yra taikomi), kas turi būti nurodyta pareiškime – teismo pavadinimas, aplinkybės bei įrodymai, pagrindžiančios šalies pasyvumą bei priimto sprendimo neteisėtumą bei nepagrįstumą, ir kt. Atkreiptinas dėmesys, jog su pareiškimu šalis privalo pateikti visus turimus įrodymus, kadangi teismas pavėluotai pateiktus įrodymus gali atsisakyti priimti, jeigu šie galėjo būti pateikti anksčiau ir dėl kurių vėlesnio pateikimo bus vilkinamas bylos nagrinėjimas. Ši nuostata turi užtikrinti bylos pilnumą (Nekrošius, 2017, p. 31) bei dar kartą paskatinti šalį imtis aktyvių veiksmų. Be to, pabrėžtina, kad CPK 288 straipsnio 7 dalis numato atvejį, kada teismas nustato, jog šalies pasyvumo priežastys nebuvo svarbios, iš priešingos šalies negali būti priteistas žyminis mokestis už pareiškimo padavimą, o šalis, dėl kurios buvo priimtas sprendimas už akių, gali gauti tik 50 proc. bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Ši įstatymo nuostata tarsi įspėja šalį, jog ši vengtų dar kartą vilkinti procesą nustatydamas finansines priemones, tačiau sutiktina su profesoriaus mintimi, jog tam, kad šalis iš tiesų nesiektų dar ir dar kartą vilkinti procesą, didžiausią efektyvumą gali suteikti tik sprendimo už akių peržiūrėjimo kliūtys (Nekrošius, 2017, p. 31). Svarbu paminėti, jog remiantis CPK 287 straipsnio 6 dalimi, jeigu byloje pateiktas ir apeliacinis skundas, ir pareiškimas dėl peržiūrėjimo, visų pirma turi būti išnagrinėtas pareiškimas ir įsiteisėti teismo nutartis, priimta dėl šio pareiškimo, kadangi jeigu teismas sutiktų su pareiškimu

išdėstytais argumentais, motyvais ir nuspręstų panaikinti sprendimą už akių, apeliacijos objekto neliktų, todėl ir apeliacinis procesas netektų prasmės (Driukas *et. al.*, 2007, p.712).

Prieš pradėdant kalbėti apie pagrindus, dėl kurių sprendimas už akių gali būti panaikintas, reikėtų paminėti vieną iš LAT priimtų nutarčių, kuri yra susijusi su sprendimo už akių peržiūrėjimu, t. y. 2019 m. liepos 11 d. (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje). Vilniaus miesto apylinkės teismas priėmė sprendimą už akių ir ieškinį tenkino iš dalies, Vilniaus apygardos teismas ieškovo apeliacinį skundą tenkino visa apimtimi ir pakeitė pirmosios instancijos priimtą nutartį. Šiuo atveju atsakovas pateikė kasacinį skundą. LAT šioje byloje pažymėjo, jog byloje aktualus CPK 285 straipsnio 5 dalyje įtvirtintos normos aiškinimo ir taikymo klausimas, sprendžiant dėl šalies, dėl kurios buvo priimtas sprendimas už akių, teisės paduoti kasacinį skundą, kai kasacinio apskundimo objektas yra apeliacinės instancijos teismo nutartis, priimta aktyviosios šalies inicijuotame apeliaciniame bylos nagrinėjimo procese. Teismas konstatavo, kad tuo atveju, kai pirmosios instancijos teismo sprendimu už akių ieškinio reikalavimai yra tenkinami iš dalies ir šio teismo sprendimo dalies, kuria dalis ieškinio reikalavimų atmesta, teisėtumo ir pagrįstumo patikrinimas apeliacine tvarka yra inicijuojamas pagal šalies, kurios prašymu buvo priimtas sprendimas už akių, apeliacinį skundą, šalis, dėl kurios buvo priimtas sprendimas už akių, turi teisę paduoti kasacinį skundą dėl apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo, kuriuo užbaigtas toks pirmosios instancijos teismo sprendimo už akių dalies peržiūrėjimo apeliacine tvarka procesas (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje). Vadinas, ši teismų praktika parodo, kad pasyvioji šalis neturi jokio ribojimo teikti kasacinį skundą dėl apeliacinio teismo nutarties, kuria užbaigtas pirmosios instancijos teismo sprendimo už akių dalies peržiūrėjimo apeliacine tvarka procesas, nors šalis anksčiau ir neketino įsitraukti į procesą, t. y. nesinaudojo specialia teismo sprendimo už akių peržiūrėjimo tvarka.

Remiantis CPK 288 straipsniu priėmęs pareiškimą teismas jį persiunčia šalims ir tretiesiems asmenims, kad šie pateiktų atsiliepimus į pareiškimą. Teismas, nagrinėjant pareiškimą, turi dvi galimybes, t. y. netenkinti pareiškimo arba panaikinti sprendimą už akių ir atnaujinti bylos nagrinėjimą. Įstatyme galime rasti du atvejus, kuomet sprendimas už akių yra naikinamas ir yra atnaujinamas bylos nagrinėjimas. Pirma, kai šalies pareiškime nurodyti įrodymai gali turėti įtakos priimto sprendimo už akių teisėtumui ir pagrįstumui bei, antra, byloje apskritai negalėjo būti priimtas sprendimas už akių. Pirmoji situacija yra susijusi su aplinkybėmis, kuomet pasyviosios šalies pateikti įrodymai gali paneigti aktyviosios šalies pareikštus reikalavimus, pavyzdžiui, patvirtinti, jog skolininkas

(pasyvioji šalis) įvykdė prievolę aktyviajai šaliai. Akivaizdu, jog šiuo atveju vertinama, ar pateikti įrodymai kelia pakankamai abejonių teismo priimtomis išvadomis, o išsamus šių įrodymų tyrimas ir vertinimas bus atliekamas panaikinus sprendimą už akių ir atnaujinus bylos nagrinėjimą (Driukas, 2007, p. 723). Be to, pasyvioji šalis gali remtis ne tik pateiktais naujais įrodymais, bet taip pat sprendimo teisėtumą bei pagrįstumą gali kvestionuoti jau byloje esančiais įrodymais (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2017 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje). Kita situacija, kuomet sprendimas už akių panaikinamas, yra tuomet, kada jis apskritai negalėjo būti priimtas. Kaip ir minėjome, nedispozityviose bylose, kuriose vyrauja viešojo intereso apraiškos, sprendimas už akių negali būti priimamas, pavyzdžiui, šeimos bylose. Tad jeigu bylą nagrinėjantis teismas padarė aiškia klaidą, šią klaidą jis pats gali ištaisyti panaikindamas savo priimtą sprendimą ir atnaujinęs bylos nagrinėjimą. Šiuo atveju teismui nutartimi atsisakius tenkinti pareiškimą, remiantis CPK 288 straipsnio 6 dalimi, ši gali būti apskundžiama atskiruoju skundu, kadangi užkertą kelią tolimesnei proceso eigai. Be to, kaip ir buvo minėta, įstatymų leidėjas turėjo pakeisti pakartotinio sprendimo už akių teisinį reguliavimą, todėl buvo rastas kitas kelias išvengti šalies pasyvumo. Remiantis CPK 289 straipsniu jeigu šalis, kai yra panaikintas sprendimas už akių ir atnaujintas bylos nagrinėjimas, neatvyksta į teismo posėdį, nors ji yra tinkamai informuota apie jį, teismas šalies prašymu išnagrinėja ieškinį pagal byloje esančią medžiagą ir priima sprendimą, tačiau jeigu atvykusi šalis nepateikia tokio prašymo teismui, šis turi teisę atidėti bylos nagrinėjimą arba bylą išnagrinėti iš esmės, arba kai neatvyksta ieškovas ir atsakovas nepateikia tokio prašymo, ieškinį palikti nenagrinėtą. Tokiu reguliavimu įstatymų leidėjas leidžia pasyviosios šalies atžvilgiu formaliosios tiesos nustatymo standartą (Nekrošius, 2017, p. 35). Tad matyti, jog teismas šiuo atveju priima galutinį sprendimą byloje bei turi kelis pasirinkimus, kurie dažniausiai priklauso nuo šalies prašymo buvimo ar nebuvimo.

Taip pat pasyvioji šalis turi dar vieną galimybę siekti panaikinti sprendimą už akių, t. y. kreiptis dėl proceso atnaujinimo remiantis CPK 366 straipsnyje įtvirtintais pagrindais, pavyzdžiui, paaiškėjus naujų esminių aplinkybių, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos pareiškėjui bylos nagrinėjimo metu arba keliamas aiškos teisės taikymo klaidos buvimo klausimas. Tokios galimybės egzistavimą patvirtina ir kasacinis teismas (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2020 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje). Pažymėtina, jog jeigu ir būtų atnaujinamas bylos nagrinėjimas naudojantis šia minėta galimybe, visa byla nebūtų nagrinėjama, kaip kad, panaikinus sprendimą už akių ir atnaujinus bylos nagrinėjimą. Šiuo atveju byla būtų nagrinėjama tik klausimais, kurie susiję su atnaujinimo pagrindu (Simaitis, 2004, p. 39). Vadinasi, jeigu pasyvioji šalis nepateikia pareiškimo dėl sprendimo už akių

peržiūrėjimo, ji vis dar turi galimybę kreiptis į teismą dėl proceso atnaujinimo, egzistuojant galimiems proceso atnaujinimo pagrindams.

Apibendrinus galime daryti išvadą, jog, kaip ir užsienio valstybėse, taip ir Lietuvoje aktyvioji šalis (teismui iš dalies patenkinus ieškinio reikalavimus) turi teisę paduoti apeliacinį skundą dėl priimto sprendimo už akių, o pasyvioji šalis turi teisę naudotis numatyta specialia jo peržiūrėjimo procedūra, paduodant pareiškimą. Teismas gali panaikinti ir atnaujinti bylos nagrinėjimą esant dviem alternatyvioms sąlygoms – įrodymai gali turėti įtakos priimto sprendimo teisėtumui ir pagrįstumui arba apskritai šis sprendimas negalėjo būti priimtas toje byloje. Nors kaip anksčiau numatyto pakartotinio sprendimo už akių teisinio reguliavimo neliko, tačiau siekiant kovoti su tolimesniu šalies pasyvumu įstatymų leidėjas įtvirtino galimybę priimti galutinį sprendimą, naudojant formaliosios tiesos nustatymą pasyviosios šalies atžvilgiu. Vis dėlto jeigu pasyvioji šalis nepasinaudoja specialia šio sprendimo peržiūrėjimo tvarka, jai išlieka vienintelė galimybė, esant įstatyme numatytiems pagrindams, naudotis proceso atnaujinimo institutu.

IŠVADOS

1. Sprendimas už akių yra teismo sprendimo rūšis, kurios pagalba yra užtikrinama sklandi proceso eiga, užkertamas kelias šalims vilkinti procesą bei piktnaudžiauti savo teisėmis, taip pat sudaromos teisinės prielaidos civiliniame procese sąžiningos proceso šalies teisių ir teisėtų interesų apsaugai, dispozityvumo bei koncentracijos principų įgyvendinimui. Skirtingos sprendimo už akių modelių klasifikacijos turi ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę, kadangi nuo jų priklauso daugelis kitų veiksnių – šio instituto tikslų įgyvendinimas, vienos iš šalių ar abiejų šalių įrodymų vertinimas, pačio galutinio sprendimo priėmimas.
2. Estijos, Vokietijos, Jungtinės Karalystės teisiniame reguliavime, kaip ir Lietuvoje, sprendimas už akių yra naudojamas, kaip priemonė, padedanti užkirsti kelią proceso vilkinimui bei apginti sąžiningos šalies teises bei teisėtus interesus. Šių valstybių sprendimo už akių institutas turi šiuos panašumus – plati jo taikymo sritis, tikrojo sprendimo už akių modelio įtvirtinimas, būtinas realus ir tinkamas šalies informavimas apie teisminį procesą bei speciali šio sprendimo peržiūrėjimo tvarka. Tačiau šis institutas turi ir skirtumų – sprendimo už akių panaikinimo ir pakartotinio sprendimo taikymo galimybės.
3. Tam, kad būtų galima priimti sprendimą už akių, reikia įvertinti visas jo priėmimo sąlygas. Siekiant išvengti sprendimo už akių taikymo COVID-19 pandemijos metu rengiant nuotolinius teismo posėdžius šalis turi būti aktyvi (pateikti prieštaravimus dėl posėdžio organizavimo būdo, jeigu šis netenkina), o šių prieštaravimų nepateikimas ir jos neprisijungimas vaizdo konferencijų programoje (pavyzdžiui, ZOOM) numatytoju laiku atsižvelgiant į šio instituto paskirtį Lietuvos teisinio reguliavimo atveju galėtų lemti šalies pasyvumo konstatavimą. Sąlyga - šalies tinkamas informavimas – yra viena opiausių problemų, kuri yra įvairiai ir prieštaringai sprendžiama Lietuvos teismų praktikoje. Viena vertus, teisminė praktika pabrėžė, jog šio instituto specifika reikalauja visais atvejais įsitikinti apie proceso žinomumą, visų protingų priemonių panaudojimą, subsidiarų dokumentų įteikimo fikcijos taikymą, kita vertus, teismų praktikos pavyzdžiai parodo, kad ne visais atvejais imamasi visų galimų ir įmanomų priemonių užtikrinant minėtos sąlygos įgyvendinimą.
4. Aktyvioji šalis (teismui iš dalies patenkinus ieškinio reikalavimus) turi apeliacijos teisę, o pasyvioji šalis turi teisę naudotis numatyta specialia jo peržiūrėjimo procedūra, paduodant pareiškimą. Procesinių dokumentų įteikimo fikcijos

panaudojimas laikomas svarbia priežastimi praleisto termino dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo pateikti atnaujinimo, tačiau naikinamojo 3 mėnesių termino skaičiavimas negali prasidėti, jeigu pasyvioji šalis nebuvo tinkamai informuota apie teisminį procesą. Pasyvioji šalis neturi jokio ribojimo teikti kasacinį skundą dėl apeliacinio teismo nutarties, kuria užbaigtas pirmosios instancijos teismo sprendimo už akių dalies peržiūrėjimo apeliacine tvarka procesas, nors šalis anksčiau ir neketino įsitraukti į procesą, t. y. nesinaudojo specialia teismo sprendimo už akių peržiūrėjimo tvarka.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. NORMINĖ LITERATŪRA:

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Civilinės teisenos įstatymas. Su pakeitimais ir papildymais (1938).
2. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo (1964). *LTSR įstatymų sąvadas*.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, Nr. VIII-1864.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002 m. vasario 28 d. redakcija). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36 – 1340.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas (2011 m. birželio 21 d. redakcija). *Valstybės žinios*, Nr. XI-1480.
7. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas (2016 m. lapkričio 8 d. redakcija). TAR, Nr. XII-2751.

Užsienio valstybių teisės aktai:

8. The Civil Procedure Rules (1998). *UK Statutory instruments*, Nr. 3132 (L.17). Prieiga per internetą: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/gb/gb317en.pdf> [žiūrėta 2021 m. sausio 30 d.].
9. Code of Civil Procedure of Estonia (2005). *Riigi Teataja*, Nr. I 26, 197. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide> [žiūrėta 2021 m. sausio 28 d.].
10. Code of Civil Procedure of Germany (2005). *Federal Law Gazette*, Nr. 3363-3378. Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html [žiūrėta 2021 m. sausio 30 d.].

II. LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJA:

11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 5/03-11/06.

III. SPECIALIOJI LITERATŪRA:

12. Ambrasaitė, G. (2005). Draudimo skūsti sprendimą už akių klausimai. *Jurisprudencija*, t. 69(61), 5–12.

13. Arnold, Ch. (2020). *Zoom Call Eviction Hearings: They'll Throw Everything I Have Out On The Street*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.npr.org/2020/06/19/880859109/zoom-call-eviction-hearings-they-ll-throw-everything-i-have-out-on-the-street?utm_campaign=storyshare&utm_source=twitter.com&utm_medium=social&t=1614681349444 [žiūrėta 2021 m. kovo 1 d.].
14. Ballon, O. J. (1999). *Einführung in das österreichische Zivilprozessrecht: Streitiges Verfahren. Aufl. – Graz: Leykam, 8.*
15. Brazdeikis, A. et. al. (2016). *Asmens teisės į civilinės bylos išnagrinėjimą per protingą laiką įgyvendinimo sąlygos*. Mokslo studija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
16. Driukas, A. ir Valančius, V. (2007). *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. III tomas: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
17. Gottwald, P., Schwab, H. K. (2004). *Zivilprozessrecht*. Auflage 16. München: C. H. Beck Verlag.
18. Kamarauskienė – Augytė, L. (2020). *Teismai ir advokatai prisitaikė prie pandemijos iššūkių: klientų interesų atstovavimas ir teisių gynimas teisme per karantiną nesustoja – įsibėgėjo nuotoliniai teismų posėdžiai*. Prieiga per internetą: <https://www.glimstedt.lt/naujienos/teismai-ir-advokatai-prisitaikė-prie-pandemijos-issukiu/> [žiūrėta 2021 m. kovo 1 d.].
19. Joanna Connolly Solicitors. (2021). What is Default judgment?. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.joannaconnollysolicitors.co.uk/default-judgment/> [žiūrėta 2021 m. vasario 5 d.].
20. Jolowicz, J. A., C. H. van Rhee (eds.). (1999). *Recourse against judgements in the European Union*. – The Hague: Kluwer Law International.
21. Jonaitis, M. (2014). *Romėnų privatinė teisė*. Mykolo Riomerio universiteto vadovėlis. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas.
22. Jörg Risse, Hein-Jürgen Schramke. (2011). *Dispute Resolution around the Word. Germany*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.bakermckenzie.com/-/media/files/insight/publications/2016/10/dratw/dratw_germany_2011.pdf?la=en [žiūrėta 2021 m. vasario 10 d.].
23. Laužikas, E., Mikelėnas, V. ir Nekrošius, V. (2003). *Civilinio proceso teisė*. I tomas: vadovėlis. Vilnius: Justitia.
24. Laužikas, E., Mikelėnas, V. ir Nekrošius, V. (2005). *Civilinio proceso teisė*. II tomas: vadovėlis. Vilnius: Justitia.

25. Mačys, Vl. (1924). *Civilinio proceso paskaitos*. Kaunas: Teisių fakulteto leidinys.
26. Majeed, F. (2020). Outcomes of remote hearings must be studied by court. The official blog of the legal aid society of the District of Columbia, [blog] 24 June. Prieiga per internetą: <https://www.makingjusticereal.org/outcomes-of-remote-hearings-must-be-studied-by-courts> [žiūrėta 2021 m. kovo 1 d.].
27. Ministry of Justice. (2017). Practise Direction supplements CPR part 12. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part12/pd_part12 [žiūrėta 2021 m. vasario 13 d.].
28. Nekrošius, V. (2002a). *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia.
29. Nekrošius, V. (2002b). Naujasis Civilinio proceso kodeksas ir bendrojo proceso pirmosios instancijos teisme reformos pagrindiniai bruožai. *Teisė*, t. 44, 102 – 112.
30. Nekrošius, V. (2004). Šalies pareiga rūpintis proceso skatinimu Lietuvos, Latvijos ir Estijos civiliniame procese. *Teisė*, 51, 73-85.
31. Nekrošius, V. (2014). Sprendimas už akių Lietuvos civiliniame procese - keliai ir klystkeliai. Iš: *Privatinės teisės doktrina. Liber Amicorum Vytautui Pakalniškiui. Mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 373 – 388.
32. Nekrošius, V. (2017a). Profesorius E. Vaskovskis apie civilinio proceso tikslus ir principus. *Teisė*, 102, 7-15.
33. Nekrošius, V. (2017b). Sprendimas už akių – ar rastas kompromisas. *Teisė*, 104, 28-36.
34. Norkus, R. (2003). Sprendimas už akių: probleminiai taikymo aspektai. *Jurisprudencija*, t. 37(29), 35-41.
35. Pabin-Dzierwa, I. (2012). Judgment by default. *Security Dimensions. International and National Studies*, 07, 47-61 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=531500> [2021 m. sausio 4 d.]
36. Pelenis, D. (2002). Sprendimo už akių institutas užsienio valstybių civilinio proceso įstatymuose: reikšmė, priėmimo sąlygos ir apskundimas: doktoranto straipsnis, teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, *Jurisprudencija*, t. 27(19), 85 - 93.
37. Poola, M. (2015). *Evidence in Civil Law – Estonia*. Institute for Local Self-Government and Public Procurement, Maribor. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://library.oapen.org/bitstream/id/b6306f3e-4ef8-4a78-a2cc-89c237c13e44/620452.pdf> [žiūrėta 2021 m. sausio 19 d.].
38. Putzo, T. (1993). *Zivilprozeßordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und den Einführungsgesetzen*. 18. neubearb. Auflage. – München.

39. Simaitis, R. (2004a). Sprendimas už akių. *Justitia*, 3 (51), 31-39.
40. Simaitis, R. (2004b). *Civilinio proceso pirmosios instancijos teisme reforma Baltijos jūros regiono valstybėse*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
41. Steinhauer, Th. (1996). *Versäumnisurteile in Europa: eine rechtsvergleichende Studie über die Versäumnisverfahren im deutschen, österreichischen, französischen, italienischen und englischen Recht anlässlich eines Entwurfs zur Schaffung einer einheitlichen europäischen Zivilprozessordnung*. – Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien: Lang.
42. Ude, L., Damjan, M. (2016). The Right to be Heard in the Taking of Evidence. Iš: *Dimensions of Evidence in European Civil Procedure*. Kluwer Law International BV, The Netherlands. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://static.uni-graz.at/fileadmin/rewi-institute/Zivilverfahrensrecht/Institut/Ch_05_Bettina_Nunner-Krautgasser___Philipp_Anzenberger.pdf [žiūrėta 2021 m. sausio 28 d.].
43. Valančius, V. (2005). Lietuvos civilinio proceso kodeksas: pirmųjų metų patirtis. *Jurisprudencija*, 69(61), 54-61.
44. Valančius, V. (2007). Kai kurie civilinių teisių gynimo mechanizmo atspindžiai Lietuvos teisėje XXI amžiuje. *Jurisprudencija*, 12(102), 32–36.
45. Vasljkovckii, E. V. (1914). *Uchebniklj vrazhdanckavo protsessa*. Moskva.
46. Wolf, Ch., Zeibig, N. (2015). *Evidence in Civil Law – Germany*. Institute for Local Self-Government and Public Procurement Maribor. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/31998/620434.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [žiūrėta 2021 m. sausio 19 d.].

IV. TEISMŲ PRAKTIKA

Užsienio valstybių teismų praktika:

47. Jungtinės Karalystės ir Velso Aukščiausiasis Teismas 2018 m. gruodžio 8 d. sprendimas byloje Nr. EWHC 3382 (Comm).

Lietuvos Respublikos bendrosios kompetencijos teismų praktika:

48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 12 d. konsultacija Nr. a3-83.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 30 d. konsultacija Nr. a3-86.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 18 d. konsultacija Nr. a3-101.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 1 d. konsultacija Nr. a3-102.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 51.

53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-167/2005.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-403/2006.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-525/2006.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-551/2006.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-16/2012.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-31-916/2015.
59. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-147-701/2015.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-3-71-701/2017.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-210-219/2017.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-3-361-611/2018.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-7-16-313/2019.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-3-80-403/2019.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-3-241-701/2019.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-3-64-684/2020.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249-611/2020.
68. Lietuvos apeliacinis teismas 2003 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-243/2003.
69. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-326/2004.

70. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-145/2006.
71. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-160/2007.
72. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-929/2011.
73. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-431-236/2015.
74. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugpjūčio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2a-783-330/2015.
75. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1215-464/2017.
76. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-137-302/2018.
77. Lietuvos apeliacinis teismas 2020 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-79-790/2020.
78. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2s-2801-565/2018.
79. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2008 m. gruodžio 31 d. sprendimas už akių civilinėje byloje Nr. 2-11325-596/2008.

V. KITI ŠALTINIAI

80. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 9, 24, 49, 56, 88, 118, 122, 123, 126, 146, 148, 149, 1622, 179, 246, 247, 285, 287, 289, 320, 353, 366, 368, 403, 406, 407, 429, 431, 433, 435, 439, 44113, 44114, 496, 502, 587, 593, 723 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 4961 straipsniu įstatymo, Lietuvos respublikos komercinio arbitražo įstatymo Nr. I-1274 9, 41, 46 ir 50 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.183 straipsnio pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo Nr. I-599 15 ir 19 straipsnių pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas (2015). TAR, Nr. 15-4735.
81. Lietuvos teismai. *Nuotolinis teismo posėdis*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/nuotolinis-teismo-posedis/2947> [žiūrėta 2021 m. kovo 1 d.].
82. LITEKO duomenys apie sprendimų už akių, sprendimų ir nutarčių priėmimą Vilniaus miesto apylinkės teisme nuo 2020 m. sausio 1 d. iki 2021 m. vasario 1 d.

- [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/paieska.aspx?detali=2&bnr=&bylos_eilesnr=&procesinisnr=&eilnr=False&tid=74&trid=&br=2&dr=28&nuo=2020.01.01%2000:00:00&iki=2021.02.01%2000:00:00&teis=&tk=&bb=0&rakt=&txt=&kat=&term=&ikir=False [žiūrėta 2021 m. vasario 15 d.].
83. Nacionalinė teismų administracija. (2020). *Atnaujintos rekomendacijos teismams dėl darbo organizavimo*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://www.apeliacinis.lt/naujienos/atnaujintos-rekomendacijos-teismams-del-darbo-organizavimo/1040> [žiūrėta 2021 m. kovo 1 d.].
84. Practical Law Litigation (2019). *Select State Courts Update: Impact of COVID-19*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
[https://content.next.westlaw.com/Document/I3cbc7803683511eaadfea82903531a62/View/FullText.html?contextData=\(sc.Default\)&transitionType=Default&firstPage=true](https://content.next.westlaw.com/Document/I3cbc7803683511eaadfea82903531a62/View/FullText.html?contextData=(sc.Default)&transitionType=Default&firstPage=true) [žiūrėta 2021 m. kovo 3 d.].
85. Practical Guide to the Supreme Court of Texas's 18th Emergency Order (2020).[interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://www.justex.net/JustexDocuments/21/18th%20Emergency%20Order%20-%20Practical%20Guide%20to%20the%20Supreme%20Court%20of%20Texas%E2%80%99s.pdf> [žiūrėta 2021 m. kovo 3 d.].

SANTRAUKA

Sprendimas už akių

Rimantė Balevičiūtė

Magistro darbe yra visapusiškai analizuojama sprendimo už akių instituto samprata, istorinė raida Lietuvoje, vertinami naujausi CPK 2017 m. liepos 1 d. įsigalioję teisinio reglamentavimo ypatumai, jų praktinis aiškinimas, taikymas Lietuvos teismų praktikoje bei teisės doktrinoje. Sprendimo už akių institutas yra tiriamas bei lyginamas Estijos, Vokietijos, Jungtinės Karalystės įtvirtintuose teisiniuose reguliavimuose išskiriant panašumus (plati taikymo sritis, tikrojo sprendimo už akių modelio įtvirtinimas, tinkamas šalies informavimas) bei skirtumus (sprendimo už akių panaikinimas, pakartotinis sprendimas už akių).

Šia teismo sprendimo rūšimi yra užtikrinama sklandi proceso eiga, užkertamas kelias šalims vilkinti procesą bei piktnaudžiauti savo teisėmis, taip pat sudaromos teisinės prielaidos civiliniame procese sąžiningos proceso šalies teisių ir teisėtų interesų apsaugai, dispozityvumo bei koncentracijos principų įgyvendinimui. Detali pasirinktos temos analizė leidžia padaryti išvadas, jog COVID-19 pandemijos metu nuotolinio teismo posėdžio atveju šalies pasyvumas gali pasireikšti ir neprisijungimu prie vaizdo konferencijos programos (pavyzdžiui, ZOOM) paskirtu laiku bei viena iš sąlygų - tinkamas šalies informavimas – vis dar išlieka opi problema, kuri Lietuvos teismų praktikoje sprendžiama ir vertinama labai įvairiai. Be to, procesinių dokumentų įteikimo fikcijos panaudojimas lemia tai, jog 3 mėnesių naikinamasis terminas dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo pateikimo atnaujinimo negali būti pradėtas skaičiuoti.

SUMMARY

Decision in absentia

Rimantė Balevičiūtė

This master thesis analyses the concept of the institute of decision in absentia and the historical development in Lithuania, evaluates the latest 2017 July 1 peculiarities of legal regulation, their practical interpretation, application in the practice of Lithuanian courts and legal doctrine. The institute of decision in absentia is researched and compared in the legal regulations established in Estonia, Germany and the United Kingdom distinguishing similarities (wide scope, establishment of a true model of decision in absentia, proper information of the party) and differences (annulment of decision in absentia, second decision in absentia).

This type of court decision ensures the smooth course of the proceedings, prevents the parties from delaying the proceedings and abusing their rights, creates legal preconditions in civil proceedings for protection of the rights and legitimate interests of the party to the proceedings, implementation of the principles of disposition and concentration. A detailed analysis of the selected topic leads to conclusions that during the COVID-19 pandemic, in the case of a remote hearing, the passivity of the party may also manifest itself in the non-connection to the videoconferencing program (e.g. ZOOM) at the appointed time and one of the conditions - proper information of the party - remains a sensitive problem, which is addressed and evaluated in a wide variety of ways in Lithuanian case law. In addition, the use of fiction for the service of procedural documents leads to the fact that the 3-month limitation period for the renewal of decision in absentia cannot begin to run.